הלכה · אחרונים

מקוה טהרה (קויפמן)

רבי חיים משולם הכהן קויפמן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מקוה טהרה (קויפמן)

רבי חיים משולם הכהן קויפמן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מקוה-טהרה-קויפמן/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

מכתב תודה 4
המחבר. חכמים הזהרו ! 4
מקוה טהרה 5
סתירת איסור א' 8
סתירת איסור ב' 28
סתירת איסור ג' 37
סתירת איסור ד' 44
ועתה נדון אם הטובל בולע מי מקוה 60
סתירת איסור ה' 73
חיים משולם קויפמן הכהן 91

מכתב תודה

הנני בזה לברך ברכת תודה למחותני ידידי הרבני המופלג הנגיד המפורסם מוה"ר ב צ ל א ל ז כ ר י' שיחי' בהמנוח מוה"ר י ה ו ש ע מאירסדארף ז"ל חתן ידידי היקר הנכבד המפורסם הישיש מו"ה נח מן אזאראוו שיחי' אשר הואיל להיות לי לעזרה לדפוס קונטרסי הזה ישלם לו ה' כעל גמולו ויפתח לו אוצרו הטוב להשפיע לו ולביתו ולזרעו שפע ברכה והצלחה יחד עם בנו חתני האברך המופלג יר"א מו"ה י ש ר א ל מ ר ד כ י שיחי' עם זוגתו היא בתי היקרה מרת דבורה תחי' עם כל יוצאי חלציהם יאריכו ימים ושנים בטוב ובנעימים ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות לשמה א"ס:

המחבר. חכמים הזהרו !

בתשב"ץ ח"ג סימן ל"ג] כתב בענין שיעור מקוה וזה לשונו כבר ידעת שיעורו אמה על אמה ברום ג' אמות וזה מפורש בתורה שנאמר כי אם רחץ בשרו במים וכו', וכל זה הוא אם הוא חובה שיהיה המקוה מצומצם אמה על אמה ברום ג"א, ואם יהיה יותר יפסל [פירוש שיזיבו המים לחוץ] ושיטבול בו אדם אחד ולא יותר כי יחסרו המים בטבילתו, אבל אם אינו חובה שיהיה מצומצם, מי שהוא בעל נפש ירבה בשיעורין לצאת ידי כל ספק, וכן נוהגין בכל המקומות לעשותו יותר גדול מהשיעור, כפלים, וכפלי כפלים עכ"ל. הביאותיו בפנים [בדף ל"ב ע"ב], והא דמשמע בכמה מקומות דבארבעים סאה מותר לטבול לכתחילה, בר"ה (י"ג ע"א] כל מדות חכמים כן הוא במ"ס הוא טובל במ"ס חסר קורטב אינו יכול לטבול בהן, וברמב"ם ז"ל הל' מקואות [פ"א ה"ט] הביא התוספתא הטובל פעמים הרי זה מגונה ומפרשי הטור והכ"מ דאיירי במקוה מצומצם ובטבילה ראשונה לא ידקדק לטבול כהלכתו ובטבילה שניה שוב יהא חסר מטבילה הראשונה ע"ש, הרי דבטבילה אחת יכול לטבול לכתחילה במקוה מצומצם, אפשר דבזמן הש"ס לא היה המנהג שכתב התשב"ץ להרבות השיעורין, או אפשר דאיירי דאי אפשר להיות יותר ממ"ס שיזובו המים לחוץ, או אפשר דרק יחיד מותר לטבול לכתחילה במקוה מצומצם, אבל לתקן מקוה בעד רבים לטבול תמיד צריכין להזהר טפי דפעמים יתחסר ולאו אדעתיה, ועיין בתוספתא דריש שקלים גבי הא דמתקנין המקואות קאמר דכל מקוה שיש בה מ"ס כשר להקוות עליו, וכתבתי בזה בפנים [בדף י"א ע"א] ויש לומר ג"כ פירושו דלטבילת רבים הוסיפו הרבה על שיעורו. ובעיר אחת עשו מקוה למעלה ששופכין לתוכה שאובין בכל יום ויום, והמקוה מחוברת דרך סילון למקוה אשר בעומק גדול, והמקוה זו שהיא בעומק היה מחזיק רק מעט יותר מארבעים סאה, ולפע"ד לא

יפה עשה הרב שהכשיר לכתחילה מקוה כזו, אחרי שהעיד התשב"ץ ז"ל דנהוגין בכל המקומות להרבות בשיעורין כפלים וכפלי כפלים, ובפרט הכא דהמקוה הוא בעומק גדול והבלן לא יטריח למדוד בכל פעם אולי חסר מהשיעור, ולפעמים השוכר המקוה מהקהל הוא בור ולא ירא חטא, ואין ביד הרב למחות אחרי כי שוכרין בבית פקידות העיר המתנהג ע"פ אינו יהודים וע"פ חוק דכל מי שנותן יותר משכירין לו. והבית יוסף [סוף סימן ר"א ובש"ע סעיף ע"ה] הביא תשובת הר"ן ז"ל במקוה בתשובת הר"ן ז"ל מבואר דאיירי במקוה שהוא מעין נובע] שמימיו פעמים עולין ופעמים מתמעטין אע"פ שלעולם אינו חסר מארבעים סאה, מ"מ כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו מ"ס משום דאין סומכין על החזקות במקום שאפשר להתברר ובפתחי תשובה שם הביא דברי המג"א [ש"ח סקי"א] שכתב בהא דקודם שיברך יעיין בחוטי הציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך לבטלה, משום דאין סומכין על החזקות במקום דיכולים לבררו או משום דלא מקרי חזקה דעשויה ליפסק בכל שעה וכמ"ש בתשובת הר"ן ז"ל הנ"ל אם דרכה להתמעט בפחות ממ"ס צריכה לחזור ולטבול ובבאור הגר"א ז"ל שם הקשה דשאני מקוה דאיכא חזקת טמא ע"ש ואין כאן מקומו להאריך:

עמ"י עש"ו

מקוה טהרה

בדבר מקוה אחת אשר גובה מימיה רק כמו שמינה טפחים ויען שאי אפשר לטבול בגובה כזה שופכים לתוכה בכל ערב מים מן הדוד שמונים סאה ויותר, ולאחר איזה שעות נחסרו כל המים ששפכו לתוכה כי זוחלין המה דרך נקב גדול שיש בדופן המקוה [ולדברי הרב מרא דאתרא שיחי' מתמעטים המים במשך כל הלילה עד ערך תשעה צאלל] ורק מגובה שמונה טפחים ולמטה אין המים זוחלין. ולא נתברר אם המקוה היא מי מעין ככל מעינות או שבא מן הנהר הרחוק מן המקוה כמו שתי מאות אמה או שבא מן ההר שבלע מי גשמים כי המקוה עומדת באמצע שיפוע ההר ע"כ. והנה אמרתי לכתוב בזה מה שיש לכאורה לחוש במקוה זו לדעת הפוסקים ז"ל אע"ג דהלכתא לאו כוותיהו אזלא. וכידוע דברי התשב"ץ ז"ל [ח"א סי"ז] הובא בש"ך ס"ק ס"ג לענין נתן סאה ונטל סאה דאע"ג דהאחרונים ז"ל הסכימו דכשר מ"מ במקום שאפשר לתקן ולצאת ידי כל הספיקות אין ראוי להכניס ראשנו במחלוקתן עכ"ל, וכן כתב הרדב"ז ז"ל [ח"א ספ"ה] דצריך לתקן המקוה לכתחלה לדעת כל הפוסקים דאיסור כרת הוא וחמור עכ"ל:

[א] **פסול** זוחלין א] אחרי כי המים זוחלין דרך נקב גדול שיש בדופן המקוה הלא איפוא יש לחוש לדעת המהרי"ט ז"ל [ק"א סימן י"ח] שכתב כי המעינות שלנו אינם מעינות גמורים ולפיכך פסול בהם הזחילה וגם כי לפעמים היא נובע מנהר ומבואר בתוספתא שאם נמשך מן הנהר מתחת ונפסק דינו כמי תמצית או מי גבאין ומקואות שלנו ע"פ רוב אם הנהר קטן תקטן גם המקוה וכו' עכ"ל. ב] אפי' אם הוא מעין גמור כיון ששופכין לתוכה שאובין בכלי יותר מן מי המקוה אינו מטהר בזחילה כמ"ש במשנה דמקואות [פ"א מ"ז] למעלה מהן מעין שמימיו מעוטין ורבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש וכן הוא בפ"ה מ"ג] מעין שהוא משוך כנדל וכו' היה עומד וריבה והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש לפי פירוש רוב הפוסקים ז"ל וכן הוא באור זרוע תש"פ בשו"ת ועיין בב"י. ג] אפילו אם היה מעין ולא היו שופכין לתוכו שאובין יש לחוש לפסול בזחילה לשיטת הרא"ש ז"ל במשנה הנ"ל מעין שהוא משוך כנדל וכו', הי' עומד וריבה עליו והמשיכו היינו שאותו מעין לא היו מימיו זוחלין אלא עומדים וריבה עליו שהרחיב מקום עמידתו והמשיכו מקום הרחבתו עשה זוחלין שוה למקוה לטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין מאחר דעיקר מקום המעין אינם זוחלין ע"כ, הרי אע"ג דהמעין נובע במקומו מ"מ כיון דאינו זוחל להלאה ומושך אינו מטהר בזוחלין וכן הוא ברשב"א ז"ל שבת [ס"ה ע"ב] וז"ל ותנן נמי מעין שהוא צר וחקקו ועשאו רחב מטהר באשבורן ואינו מטהר בזוחלין אלא במקום שיכולים לילך שם מתחלה, ובתשובת מהר"ח או"ז [סימן ר"ד] אחרי שהביא פירוש הר"ש הנ"ל על הא דהי' עומד וכו' כתב וז"ל אי נמי עומד בבור שנובע מן המקור ולכך צריך המשכה בו וקודם המשכה היה דינו כמקוה חסר שהמים שאובין פוסלין אותו. ולפי פירוש זה אז מקואותינו אע"פ שהן מעין שנובעין מן המקור כיון שהם בבור ואינם נמשכין מים שאובין פוסלים בהם עכ"ל, ובאור זרוע ה' מקואות [סימן של"ז סק"ח] כתב וז"ל כתב בה"ג מר אחא משבחא הוה הכי אמר היכא דסכור נהרא לא סלקא טבילא לאתתא וכו' ותו כתב בהן ונהרא דסכיר דאית ביה עקילא דהוה מ"ס כמקוה דמי ושפיר לטבילה, וכתב מורי רבינו שמחה זצ"ל בפירושיו מתו"כ כמדומה דבעי למימר מעינות הנסכרים וקוו וקיימי בטל מהן דין מעין הואיל ואינו טובל בהן דרך זחילתו ובעו מ"ס וכו' עכ"ל, וע"ע שם סימן של"ו] והובאו כל דבריהם ז"ל בשו"ת מהרש"ם ז"ל [ח"ב סי' נ"ט בהשמטות] הרי דעת הראשונים כמלאכים דמעין נובע עומד במקומו ואינו זוחל להלאה כמו נהר בטל ממנו דין מעין, ובשו"ת דברי חיים ח"ב סימן צ' וצ"ג החמיר כדברי

הר"ש ז"ל ע"ש היטב. וא"כ מקוה זו שנעשה ע"י חפירה והמעין עומד בתוכו ואח"כ נעשה נקב בדופן המקוה והמים העליונים זוחלין ממנו להלאה יש לומר דנפסל בזחילה:
[ב] **אחרי** כי גובה המקוה רק ח' טפחים ואי אפשר לטבול בו והוצרכו לשפוך לתוכו שאובין הרי יש לחוש לדעת הרא"ה ז"ל בבדק הבית שכתב וז"ל ואפילו המקוה בעצמה אם הי' בית גדול ובו מ"ס או יותר ומימיו מרודדין ואין גופו עולה בהן כאחת אין ראוי לטבול בו עד שיהיו מים ראוי לטבול בהם ואסור ליתן בהם שאובין עד שיהו בהן כשיעור הוה עכ"ל. וסבירא ליה דהא דתנן סופ"ז מקוה שמימיו מרודדין כובש אפילו חבילי עצים אפילו חבילי קנים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל [וע"ש בתוי"ט] דוקא חבילי עצים וקנים אבל מים שאובין אסור. ואע"ג דהרשב"א ז"ל במשה"ב השיג עליו אבל הלא גאון נורא מאד ר' יצחק בכר דוד ז"ל כתב בספרו הבהיר דברי אמת [בסוף ענין מקואות] דבודאי שצריכין אנו לחוש לדעת הרא"ה ז"ל להחמיר וכן מרן החת"ס (בסימן רי"ב) כתב אם לא היו מי הבאר עמוקים וכו' הייתי חושש לכתחלה לדעת הרא"ה ז"ל כי דבריו דברי טעם הם אע"ג דבמשמרת הבית דחי ליה בגילי דחיטתא עכ"ל:
[ג] **כיון** דשופכים לתוכו שאובין בכל יום ויום וחוזרין ומתחסרין הלא איפוא יש לחוש לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז והראב"ד ז"ל בבעה"נ דהא דיבמות [פ"ב ע"ב] דנתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו איירי במים שאובין וכמ"ש התשב"ץ הנ"ל דאע"ג דהאחרונים הסכימו בזה דכשר מ"מ אין ראוי להכניס ראשנו בין המחלוקת:
[ד] **דעת** הרשב"ם ז"ל בב"ב [ס"ו ע"ב] ודעת הראב"ד ז"ל בבעה"נ וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל במשה"ב שם בסוף דבריו דגם מקוה שלמה נפסלת אם שפכו לתוכה מים שאובין יותר ממי המקוה:
[ה] **בשבת** [ס"ה ע"ב] בהא דשמא ירבו הנוטפין על הזוחלין והו"ל מי גשמים רובא. כתב רש"י ואני קבלתי בשם רבינו הלוי משום דספק זיבות נינהו וזבה בעיא מים חיים. ורש"י ז"ל השיג שם מתוספתא דזבה לא בעיא מים חיים מ"מ בבכורות [נ"ה ע"ב] ובסנהדרין [פ"א ע"א] כתב רש"י ז"ל בסתמא דזבה בעיא מים חיים ובאשכול ה' מקואות כתב בשם רב נטרונאי גאון ז"ל דזבה בעיא מים חיים. ובב"ח ריש ה' מקואות כתב כן בשם רב פלטוי גאון ז"ל. והא דקשה מן התוספתא כתב לתרץ דעכ"פ מדרבנן בעיא מים חיים. והכא כיון דשופכין רוב שאובין ורבו נוטפין על הזוחלין לאו מים חיים נינהו. ואע"ג דקיי"ל להלכה דלא בעיא מים חיים אה מדרבנן וכן לא קיי"ל כהרשב"ם וראב"ד ז"ל הנ"ל וכמ"ש הב"י שכן הלכה למעשה ולא חיישינן לדברי הרשב"ם. מ"מ אפשר דלכתחילה ראוי להחמיר. ועוד יש לדון דאפשר שיש לצרף יחד דעת רבינו הלוי דזבה בעיא מים

חיים ודעת הרשב"ם ז"ל דנפסלת ברוב שאובין ודעת הראב"ד ז"ל בנתן סאה ונטל סאה ולאסור אף בדיעבד. וכמ"ש בחת"ס [סימן ריי"ב] הנ"ל לצרף שתי דעות הרא"ה ז"ל ודעת רבינו ירוחם ז"ל בדינים שונים ואע"ג דלא קיי"ל כוותייהו לפסול המקוה עש"ה:

סתירת איסור א'

בטור כתב מקוה שנסדק אחד מכתליו והמים יוצאין דרך הסדק יש פוסלים אותו אפילו יש בו כמה סאין בענין שישארו בו מ"ס אחר שיצאו דרך הסדק לפי שכיון שהמים העליונים ננערים לצאת חשיב כולו כזוחלין, וא"א הרא"ש ז"ל כתב ודאי אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן דרך הסדק כשר אבל אם לא ישארו בו מ' סאה פסול עכ"ל וע"ש בב"י. ופלוגתא זו אם גם המים אשר למטה מהסדק ננערו לצאת מצינו ג"כ ברש"י ותוס' ע"ז [נ"ט ע"ב] גבי ההיא חביתא דחמרא דאישתקל לברזא אתא עכו"ם אידרי אנח ידיה עליה א"ר פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסור. ומבואר שם בתוס' דרש"י ס"ל אם נפתח הנקב מתנענע כל היין עד הברזא לצאת דרך שם, ור"ת ס"ל דגם היין שאחר הנקב מתנענע לצאת. ובטור [סימן קכ"ד] הביא בזה פלוגתות רש"י ור"ת ר"ח ורי"ף ז"ל, והב"י פסק שם בש"ע דרק עד הנקב אסור בהנאה ולא אמרינן דגם היין דלמטה מהנקב מתנענע לצאת וכן פסק הכא בהל' מקואות [סעיף נ'] דאם נשאר מ' סאה מן הסדק ולמטה כשר ולא חשיבי זוחלין. והרמ"א ז"ל כתב הכא דיש מחמירין אפילו אם ישארו מ"ס עד הסדק, ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק ולא הגיה כן גבי יי"נ דיש לחוש לאסור בהנאה גם מה שלמטה מן הנקב, היינו משום דרק הכא דליכא שום הפסד לסתום הנקב ראוי להחמיר לכתחלה אבל התם דאיכא הפסד אין להחמיר ולאסור בהנאה משום דס"ל לדינא דרק עד הנקב מתנענע לצאת:

והנה בהא דפסקו הטור והמחבר כהרא"ש ז"ל דאם נשארו מ"ס אחרי שיצאו קצתן שעד הסדק כשר, איננו מבואר אם מותר לטבול גם במים העליוני' הזוחלין או דוקא צריכה לטבול במים התחתונים שאינם זוחלין. והב"י כתב שם וז"ל הרא"ש הביא בסוף נדה משנה דפ"ה דמקואות נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו. ופירש ר"ש ז"ל נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שנפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין אסור לטבול בו וכו', ואפילו ישאר במקוה מ"ס אחר שיצאו הזוחלין מ"מ השתא מיהא טובל גם במים העליונים שהם זוחלין, והנכון יותר לפרש דמיירי שלא ישאר במקוה מ"ס אם לא שיסתום הזחילה וכו' עכ"ל. משמע דלרא"ש ז"ל מותר לטבול גם במים העליונים,

וכן משמע באשכול [ר"ס ס'] ובתשב"ץ [ח"א סימן י"ז] כתב ויש מפרשים דנוטפין שעשאן זוחלין לא נפסלו אלא כשלא ישאר במקוה מ"ס שפסק זחילתו, כגון שהסדק או הנקב הוא למטה אבל אם הנקב הוא למעלה וכשתפסק זחילתו ישארו במקוה מ"ס אינו נפסל בכך, אע"פ שיש צורך בריבוי המים להתפיחן כדי שיהי' הגוף מתכסה בהם דכיון שאין צורך בהם להכשיר המקוה אינו נפסל ע"י זחילה. וכל אלו הדברים לא נאמרו אלא לפירוש ר"ש ז"ל אבל הרא"ש ז"ל פירשה על דרך אחרת וכן הרמב"ם ז"ל יש לו דרך אחרת דפירשה ולפי הפירושים האלו אם היתה נכרת זחילתו אפילו לא ישאר במקוה מ"ס כשתפסק זחילתו לא מיפסל בהאי עכ"ל. ומוכח למאי דפסק המחבר דצריך שישאר בו מ"ס כשר אף אם טובל במים העליונים. אמנם במהרי"ק ז"ל [סימן קנ"ה] כתב וז"ל ופשיטא דלרא"ש ה"נ ל"ש דכשר הוא אם יכולין לטבול מהקילוח ולמטה ר"ל שמתחת הקילוח ישארו שם מ"ס וגם שתוכל האשה הטובלת להתכסות כל גופה באותן המים מבלי סיוע המים אשר ממעל למוצא הקילוח עכ"ל. ובשו"ת מהרש"ם ז"ל [ח"ב סימן נ"ט] במפתחות הביא דברי המהרי"ק ז"ל וכתב דגם בספר פתח הבית להגאון מוהר"א טיקטין ז"ל ליו"ד העלה דאין להתיר אא"כ טובל למטה במקום שאין המים זוחלין ואע"ג דמתשובת הרא"ש ופסקיו נראה להיפך, וכן בלחם ושמלה כתב דאם טבלה למעלה במקום שהמים זוחלין גם בדיעבד לא מהני וכן בשו"ת בית שלמה סו"ס פ"ז] כתב כן. והגאון מוהרש"ק ז"ל בטטו"ד דקנאת סופרים [סימן נ"ב] ג"כ כתב להחמיר ואם שופכים לתוכה שאובין דנתערבו המים לא מהני מה דלמטה מ"ס ע"ש. והרב המהרש"ם ז"ל כתב דכוונת המהרי"ק ז"ל שצריך שיהי' שיעור מ"ס באשבורן שיוכלו לטבול מן הקלוח ולמטה ושוב מתבטלין מיעוט המים הזוחלין שלמעלה בהמים שלמטה דכיון דיש שיעור מקוה למטה הו"ל איסור בהיתר ובטל אבל אי ליכא מ"ס למטה הו"ל איסור באיסור דלא מהני ביטול כמ"ש הר"ן בנדרים [נ"ט ע"א] ולהראב"ד ולהרא"ש ז"ל גם בדליכא שיעור מ"ס למטה כשר דרוב מי אשבורן מבטלין מיעוט זוחלין עש"ה [וע"ע בדברי חיים על מקואות סקט"ו ובשו"ת בית יצחק שמעלקיש חיו"ד ח"ב סימן ל"ד ודו"ק:

וקשה לי מהא דתנן [פ"ז מ"ד] נפל לתוכו יין או מוחל ושנו מקצת מראיו אם אין בו מראה מים מ"ס טובל בו רק במקום המים ולא במקום היין וכמ"ש בתוספתא והובא בר"ש וש"ך [ס"ק ס"ז] ולא אמרינן דמקום היין בטל ברוב מים דהוי איסור בהיתר ואם נאמר כיון דמינכר לא בטל והרי גם הכא הזוחלין ניכרים:

ולפע"ד נראה לפמ"ש הריב"ש ז"ל הובא בביאור הגר"א ז"ל סק"ו דזוחלין פסולין משום דאין הזוחלין מצטרפים יחד להשלים שיעור מ"ס ומש"ה מעין דמטהר בכ"ש מטהר

בזוחלין עש"ה. ומש"ה כיון דאיכא למטה מהסדק שיעור מ"ס שוב מותר לטבול במים העליונים הזוחלין דהא לא צריכינן שישלים השיעור ולא אמרינן דהוי כמי שאינו מתכסה כלל במים וכמ"ש בסו"פ כסוי הדם גבי מכסין בעפר עיר הנדחת אע"ג דבכל מידי דבעי שיעורא אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה אבל לכיסוי אמרינן כל מה דמכתת מעלי לכיסוי ולא אמרינן שיהי' כמו שאינו בעולם והדם לא נתכסה. כן הכא בזוחלין אע"ג דכתותי מכתת שיעוריה מ"מ הוי בעולם ומכסין על הטובל כל שיש שעור. ובזה מובן שפיר דברי התשב"ץ ז"ל דאם יש למטה מ' סאה אעפ"י שיש צורך בריבוי המים להתפיחן כדי שיהי' הגוף מתכסה בהם דכיון שאין צורך בהם להכשיר המקוה אינו נפסל ע"י זחילה ולכאורה אינו מובן דמ"ש זה מזה והרי שניהם צריכים לטהרת הטמא ולפי הנ"ל ניחא. ויש לדחות:

ובשערי תורה [ח"ו ס"א] כתב ידידי הרב הגאון מו"ה יואב יהושע שליט"א אבד"ק קינצק לתרץ לפמ"ש הרא"ש ז"ל דכיון דהא דמקוה אינו מטהר בזוחלין ילפינן מקרא אך מעין מעין מטהר בזוחלין ולא מקוה, א"כ הוא דוקא אם זוחל כמו נהר לגמרי אבל לא אם זוחל רק למעלה, וע"כ הא דפוסלין במקוה שנסדק הוי רק מדרבנן. והנה התה"ד הקש' אמאי מטהרין שאובין בהשקה ולא מהני השקה לנוטפים בזוחלין שיהיו מטהרין בזוחלין ותירץ דרק בשאובין מהני השקה משום דהוי דרבנן משא"כ זוחלין דהוי דאורייתא ע"ש ובט"ז סק"ג. ומש"ה הכא במקוה שנסדק דזוחלין כזה הוי רק דרבנן שוב מהני השקה אי איכא למטה מהסדק מ"ס, דבפחות ממ"ס לא מהני השקה כמ"ש בראב"ד ז"ל רפ"ט **מהלכות** טו"א ועוד מקומות ע"כ דפח"ח:

ולפע"ד נראה לומר דמש"ה במקוה שנסדק הוי הזוחלין פסול רק מדרבנן דהנה בתוספתא הובא בר"ש ז"ל [פ"ד מ"ד] איתא ראב"י אומר גג שיש בראשו כ"א סאה של מי גשמים מעלה בכתף ונותן לתוכו י"ט סאין ופותקן ומערבן בחצר היו בו מ"ס ונפסקו ובאו לתוך הבית כשרין [להטביל בהן לאחר שבאו לבית, ר"ש] ואין מטבילין בהן [דרך ירידתן לבית. ר"ש] שאין מטבילין באויר, הי' ראשו אחד מגיע בארץ מטבילין בו ואין מטבילין באויר, גל שנתלש מן הים ומן הנהר אין מטבילין בו שאין מטבילין באויר, ואם היו שני ראשין נוגעין בארץ מטבילין בהם ואין מטבילין בכיפה ע"כ. והקשה הר"ש ז"ל דלמ"ל הטעם דאין מטבילין בהן דרך ירידתן לבית משום דאין מטבילין באויר, תפ"ל דאפילו בארץ אין מטבילין בחרדלית של גשמים דאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן ותירץ משום סיפא נקטיה ע"ש, וזה דוחק דתנא רישא אטו סיפא כידוע.

ולפע"ד נראה לתרץ דהנה בתו"כ שמיני שספ איתא אך מעין ובור יכול אפי' בור שבספינה [שאינה מקבלת טומאה] יהי' טהור ת"ל מעין מה מעין שעיקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע. מרדכי פ"ב דשבועות] אף בור שעיקרו בקרקע ע"כ [והא דקאמר בזבחים כ"ב ע"א] דטובלין בעינו של דג היינו אם מונח בארץ או במים]. ולפ"ז י"ל הא דממעט מקרא אך מעין מעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן דוקא דומיא דמעין שזוחל ע"ג קרקע דוקא אבל אם זוחל באויר לא הוי זוחלין, וכן משמע מלשון הלבוש ז"ל [סעיף ג] שכתב דאם המים זוחלין על הארץ פסולה משמע דוקא על הארץ ומש"ה הוצרך לומר הטעם משום דאין מטבילין באויר וכמ"ש הב"י ובכ"מ משום דבקרא כתיב אך מעין ובור וכו' והני לאו באויר נינהו או כמ"ש הרמב"ם ז"ל דק"ו הוא מזוחלין [הזוחלין על הארץ] אבל זוחלין לא הוי באויר כל שאינו זוחל על הארץ, ולפ"ז שפיר י"ל דמקוה שנסדק דלמטה הרי אין המקוה זוחלת על הארץ ורק המים העליונים זוחלין ובריש שבת קאמר מים ע"ג מים היינו הנחתן וכתב רש"י ז"ל אע"ג דניידי ואזלי היינו הנחתן וא"כ זה לא הוי זוחלין, ורק י"ל דרבנן גזרו כיון דנראה למעלה זוחלין אטו זוחלין למטה על הארץ וכיון דהוי דרבנן שוב מהני ליה השקה אם יש למטה מ"ס ומותר לטבול אף במים העליונים:

ובהיותי בזה קשה לי הא דאיתא בשבת [ל"ה ע"א] אמר רב מעין המיטלטל טהור וזהו בארה של מרים, וכתב רש"י ז"ל דטהור הטובל בו, וקשה והרי בתו"כ קאמר אי בור יכול אף בור שבספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין שעיקרו בקרקע דוקא אף מקוה שעיקרו בקרקע ובני מו"ה יחיאל אלעזר הכהן שיחי' תירץ די"ל כמו דקאמר בשבת [ל"א ע"ב] ובעירובין נ"ה ע"ב] כיון דכתיב ע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי ועיין מנחת חינוך בחומץ המנחה רס"ד. וכתבתי אח"ז הקושיא להגאון מוהר"י מדווינסק שליט"א מס' צפנת פענח והשיב לי ג"כ מש"ס הנ"ל ומירושלמי פ"ז ופי"ב דשבת ובזה תירץ מה שהקשיתי עוד אמאי לא הביא הרמב"ם ז"ל דין הזה דמעין המיטלטל טהור משום דעכשיו באמת אינו מטהר. וכתב עוד לתרץ מש"ס ע"ז [נ"ט ע"א] דקאמר מים של רבים אין נאסרין הא ביחיד נאסרין ותפ"ל דהא מחוברין נינהו ל"צ דתלשינהו גלא סוף סוף אבני הר שנדלדלו נינהו ל"צ דטפחינהו [ותלשן] בידיה הא נעקר מעצמו הוי חיבור כל שלא שלטה בו תפיסת ידי אדם והיינו טעמא הוא דטובלין בעינו של דג והא דגל שנתלש מן הים עכ"ד העמוקים. אך לפ"ז קשה אכתי אמאי לא הביא הרמב"ם ז"ל הך דמעין המיטלטל טהור וכן קשה לי אמאי לא הביא הא דבור בספינה פסול:

או יש לתרץ קושית הר"ש ז"ל דקאמר היו בו מ"ס ונפתקו ובאו לתוך הבית כשרין ואין מטבילין בהן דרך ירידתן לבית משום דאין מטבילין באויר, ותפ"ל דהו"ל זוחלין,

לפמ"ש הראב"ד ז"ל בפירושו לעדיות [פ"ה מ"ב] מטבילין בחרדלית כדברי ב"ש וב"ה אומרים אין מטבילין, ופירש הראב"ד ז"ל דחרדלית הן מי גשמים היורדין במדרון מן ההר ומתכנסין למקום האשבורן בתחתית ההר כמו במקוה מפני שהיא כמו גל שנתלש ראשו אחד מן הים ונפל על האדם שהוא טהור אע"פ שבנפילתן עדיין לא נחו המים, וב"ה סברי לא דמי לגל שנתלש כי הגל שנתלש משוך ממקום אשבורן ובא ממקום טהרה וסופו נופל למקום אשבורן אבל זה סופו למקום אשבורן וראשו מן ההר שהוא שופך למדרון ומש"ה בעינן שיהי' ברגל הזוחלין ההם עיגול מ"ס שהוא מקום הראוי לטבילה וכו' עכ"ל, הרי דאם בא ממקום אשבורן וסופו להניח במקום אשבורן לא פסול בו זוחלין וא"כ הכא אם הי' בגג מקום אשבורן מ"ס וירדו לבית למקום מקוה אשבורן מ"ס. אם טובל בהן דרך ירידתן לבית לא הוי זוחלין, כיון דראשו אחד אכתי דבוק למקום אשבורן אשר בגג וסופו הולך למקום אשבורן אשר בבית והוצרך ע"כ לומר דאין מטבילין בהם דרך ירידתן לבית משום דאין מטבילין באויר:

והנני מסתפק בכוונת הראב"ד ז"ל אם כוונתו דוקא שיהי' במקום האשבורן אשר ממנו בא מ"ס בלא הזוחלין וכמו גל שצדו אחד שנתלש מן הים, או אפשר דסגי שיהי' מ"ס עם הגל הזוחל דרוב אשבורן מהני [וצ"ע שם בלשונו ז"ל ואפשר דיש איזה טה"ד] ואם נאמר דצריך מ"ס במקום האשבורן בלא הגל יש לומר דגם הכא הי' מ"ס בגג בלא המים היורדין לבית והוצרך לומר הטעם משום אויר וא"ש וע"ע לקמן מ"ש עוד אי"ה בקושית הר"ש הנ"ל דאמאי לא קאמר הטעם משום דאין מטבילין בזוחלין:

נשובה להא דמקוה שנסדק דהרא"ש ז"ל כתב דאם מקצת המקוה זוחלת לא הוי זחילה משום דבתו"כ יליף מקרא אך מעין מעין מטהר בזוחלין ולא מקוה משמע שלא בא למעט אלא דומיא דמעין שכולו זוחל והולך ממקום למקום, וליישב שיטת הר"ש ז"ל נראה לפע"ד דבחגיגה [י"א ע"א] קאמר דתניא ורחץ במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן ושיערו חכמים מ"ס. וכתב רש"י ז"ל במים נקודתו בפת"ח משמע מים המיוחדין לאפוקי שאובין, והקשו בתוס' והרי שאובין לאו מהכא נפקא אלא מקרא אך מעין ובור מה מעין בי"ש אף מקוה בי"ש וכתבו לפרש מי מקוה היינו אשבורן לאפוקי זוחלין ע"כ, ולפ"ז הכא דכתיב ורחץ במים את כל בשרו היינו אשבורן שוב צריך לטבול כל בשרו באשבורן דוקא וכל המ"ס שטובל בהן צריכין להיות אשבורן ומקצתן זוחלין פסולין. וי"ל דהר"ש ז"ל סבירא ליה כפירוש התוס' דממעט זוחלין וא"ש. ולפ"ז מיושב מה דקשה לי טובא שהתוס' הקשו על רש"י ז"ל דשאובין כבר ילפינן בתו"כ מקרא אך מעין ותירצו דאתא לאפוקי זוחלין, ותמיה שהרי גם זוחלין ילפינן בתו"כ מקרא אך

מעין מעין מטהר בזוחלין ולא מקוה. ויגעתי ומצאתי שהקשה כן בספר תורת השלמים למהר"י באסאן ז"ל [בסימן ח']. ולפ"ז ניחא דמקרא אך מעין הו"א דממעט דוקא דומיא דמעין שכולו זוחל וצריך קרא ורחץ במים את כל בשרו דכולו צריך להיות אשבורן ולא קשה דלמ"ל קרא דאך מעין דהרי דרש שם מעין מטהר בכ"ש ומקוה במ"ס ואע"ג דמהכא מכל בשרו ילפינן מ"ס מ"מ צריך קרא אך מעין לומר דמעין מטהר בכ"ש:

והנה התוס' שם הקשו עוד על רש"י ז"ל דהיכי במים משמע מקוה לאפוקי שאובין הא עיקר קרא משמע שאובין אי לאו דסמכיה למעין מה מעין ביד"ש אף בור ביד"ש. אך ברשב"ם ז"ל פסחים [ק"ט ע"א] כתב במים מי מקוה מים המיוחדים שנקוו מתחלה מעצמם מדלא כתיב במים למעוטי שאובין דאזיל השתא ומייתו וטבל עכ"ל וכן הוא בריב"ש ז"ל [סימן רצ"ה] וא"כ מוכח מקרא למעוטי שאובין דבמים היינו מוכנים מכבר וא"ש. והנה לפירוש התוס' דבמים למעוטי זוחלין כתב שם בטורי אבן דע"כ ג"כ צריך לומר כמ"ש רש"י ז"ל במים בפת"ח דהיינו מים המיוחדין ע"ש. ואינו מובן היכי מוכח ממים המיוחדין למעוטי זוחלין והרי סתם מים ימים ונהרות ומעינות. ולפע"ד לפמ"ש רש"י ז"ל בעירובין [י"ד ע"ב] במים במי מקוה דבמים משמע מים המחוברין וא"כ כיון דזוחלין אין מצטרפין וכמ"ש הריב"ש ז"ל הובא בביאור הגר"א ז"ל סק"ו כמ"ש לעיל. א"כ אין המים מחוברין ושפיר ממעט זוחלין. ויש לומר דהכל דרש א' במים במי מקוה. כל בשרי מים שכל בשרו עולה בהם ושיערו חכמים מ"ס [וכמ"ש בבדק הבית דמסתמא בגדול משתעי קרא ומש"ה גם בקטן צריך מ"ס] וכיון דצריך שיעור שוב זוחלין פסולין דאינן מחוברין ואין בהם שיעור:

אך קשה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל [בפ"ח ה"ח] שלשה גומות שבנחל התחתונה והעליונה של כ"ס והאמצעית של מ"ס ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל אע"פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית שאין המים הנזחלין מערבין אא"כ עמדו, וכתב הכ"מ אע"ג דר"מ ור"י פליגי אי מטביל בעליונה או בתחתונה משום גוד אחית או אסיק היינו דוקא ר"מ ור' יהודה אבל חכמים דפליגי בתוספתא וס"ל דאין מטבילין לא בעליונה ולא בתחתונה היינו משום דס"ל אין הנזחלין מערבין עש"ה, וכן המהרי"ק ז"ל כתב [בסימן קנ"ה] בהא דתנן [פ"ז מ"ו] מקוה שיש בה מ"ס מכוונות ירדו שנים וטבלו זא"ז הראשון טהור והשני טמא ר' יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעים במים אף השני טהור. וקש' הרי אין לך זוחלין גדול מזה כאותן המים שנשארו על גוף הראשון שהרי הן נוטפין ונזחלין על גופו ואפ"ה ס"ל לר"י דמשלימין ומצטרפין לשיעור וע"כ לדידיה זוחלין מצטרפין ומשלימין השיעור והו"ל מחוברין. והאריך בזה

מו"ר הגאון זצ"ל בנפש חיה בקונטרס גולת עליות. וא"כ לר"י קשה מה דרש בקרא דורחץ במים דאי"ל שאובין דקשה קו' התוס' הא שאובין ילפינן מקרא אך מעין, ואי"ל במים למעוטי זוחלין דאין זה כלל במשמעות הקרא לדידיה דזוחלין מצטרפין ומשלימין שיעור מקוה:

ונראה דהנה בהא דכתיב אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור כתב רש"י ז"ל יהי' טהור המחוברים לקרקע אין מקבלין טומאה, ועוד יש לך ללמוד יהי' טהור הטובל בהם מטומאתו. וכתב המזרחי ז"ל דר' יהודה ור' יוסי דס"ל בפסחים ט"ו דטומאת משקין מן התורה מפרשי הקרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור היינו במחוברין לקרקע אין מקבלין טומאה. אבל ר"א דס"ל אין לטומאת משקין כל עיקר מה"ת צ"ל אך מעין וכו' יהי' טהור בטהרת הטובל בהן קמיירי [ועיין בזה בארוכה בחת"ס סימן רי"ג]. ולפ"ז י"ל שפיר דר' יהודה דס"ל דטומאת משקין מה"ת והקרא דאך מעין וכו' יהי' טהור היינו דאתי להורות דמחוברין לקרקע אין מקבלין טומאה וכל הדרשות שבתו"כ הוה אסמכתא וכמ"ש הפוסקים דס"ל דשאוב כשר מה"ת, וא"כ אין לנו קרא על שאובין, ושפיר יש לומר דדריש ורחץ במים במי מקוה לאפוקי שאובין, ולא קשה קושית התוס' דהרי שאובין ידעינן מקרא דאך מעין מה מעין ביד"ש, דז"א דר"י ס"ל דטומאת משקין מה"ת הקרא אתי רק דמחובר יהי' טהור ור' יהודה לשיטתיה:

ובזה י"ל לפע"ד בהא דאיתא ביומא במשנה [ל"א ע"ב] אם הי' כ"ג זקן או איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן. ובגמרא שם איתא תניא א"ר יהודה עששיות של ברזל היו **מחמין** מערב יו"כ ומטילין לתוך צונן כדי שתפוג צינתן, וברושלמי שם [פ"ג ה"ה] פריך לר' יהודה ויחם לו חמין [מערב יו"כ דליכא שום איסורא בעולם. קה"ע] ומשני טעמא דהאי תנא שלא יהיו אומרין ראינו כ"ג טובל במים שאובין שהחמין שאובין וכמ"ש בתוס' תענית י"ג ובברכות כ"ב] ואינו מובן במה פליגי תנא דמשנה ור' יהודה ואמאי תנא דמשנה לא חשש מפני האומרין שכ"ג טבל בשאובין. אך דהנה הרמ"א ז"ל כתב ביו"ד פ"ז דנהגי לעשות חלב שקדים ומניחים בה בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן אבל בשר בהמה יש להניח' אצל החלב שקדים משום מראית עין ע"ש. הרי דבאיסור דרבנן ליכא מראית עין [והש"ך חולק וכתב בנ"צ דרק בפרהסיא אסור מדרבנן אבל שלא בפרהסיא מותר ע"ש] ולפ"ז י"ל דתנא דמתניתן ס"ל שאובין דרבנן כשיטת הרבה פוסקים והקרא דאך מעין הוי אסמכתא וי"ל דאיירו רק דמחוברין אין מקבלין טומאה והקרא דורחץ במים אתי למעט זוחלין, אבל שאובין דרבנן. ושוב אין לחוש דיאמרו דכ"ג טבל בשאובין כיון דהוי רק דרבנן. אבל ר' יהודה דס"ל דזוחלין

מצטרפים א"כ הקרא ורחץ במים לא אתי למעט זוחלין, וע"כ כרש"י ורשב"ם ז"ל דאתי למעט שאובין ושאובין מה"ת ושפיר יש לחוש למראית עין דיאמרו דכ"ג טבל בשאובין, מש"ה ס"ל לר' יהודה דעששית של ברזל מחמין לו מבערב יו"כ ור' יהודה לשיטתיה:

ולפ"ז יש לתרץ הא דפסק הרמב"ם ז"ל [בפ"ב מהלכות עיו"כ] דמלבנין עששית של ברזל מערב יו"כ וזה כר' יהודה ופסק ג"כ כסתם משנה דמערבין מים חמין ע"ש בלח"מ, ולפ"ז ניחא כיון דפסק הרמב"ם דשאובין דרבנן ממילא מותר לערב חמים. והרמב"ם לשיטתיה:

אך לפ"ז יש להקשות בהא דאיתא בברכות [כ"א ע"ב] ת"ר בע"ק שנחנו עליו ט' קבין מים טהור בד"א לעצמו אבל [ללמד] לאחרים מ"ס ר' יהודה אומר מ"ס מכל מקום וכו', הא דאר"י מ"ס מ"מ לא שנו אלא דקרקע אבל דכלים לא וכו' ופריך מ"מ לאתויי מאי ומשני לאתויי מים שאובין ע"כ, ובשלמא אי נאמר דשאובין דרבנן שפיר י"ל דשאובין מותר לבע"ק ובכלים דהוה מה"ת אסור, אבל לר"י דסבירא ליה דשאובין פסולין מה"ת א"כ מ"ש שאובין מכלים, וקשה לר' יהודה לשיטתיה:

אמנם לק"מ לפמ"ש הב"י או"ח [סימן פ"א] שכתב וז"ל והוי יודע דהני מ"ס שהתקין עזרא לב"ק אפילו כולם מים שאובין כשרים וכו' אלא דמר מכשיר לטבול בעודם בכלי ומ"ס שאע"פ שהן שאובין בעינן מיהא שיהא בקרקע כעין טבילה עכ"ל. הרי דמאן דפוסל בכלים לאו משום דשאובין דרבנן וכלים דאורייתא אך משום דבכלים לא הוי כעין טבילה וא"ש:

ובזה י"ל דהנה בהא דהב"י [בסימן קנ"ט] הסתפק למ"ד דטבילת ידים מותר במקוה שהוא פחות ממ"ס אי מותר ג"כ במקוה שהיא זוחלת והקשה בס' עצי אלמוגים שהרי אף למ"ד דטבילת ידים מותר בשאובין היינו רק משום דבע"ק מותר בשאובין אבל במי גשמים זוחלין דפסול לבע"ק ע"כ דפסול גם לטבילת ידים והא דבע"ק אסור במ"ג זוחלין מוכח מהא דפריך למ"ד בקרקע אין בכלים לא מכל מקום לאתויי מאי ומתרץ לאתויי מים שאובין ולא משני לאתויי מי גשמים זוחלין וע"כ דלבע"ק מי גשמים זוחלין פסולים ק"ו לטבילת ידים עש"ה, ולפ"ז א"ש דהכא דאליבא דר' יהודה קיימינן והוא ס"ל דהקר' אך מעין כו' אייריי דמים מחוברין אין מקבלין טומאה ושאובין יליף מקרא ורחץ במים דע"כ לא אתי לזוחלין דהא לדידיה זוחלין מצטרפין ומשלימין השיעור א"כ לדידיה זוחלין דרבנן וא"כ לא קשה כלל דלא קאמר מכל מקום לאתויי זוחלין דק"ו הוא דכיון דמתיר שאובין שהוא מה"ת כ"ש שמתיר זוחלין שהוא מדרבנן. לר' יהודה לשיטתיה:

ואין להקשות דמנ"ל לתרץ מכל מקום לאתויי שאובין שהיא מה"ת דלמא לאתויי רק זוחלין שהוא מדרבנן. דז"א שהרי האי מ"ד קאמר ל"ש אלא בקרקע אבל בכלים לא ומדקאמר אבל בכלים לא משמע דלא ממעט רק כלים שהוא מה"ת ולא הוי כעין טבילה וכמ"ש הב"י, אבל שאר דברים אע"פ שהיא מה"ת מותר לטבול בו, דאי ממעט כל דבר שהוא מה"ת לא הו"ל למנקט דוקא כלים ושפיר משני מכל מקום לאתויי שאובין וכ"ש זוחלין. לר' יהודה לשיטתיה:

ובזה יש לתרץ מה שהקשה הרא"ש בה' מקואות [סימן י"א] לפירוש הר"ש ז"ל דע"כ מקצת זוחלין אינם פסולים והזחילה מותר לעכב בכלים טמאים, מהא דתנן בפ"ה בש"א מטבילין בחרדלית ובה"א אין מטבילין ומודים שגודר כלים וטובל בהם וכלים שגדר לא הטבילו אלמא דמטבלין הזחילה ע"י כלים טמאים [ע"ש בר"ב ז"ל] ועוד הגודר בכלים אי אפשר להדק כ"כ הכלים זה לזה שלא יצאו קצת מן המים שביניהן כי לא הוזכר במשנה שצריך לטוחן בסיד ע"כ. ולפי מ"ש ניחא, דבודאי אי ילפינן זוחלין מקרא ורחץ במים במי מקוה אשבורן וצריך שיטבול כולו באשבורן אף מקצת זוחלין פוסלין, אבל לר' יהודה דע"כ הקרא לא ממעט זוחלין דהא מצטרפין לשיעור והקרא אתי למעט רק שאובין וזוחלין הוי דרבנן, או דהם הלכה למשה מסיני וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בקרא אך מעין דהדרשות הוי רק אסמכתות והם הלכה למשה מסיני, שפיר יש לומר דמקצת זוחלין אינם פוסלים:

והנה בהא דהקשו הראשונים ז"ל דאיך קאמר ומודים ב"ש וב"ה דגודר כלים וטובל והרי ר' יוסי קאמר דכל דבר שהוא מק"ט אין מזחילין בו, כתב באור זרוע ה' נדה סו"ס שס"ג] דהאי משנה דומודים ב"ש וב"ה ע"כ אתיא כר' יהודה דס"ל בנוטפין שעשאן זוחלין דסומך מקל או קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל והלכה כר' יהודה כיון דב"ש וב"ה קיימי כוותיה עש"ה, וא"כ כיון דהאי משנה ר' יהודה היא שוב לא קשה מה שהקשה הרא"ש ז"ל דהרי אם גודר בכלים אכתי בין הכלים זוחל והו"ל מקצת זוחלין דז"א דהרי מתניתין ר"י היא ולדידיה שפיר י"ל דמקצת זוחלין אינם פוסלים, ור' יהודה לשיטתיה:

ומתורץ ג"כ מה שהקשה הרא"ש שם מתוספתאו איזהו חרדלית מי גשמים הבאים ממקום מדרון וכו' ובה"א אין מטבילין בהם עד שיהי' לפניו עיגול מ"ס משמע הא יש לפניו עיגול מ"ס אע"ג שחרדלית של גשמים עוברת דרך אותו עיגול שנכנס מצד א' ויוצא מצד אחר מטבילין בו דאין נוטפין פסולין אלא הטובל בהן דרך זחילתן כמו נהרות שרבו עליהן מי גשמים ע"ש, ולפ"ז א"ש דב"ש וב"ה דסבירא להו כר' יהודה ולדידיה כשר מקצת זוחלין וכנ"ל:

ואמנם לפמ"ש דר' יהודה ס"ל דמקצת זוחלין כשרין לשיטת הר"ש ז"ל א"כ הא דתנן נוטפין שעשאן זוחלין רי"א סומך אפי' מקל ואפי' קנה ולפי פירוש הר"ש ז"ל דאיירי במקוה שנסדקה והרי לדידיה כשר מקצת זוחלין, וצ"ל ע"כ כמ"ש הרא"ש ז"ל לשיטת הר"ש דאיירי שלא ישאר מ"ס אם לא שיסתום הזחילה, ולפ"ז הרא"ש דמכשיר היינו אף שלא ישאר מ"ס:

ויש ג"כ מקום לפלפל לפמ"ש המרדכי והסמ"ק והיראים דמקוה צריך להיות אשבורן דוקא מהא דכתיב יקוו המים אל מקום אחד הרי דצריך להיות נקוה למקום אחד ע"ש. ושפיר י"ל דאם נסדקה וקצת המים זוחלין למקום אחר עכ"פ לא הוי במקום אחד, ומש"ה כתב המרדכי דאפילו אם המקוה אלף סאין והמים זוחלין למעלה פסולה, והמרדכי לשיטתיה, אמנם לר' יהודה דהקרא אך מעין ובור מקוה מים לא איירי כלל בדיני מקוה והקרא ורחץ במים מיוחדין אתי שהמים כבר מכונסים ולא שאובין א"כ יש לומר דמקצת זוחלין כשרים ואין להאריך:

והנה עוד כתב שם באור זרוע וזה לשונו ותו יש לפרש נוטפין שעשאן זוחלין פירוש שנעשו ונפסלו מלטבול בהם ורוצה להכניסם למקום האשבורן ולעשותן מכונסים סומך אפילו מקל או קנה פירוש סומך מקל וקנה וממשיך מים על גבם למקום מקוה וכו', אלא אפילו ע"ג זב או זבה שאם השריבם והזחיל על גבם המקוה כשר, דסבר ר' יהודה מזחילין על דבר שמקבל טומאה, וכדתניא בפרק טבלא שנתנה תוספתא פ"ד] מזחילין ע"ג המת דברי ר' יהודה וכו', וההיא דתנן במסכת פרה ומייתי לה בפ"ב דזבחים [כ"ה ע"ב] נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחביות פסולים וכו', מנה"מ א"ר יוחנן אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור הווייתו ע"י טהרה תהי' אית לן למימר דההיא ר' יוסי היא עכ"ל [וזה שלא כדברי הר"ש ז"ל שכתב די"ל דר' יהודה מודה דבעינן הווייתו ע"י טהרה ורק הכא דמעכב הזחילה לית לן בה] ולפי הנ"ל שפיר יש לומר דמש"ה לא בעי ר' יהודה הווייתו ע"י טהרה דכיון דיליף לה מקרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור, והרי לר' יהודה דמשקים מק"ט מה"ת הקרא יהי' טהור אתי לומר דמחוברין אינם מק"ט ולא דמקוה ע"י טהרה בעינן וסבירא ליה מזחילין ע"ג המת. ור' יהודה לשיטתיה:

ואמנם ע"כ אין זה מוכרח דהרי גם ר' יוסי סבירא לי' בפסחים שם דמשקין מק"ט מה"ת ואעפ"כ סבירא לי' דבעינן הווייתו ע"י טהרה ונ"ל דבהא פליגי דר' יוסי ס"ל כתירוץ הב' במזרחי דתרווייהו שמעינן לה מהאי קרא, דשקולים הן ויביא שניהן. ור' יהודה ס"ל דהקרא איירי רק לענין משקין דמחוברים אינם מקבלין טומאה:

או יש לומר דהנה בתורת כהנים איתא מניין אם טמא יטהרנו ת"ל מקוה ומעין יהי' טהור, וכתב הקרבן אהרן דתיבת יהי' מיותרת דהו"ל למכתב מקוה מים טהור, ולמד מזה דמהני השקה דאם היה חסר מטהר ע"י השקה למעין או לבור ע"ש. ולפ"ז י"ל דר' יהודה לא ס"ל הוייתו ע"י טהרה דס"ל דהקרא אתא דמהני השקה, וסתם תו"כ ר"י, ור' יוחנן משום ר' יוסי בר אבא דדרש מקרא יהיה טהור דהוייתו ע"י טהרה יהא ס"ל כמ"ש התוס' בחגיגה [כ"א ע"ב] ד"ה כעוביה דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה ע"ש וכן ר' יוסי והא סבירא ליה דהשקה הלכתא היא וא"ש:

ולפי דברי האור זרוע דר' יהודה ור' יוסי פליגי בהא דר' יוסי סבירא ליה דבעינן הוייתו ע"י טהרה ור' יהודה ס"ל דלא בעינן ומזחילין ע"ג המת. יתפרש לן שפיר משנה דמקואות [פ"ה מ"ב] העבירו ע"ג כלים שהעביר המעין על דופני כלים מבחוץ. הרב] או ע"ג ספסל ר' יהודה אומר הרי הוא כמו שהי' [ולטהר בזוחלין ובכ"ש. הרב] ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה [דבעי מ"ס ואשבורן. הרב] ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל [גזירה שמא יטביל בכלים הרב] והקשה שם בתוס' יו"ט דגם למקוה יהי' פסול דהא העבירו ע"ג כלים ולא הוי הוייתו ע"י טהרה ועוד לר' יוסי מ"ש דלמעין כשר ולמקוה פסול ע"ש במפרשים. אך דהנה המרדכי בפ"ב דשבועות הביא שיטת היראים ועוד פוסקים [והוא ביראים השלם סימן כ"ו] דהא דבעינן הוייתו ע"י טהרה הוא רק לענין מעין ושיהי' לו דין מים חיים ואם העביר אותו דרך סילון של מתכות אין לו דין מעין. אבל מקוה לא בעינן הוייתו ע"י טהרה וקרא יהי' טהור קאי אירישא דקרא אך מעין ולא אסיפא דקרא ובור מקוה מים ורש"י זבחים ועוד פוסקים חולקין על זה [ועיין בשו"ת הרא"ש כלל ל"א ס"ז ובב"י ובש"ע סעיף י"ב בט"ז ובש"ך שם) ולפ"ז יובן שפיר דר' יהודה סבירא לי' דאם העבירו ע"ג כלים הרי הוא כמו שהי' מעין דר"י לא ס"ל כלל דבעינן הוייתו ע"י טהרה, ור"י דסבירא לי' הרי הוא כמקוה היינו דבעי שיהי' הוייתו ע"י טהרה, אמנם זה רק שיהי' לו דין מעין אבל למקוה כשר [וראיתי אח"כ במשנה אחרונה שפירש קצת כן ע"ש] ור' יהודה לשיטתיה ור' יוסי לשיטתיה:

ובזה יש לומר בחגיגה [י"ט ע"א] דאיתא מקוה שנמדד ויש בו מ"ס מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא, א"ר יהודה אם היו רגליו של אחד נוגעות במים אף השני טהור וכו', אמר עולא בעיא מיניה מר' יוחנן מהו להטביל מחטין וצינוריות בראשו של א' גוד אחית אית ליה לר"י גיד אסיק לית ליה או דלמא גוד אסיק נמי אית ליה וקשה טובא דאיך נאמר גוד אסיק והוה המקוה בראשו של אדם ומותר להטביל בו מחטין וצינוריות א"כ נעשה המקוה ע"י אדם ולא הוה הוייתו ע"י טהרה,

ובשלמא גבי גוד אחית לא קשה דכיון דאמרינן גוד אחית הרי מעולם לא נתלשו המים מן המקוה והיא טובל הכל בהמקוה, והיא הרי נעשית ע"י טהרה, אבל לטבול בראשו של אדם קשה דלא הוה הוייתו ע"י טהרה. אך לפמ"ש האור זרוע ניחא דר"י לא ס"ל כלל הא דבעינן הוייתו ע"י טהרה, ור' יהודה לשיטתיה:

וקשה מזה להמפרשים המשנה דנוטפין שעשאן זוחלין דלא כאו"ז, ור' יהודה ס"ל הא דר' יוחנן דבעינן הוייתו ע"י טהרה, א"כ קשה לר' יהודה ולר' יוחנן לשיטתם. שוב מצאתי קושיא זו בספר הנחמד אור שמח על הרמב"ם ז"ל בהלכות מקואות פ"ח ע"ש דברים נחמדים:

עוד נראה לפע"ד לתרץ הא דהקשה הרא"ש ז"ל על שיטת הר"ש דמקוה שנסדקה פסול משום זוחלין מתוספתא פ"ד וב"ה אומרים אין מטבילין בהם עד שיהי' לפניו עיגול מ"ס אע"פ שחרדלית של גשמים עוברת דרך אותו עיגול וכן מהא דפ"ג דמקואות בור שהוא מלא מיום שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנה לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשאר מן הראשונים ג' לוגין הא לאחר שיתחשב שלא נשאר מן הראשונים ג' לוגין כשר אע"פ שהאמה נכנסת לו ויוצאה הימנה. ועוד הקשה מתוספתא רפ"ג והוא בש"ע סעיף ס' ג' גומות שבנחל וכו' ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל וכו' אין מטבילין אלא באמצעות שאין הנזחלים מערבין אא"כ עמדו, הרי אע"ג דלמעלה נזחלין מ"מ מותר לטבול באמצעות שיש בה מ"ס, ועי' בביאור הגר"א ז"ל [ס"ק צ"א]. ולפע"ד נראה דהנה הראשונים ז"ל הקשו בהא דתנן [בפ"ה מ"ה] העיד ר"צ על הזוחלין שרבו על הנוטפים שהם כשרים משמע דוקא אם זוחלין מרובים הא מחצה על מחצה פסול, ובהא דאבוה דשמואל קאמר שמא ירבו הנוטפים על הזוחלין ומשמע מחצה נוטפים ומשמע זוחלין כשרים בזחילה. ותירץ הרמב"ן ז"ל בשבת [ס"ה ע"ב] וזה לשונו ולי נראה שהזוחלין שהלכו למקום הנוטפין ונתערבו הרי הן כנוטפים עד שירבו עליהן אבל הנוטפים שנתערבו בזוחלין כפרת ביומי ניסן אינם פוסלים לעולם עד שירבו הנוטפין על הזוחלין, שבכל כיוצא בזה במקומן חשיבי עכ"ל הטהור. והנה במקוה שנפרץ הכותל וזוחלת מקצתה באמת הו"ל למיזל בתר רובא כיון דרוב המים קוו וקיימו כשר ורק כיון דהזוחלין ניכרין אינם בטלין [ובספר שם אריה [סימן ע'] ראיתי שכתב דמש"ה כתב הרשב"א ז"ל בלא ניכר הזחילה לא הוי זוחלין משום דבטל ברובא ורק בניכר הזחילה פסול משום דניכר האיסור ולא בטיל ע"ש] ואמנם אף דלא בטיל הזוחלין אכתי לא הוי רובא מהאשבורן והוה כמו מחצה על מחצה, ורק כיון דהמקוה נפרץ ושניהם במקומן האשבורן במקומן והמים העליונים הזוחלין הם במקומן ושוב מחצה על מחצה פסול

ושפיר ס"ל להר"ש ז"ל דפסול, אבל בהא דחרדלית של גשמים ולפניו עיגול מ"ס וכן בהא דהאמה נכנסת ויוצאת וכן בשלש גומות בנחל דשם הנוטפים במקומם ורק למעלה עובר הזוחלין א"כ אפילו אי הוה כמחצה על מחצה ג"כ כשרים כיון דהנוטפים במקומן והזוחלין עובר עליהן אין נפסלים ממחצה זוחלין וא"ש:

והנה הראב"ד ז"ל תירץ דבודאי מחצה נוטפים ומחצה זוחלין כשרים ומש"ה אבוה דשמואל חייש לשמא ירבו הנוטפים על הזוחלין והא דהעיד ר' צדוק על הזוחלין שירבו על הנוטפים שהם כשרים היינו למי חטאת ולמידי דבעי מים חיים דבזה בעינן דוקא רוב זוחלין ע"ש:

ובוה נראה לענ"ד לפרש המשנה שם [פ"ה מ"ד] כל הימים כמקוה שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי ר"מ ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה ר' יוסי אומר כל הימים מטהר בזוחלין ופסולין לזבין ולמצורעין ולקדש בהן מי חטאת ע"ש במפרשים. וכתב רש"י ז"ל בשבת [ק"ט ע"א] דר' יוסי ס"ל דים הגדול תורת מעין עליו לענין שהם מטהרין בזוחלין משום שדרך להיות נחלים זוחלין עליהם וזה דרכן אבל פסולין הן לתורת מים חיים דהכתוב קראן מקוה. והתוס' כתבו דמש"ה מטהר ר' יוסי בזוחלין משום דכל שעה הולכין ושבין מכאן לכאן [ע"י רוח מצוי' שבים כמ"ש בתפ"י] הלכך יש להם לטהר בזוחלין ע"כ. וקשה הרי שפיר קאמר ר' יוסי ומ"ט דר"מ ור"י:

ונראה דהנה קשה לי מאי מהני לר' יוסי הא דנהרות זוחלין עליהן והרי מי הים מרובין הרבה מהנחלים ורבו נוטפים על הזוחלין ויש להם דין נוטפים ראיתי בספרי הטבע כי אם ישאבו את כל מי הים עד שיחזור ויתמלא מכל הנחלים ההולכים אל הים מכל חלקי תבל צריכים לזה משך זמן ארבעים אלף שנה. מה רבו מעשיך ה']. וכן הא דהולכים ונעים ע"י רוח מצוי' הוא רק מעט ולמעלה אבל בעומק נחים במקומן [עומק הים לפעמים מגיע יותר משלש פרסאות] ומצאתי אח"ז שהקשה כן בספר גולת עליות בשם הגה"ק בעל צחח צדק ז"ל. ולפע"ד לפמ"ש המרדכי בהא דיבמה שרקקה דם דמהני משום דא"א בלא צחצוחי רוק דדבר הבא לעולם בתערובות אינו בטל והכא הרי תיכף בתחלת הבריאה במאמר יקוו המים אל מקום אחד הנחלים הולכים אל הים ודבר הבא לעולם בתערובות לא בטיל. ואמנם אף דהנחלים הזוחלין אל הים לא בטלי אבל אכתי לא עדיף ממחצה על מחצה דהא גם מי הים לא בטלי בהזוחלין ולפמ"ש הרמב"ן ז"ל כיון דהנוטפין במקומן צריכים להיות זוחלין מרובין והרי הכא הים במקומו וכל הנחלים הולכים אל הים לא מהני מחצה על מחצה ואמאי מטהר ר' יוסי בזוחלין. אך י"ל דר' יוסי

סבירא ליה כסברת הראב"ד ז"ל דמחצה נוטפין ומחצה זוחלין כשרים בזחילה ופסולים רק למים חיים ומשו"ה ס"ל לר' יוסי כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולין לזבין ומש"ה קראן הכתוב מקוה משום דפסולין לזבין ור"מ ור' יהודה ס"ל כסברת הרמב"ן ז"ל דמחצה על מחצה פסול בזחילה וקראן הכתוב מקוה משום דפסולים בזחילה וא"ש:

הראיתי לדעת דיש מקום להצדיק צדיק דמעיקרא הר"ש ז"ל מקושיית הרא"ש ז"ל. אך לדינא הרי פסק הב"י כהרא"ש והרמ"א ז"ל שכתב שיש להחמיר ולתקן המקוה לכתחלה היינו משום דאין הפסד בדבר. ואם מותר לטבול גם במים העליונים הזוחלין יש פלוגתא בזה באחרונים ז"ל:

ובענין זוחלין אי הוה דאורייתא אום דרבנן. הנה הב"י כתב דדעת המהרי"ק ותה"ד דזוחלין דאורייתא ולפי דעת המרדכי זוחלין דרבנן. והדרכי משה שם סק"ז השיג ע"ז וכתב דגם דעת המרדכי שהוא מה"ת ע"ש. ובחת"ס (סימן ר"ב) כתב להוכיח דזוחלין דרבנן מהא דקאמר בשבת (ס"ה ע"ב) בהא דאבוה דשמואל שמא ירבו הנוטפים על הזוחלין דפליג שמואל אדידיה דאמר נהרא מכיפיה מבריך והרי שמואל ס"ל דמין במינו לא בטיל א"כ אין הנוטפים בטלין כלל בהזוחלין אפילו אי מכיפיה מבריך וע"כ דזוחלין פסולים רק מדרבנן ובאיסור דרבנן לא אמרינן מב"מ לא בטיל ע"ש. אמנם האחרונים דחו זה דהרי יש לומר לפמ"ש הריטב"א ז"ל בע"ז (ע"ג ע"ב) דרב ושמואל דס"ל דמב"מ לא בטיל הוא רק מדרבנן אבל מה"ת בטל וכחכמים דר"י ע"ש. וא"כ אין לחוש מספיקא לשמא ירבו הנוטפים על הזוחלין. וגם לפמ"ש הריטב"א דרב ושמואל לא ס"ל כר' יהודה רק באיסורי אכילה וע"ע בשואל ומשיב מה"ד ח"ג סימן ק"ו ובבית יצחק שמעלקיש ז"ל חיו"ד סימן כ"ח] ולפע"ד יש לתרץ לפמ"ש הישועות יעקב (חיו"ד סוף סימן קכ"ד) גבי יי"נ שנאסר בעת שנתערב דיש לומר דהא דר"י למד דמב"מ לא בטיל מהך דדם הפר ודם השעיר והוא באמת חידוש אמרינן דוקא בדבר שהיה עליו מכבר שם דם הפר ושם דם השעיר ומש"ה אף אחר שנתערב לא נפק שמם אבל דבר בעת שנאסר כבר הוא מעורב מודה ר"י דמב"מ בטיל. א"כ הכא הנוטפים פסולים בזוחלין בעת שכבר נתערבו בהזוחלין שפיר י"ל דמב"מ בטל. ובחת"ס לנדרים (דף מ') כתב לפמ"ש היראים דנפקא לן דמקוה הוא אשבורן מקרא יקוו המים אל מקום אחד ולר' יוסי דים הגדול גופיה כזוחלין ע"כ דמקום אחד לאו דוקא וע"כ זוחלין רק מדרבנן עש"ה. ולפע"ד ז"א דבודאי מוכח דלשון מקוה במקום אחד משמע ושם באמת נקוו אל מקום אחד ורק דמטהר בזוחלין ע"י הנחלים הזוחלין עליהן או ע"י הרוחות המנענעים המים. והרמב"ן ז"ל כתב שם בפ' שמיני דאף דהדרשות הוי אסמכתא בקרא מ"מ הן הלכה למשה מסיני, והנה

היה אפשר להוכיח דזוחלין דרבנן מהא דהקשה הר"ש (פ"ד מ"ד) הנ"ל דאמאי קאמר הברייתא דאין טובלין במים היורדין מגג לבית משום דאין מטבילין באויר תפ"ל דהו"ל זוחלין. ואך אי זוחלין דרבנן י"ל שפיר דנקט הטעם דאין טובלין באויר משום דהוא מה"ת וכמ"ש הב"י דאך מעין ובור מקוה מים כל הני בקרקע ולא מצינו טבילה באייר. אך דאין זה מוכרח וכמש"ל לתרץ ובדברי חיים ה' מקואות (סימן ח"י) כתב דזוחלין דאורייתא כמ"ש רוב הפוסקים והאריך להשיג על החת"ס הנ"ל ובבית יצחק שמעלקיש ז"ל חיו"ד (ח"ב סימן כ"ח) כתב להוכיח דדעת הראב"ד ז"ל דזוחלין רק דרבנן דס"ל דמחצה זוחלין ומחצה נוטפין כשרים בזה לה וקשה אמאי באמת מהני מע"מ וע"כ דהיא מדרבנן ומהני מע"מ וכשיטת הפרי תאר (סימן צ"ט) דמע"מ הוי ספק ומהני בדרבנן בש"ך ק"ט בשם או"ז דאיסור דרבנן בטל חד בחד ומה"ט חילק הש"ך בסק"י וכתב כיון דזוחלין דאורייתא לא מהני מע"מ ופלפל שם בחכמה וסיים דמסתימת רוב הפוסקים משמע דזוחלין דאורייתא ע"ש. ועיין בנחל אשכול על האשכול (סו"ס נ"ח) שתירץ דזה דמע"מ כשר רק בנוטפים שנופלים בזוחלין דמה"ת קמא קמא בטל עש"ה. ולפע"ד י"ל דכיון דממעטינן מקרא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור דמעין מטהר בהזוחלין אבל מקוה מים באשבורן י"ל דוקא מקוה מים שכבר התכנסו המים והיו האשבורן. אבל מי גשמים שהיו זוחלין מן השמים ונופלים לנהר שוטף אשר מעולם לא היה אשבורן אינם פסולים מה"ת דכל זה מקרי דרך חיותן רק מדרבנן פסולים ומש"ה מהני מחצה על מחצה ומתורץ קושית החת"ס דהוה מב"מ דזוחלין כזו הוי דרבנן ומב"מ בטל [והא דהוכיח המהרי"ק ז"ל דזוחלין דאורייתא מהא דחייש מספיקא לשמא ירבו הנוטפים על הזוחלים והרי התם לא היה מעולם באשבורן יש לתרץ לפמ"ש האחרונים ז"ל ע"פ דברי הרמב"ם ז"ל פי"ד מהלכות אה"ט דבספק שאובין שטהרו חכמים מ"מ אין מורין לו לטבול לכתחלה ועביד רק לבנותי' ועיין במל"מ פ"י מהלכות מקואות] ויש להוסיף עוד לפי מה שהקשה בחת"ס ר"ט לפי דעת המהרי"ק ז"ל דמעין שנקוה לתוך גומא ונפסק המעין מ"מ אם אח"כ זוחל הדרא להיתרא קמא א"כ למ"ד עננים מימי אוקינוס הם שותין יטהר כל גומות מים בזוחלין וע"כ כיון שבא בגומא שוב אינו מטהר ע"ש אם כן כל זה שבא בגומא אבל אם נפלו מעננים לנהר שפיר מטהרים בזוחלין כיון דבאים מאוקינוס ובעננים לא הוי אשבורן. ובני מו"ה יחיאל אלעזר הכהן שיחיה אמר דלפ"ז י"ל דהר"ח ז"ל בשבת ס"ה כתב שמא ירבה נוטפים על הזוחלים היינו נוטפים מן הגגות ונעשו שאובים וכן פירש בערוך ועי' רש"י נדרים (דף מ ע"ב) ותמוה אמאי ניידו מפירוש רש"י ז"ל וגם איך נעשו שאובים כיון דאין להגגות בית קיבול, ולפ"ז י"ל דס"ל דאם היו נוטפים מן

העננים לנהר היה באמת מטהר בזוחלין דכך דרך חיותן אבל אם נפלו על הגגין בזה נעשו שאובין לענין שאין מטהר עוד בזוחלין עכ"ל והוא דבר נכון. ובזה מתורץ מה שהקשו התוס' בכורות (נ"ה ע"א) כיון דאין מטהר אלא פרת ביומי תשרי בלבד במה היו טובלין מצורע ומקדשין מי חטאת ע"ש. ולפ"ז י"ל דהוי דרבנן ואז עדיין לא גזרו. ולפ"ז ניחא הא דס"ל לב"ש דטובלין בחרדלית של גשמים וכתבו המפרשים דע"כ ב"ש לא ס"ל זוחלין ולפ"ז י"ל דרק הכא דמעולם לא היו אשבורן פליגי ב"ש [וכמדומה לי שראיתי שפירש כן דברי ב"ש באיזה ספר ואינני זוכר כעת]. ובזה יש לתרץ מה שהקשיתי דהתוס' (בחגיגה י"א) כתבו דרחץ במים במי מקוה ע"כ לא אתא למעט שאובין דזה ידענו מקרא אך מעין ואתא למעט זוחלין דרחץ במים היינו מים אשבורן, ותמוה דהרי גם אשבורן ידענו מקרא אך מעין, ולפ"ז א"ש דמקרא אך מעין דבור ומקוה מים אינו מטהר באשבורן היינו שכבר היה אשבורן ואתא קרא ורחץ במים אשבורן לומר דבעת שטבל צריך אשבורן דוקא. אבל עכ"פ להראב"ד ז"ל י"ל כנ"ל. ובזה י"ל בהא דחולין (ל"א ע"ב) גל שנתלש ובו מ"ס ונפל על האדם וכו' מה"ד לגזור משום חרדלית של גשמים ופירש רש"י ז"ל זרם גשמים המקלח מן ההר ואין טובלין בו דהוי קטפרס ואין בו מ"ס, והקשו בתוס' דהרי אפילו יש בו מ"ס אין טובלין בו דהו"ל זוחלין ע"ש. ולפ"ז ניחא דכל דלא נחו המי גשמים מה"ת כשרים בזוחלין ורק מדרבנן פסולים א"כ אין לגזור אטו חרדלית דהו"ל גל"ג, ומש"ה פירש דהוי קטפרס ואין בו מ"ס דהוי מה"ת וא"ש [אך בחגיגה (י"ט ע"א) פירש רש"י כפירוש התוס']. והנה רש"י ז"ל בשבת (ס"ה ע"ב ק"ט ע"א) משמע דזוחלין הוה דוקא מגבוה לנמוך בקטפרס ועמד שם בזה בראש יוסף להפ"מ ועי' ברש"י בכורות (נ"ה ע"ב) ד"ה מקוה:

ובקונטרס אור בהיר אודות מקוה אחת שזוחלת כתב שם בהסכמתו הרה"ג מברעזאן ז"ל דהרשב"א הובא בתשב"ץ (ח"א סימן י"ז) מפורש דזוחלין מה"ת ובתשובת מהר"י אסאד (יו"ד ריי"א וריי"ג) הביא מתוס' (חולין ל"א) דהוי מה"ת. ובשו"ת אבקת רוכל להב"י (סימן ס"א) הוכיח דעיקר כדבריו בב"י דזחילה מה"ת ואין בידינו להקל מטעם דזוחלין דרבנן אך דעכ"פ הוי רק ספיקא וחזי לאצטרופי לשאר טעמים עכ"ל. ובספר גולת עליות בפ"ק כתב להוכיח דזוחלין דרבנן. ובפרק ה' מ"ג התיר בכפרים שאין להם מקוה וטובלים בנהרות הסמוכים לרחיים אשר זוחלין על הדף (זאסטאווע) כיון שנשאר למטה מ"ס ואין ניכר הזחילה רחוק מהרחיים עש"ה. ועכ"פ הורה לנו גאון עוזנו הרב מברעזאן מהרש"ם ז"ל דהוי רק ספיקא אי הוה מה"ת וחזי לאצטרופי לשאר טעמים.

ולפמש"ל דהכא דמקצת המקוה זוחלת והמים אינם זוחלין על הארץ הוה דרבנן ובודאי חזי לאצטרופי לשאר טעמים:

ואכתי צריכים עוד לברר אם מה שחסרים המים במשך הלילה ט' צאל והזחילה דלמטה דרך הנקב אינו ניכר רק שניכר למעלה שחסר אי הוה זחילה הניכרת ופסול:

והנה הב"י כתב וז"ל כתוב בשער המים שבסוף תורת הבית וז"ל נפרץ המקוה ומימיו יוצאים נעשו זוחלין ופסול ויראה לי שאע"פ שניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט כשר לפי שאין זחילתן ניכרת ואם אי אתה אומר כן אין לך מקוה מים כשר שהקרקע מתחלחל ובולע מעט מעט עכ"ל. ובתשב"ץ שם כתב עוד ראיה מהא דמקוה שנמדד ונמצא חסר וכו', ודוקא אם נמצא חסר הא אם נמצא בו מ"ס אע"פ שחסר מדתו הא' טהורות והיה לנו לחוש שמא נשבר למטה ונעשה זוחל דספיקא דאורייתא הוא וכו', וע"כ מפני טפטוף מעט שאינו ניכר לעין לא מקרי זוחל ע"כ דבריו דברי טעם וראוי לסמוך עליהם הלכה למעשה עכ"ל התשב"ץ. ובביאור הגר"א (סעיף נ"א ס"ק צ"ו) כתב על הא דכתב המחבר דאם אינו ניכר הזחילה כשר וזה לשונו דברי המחבר תמוהין דהרשב"א ז"ל כתב לשיטתו דס"ל כפירוש הר"ש דאם נפרץ המקוה ומימיו יוצאין נעשו זוחלין ופסול] אבל לפי מה שכתב בסעיף הקודם דאינו נפסל (דלא חשיב זוחלין) אא"כ לא נשאר מ"ס ואז אפילו בכה"ג [דאינו ניכר הזחילה] פסול עכ"ל. ונראה כוונתו דכיון דס"ל להמחבר דאם נפרץ המקוה לא הוי זחילה ורק אם ניקב למטה שלא ישאר מ"ס פסול ע"כ לאו מטעם זחילה ורק משום דסופו שלא ישאר מ"ס גם עכשיו דאיכא מ"ס בשעת טבילה פסול אם כן ה"ה אם לא ניכר הזחילה יהא פסול מטעם שלא ישאר אח"כ מ"ס אע"ג דאיכא מ"ס בשעת טבילה. אמנם קשה לי טובא דהרי עכ"פ מוכח מראית הרשב"א ז"ל שאין לך מקוה כשר שהקרקע מתחלחל ובולע ומהא דמקוה שנמדד ונמצא חסר דע"כ אם אין ניכר הזחילה כשר. ויגעתי בקושיא זו ומצאתי בספר הנחמד עצי ברושים להגאון ר"ש הכהן ז"ל מווילנא מח"ס חשק שלמה (בסימן נ"א ונ"ב) שהקשו לו קושיא זו על הגר"א ז"ל, ותירץ דע"כ דלהגר"א ז"ל הא דהכשירה תורה בור מים לטבילה ע"כ מיירי שהיא טוחה בסיד וסתם בורות לקבל מי גשמים טוח בסיד. ומ"ש החת"ס [רי"א] דע"כ אינו טוח בסיד מהא דמה מעין ביד"ש כו'. אדרבא הרי בתו"כ סיים שם אי מה מעין שאין בו תפיסת יד"א כלל ת"ל בור עש"ה שהאריך בזה ולא תירץ הא דקשה מהראיה שהביא הרשב"א ז"ל מהא דמקוה שנמדד ונמצא חסר. והביא שם אשר בשנת תר"ח עשו מקוה בווילנא והיו שם גאונים גדולים ואחיו הגאון ר' בצלאל

הכהן ז"ל מח"ס ראשית בכורים והכשירו המקוה באופן שלא יהא זוחל למטה מארבעים סאה אפילו טפה אחת ודקדקו מאד בזה (**וע"ע** שם בסימן ג):

ובברכי יוסף (ר"א סק"ד) כתב וז"ל [קש. מקוה של גשמים שהיא בתוך המרחץ ומימיה הולכין ומתמעטין בשנים או שלשה אצבעות בכל יום וחקרוה ובדקוה יפה יפה ואין שם נקב לא בקרקע ולא בצדדין זה המקוה כשר ואין לו דין זוחלין כי מתמעט מחום המרחץ, הרב כנה"ג בתשובותיו חיי עץ הדעת עכ"ל הברכ"י. משמע בהדיא דאם לא היה מתמעט מחוץ המרחץ רק שהיה זוחל דרך נקב היה לו דין זוחלין אע"ג שמתמעט רק ב' או ג' אצבעות ביום. וכן בדברי חיים על מקואות סק"ד כתב דאפילו נוטף כל שניכר בהדיא זחילתו הו"ל זוחלין. ובשו"ת דברי חיים (ח"א סימן מ"ז וח"ב סי' פ"ח. צ"א, וצ"ג) החמיר מאד בענין זחילה ואף במעינות שלנו ע"ש מה שהאריך בזה. והגאון מהרש"ק ז"ל בטוטו"ד מה"ת בקנאת סופרים (סימן נ"ב) במקוה שהיו נוטפים מימיה כתב להחמיר אם האשה טובלת במים העליונים הזוחלין, וכתב דבש"ע לא הותר רק אם טובלת למטה במים שאינם זוחלין וכל זה במקוה שאין שופכים לתוכה שאובין אבל אם שופכין לתוכה שאובין לא מהני מה דלמטה ממ"ס שאינם זוחלין דיש לחוש דהמים נהפכו ותחתונים למעלה ועליונים למטה ופסולים עש"ה. אך בשו"ת שם אריה (בסימן ע' וע"א) כתב די"ל דאם נקב בדופן המקוה לא הוי זחילה כיון דאינו נראה הנקב למעלה ורק אם זוחל הרבה עד שניכר למעלה הוי זחילה ע"ש וכ"כ בשואל ומשיב (מה"ת ח"ד סימן קע"ח) דכל שאינו ניכר למעלה ע"פ שטח המים לא הוי זחילה אף שניכר אצל הנקב (וע"ע שו"מ מה"ג ח"ב סימן כ"ז) ובשו"מ חלק א' סימן כ"ח כתב להתיר אם היה זוחל למטה ממ"ס אף שניכר הזחילה להדיא כיון שבא ממעין אע"ג שנפסק המעין (וע"ע שם מה"ד ח"ג סי' ק"ו) וכ"כ בדברי מלכיאל (ח"ג סי' ס"ד) שיהיה ניכר למעלה אצל הכתלים שהמים מתנענעים לצאת או שנעשה כמו אבעבועות ע"פ המים ומ"מ ראוי להחמיר שלא יהיו מתחסרים רק עד אצבע בכל יום שזה אפשר להיות מחמת שנתיבש מהחום ע"ש. ובשו"ת גאון עוזנו המהרש"ם ז"ל (ח"א ס"ב) הכשיר במקוה שהיתה חסרה במשך מעל"ע חצי צאל או מעט יותר דרך נקבים קטנים מפנים מפני שאין הזחילה ניכרת ובח"א סו"ס קכ"ב כתב וז"ל אך באם הזחילה לא תהיה ניכרת לעין הרואה אף שיבורר שבמשך איזה שעות מתמעטים המים אינו בכלל זוחלין כנודע עכ"ל. (ובח"ב סימן נ"ט) במפתחות חולק על הגר"א ז"ל שכתב לפקפק על דינו דהרשב"א ז"ל דאין זחילה ניכרת כשר וכתב שם דאם נשאר מ"ס למטה מותר לטבול אף למעלה במים העליונים הזוחלין (וע"ע בח"ג סימן רל"ט) ובסי' שס"ז כתב וז"ל ובדבר חשש זוחלין כו'

הבאתי מתשב"ץ י"ז וגם מספר האשכול ראיות ברורות דאם אין הזחילה ניכרת לעין הרואה רק ע"י שמתמעט לאט לאט במשך איזה שעות איננו בכלל זוחלין ובפרט בנ"ד דנשאר תמיד מ"ס א"כ עד מ"ס ליכא חשש זוחלין רק למעלה ממ"ס. והרי בד"ז נחלקו הר"ש והרא"ש עכ"ל. וכן בקונטרס אור בהיר במקוה שהיתה זוחלין עשרה צענטימעטר בכל יום והוא לערך ד' אצבעות והעלה להתיר והסכימו הרב מהרש"ם ז"ל והרה"ג בעל הרי בשמים ז"ל:

והנה כל זה במקוה מי גשמים אבל הכא בנידון דידן דהוא מעין ומטהר בזוחלין ורק דיש לחוש דאין לו דין מעין משלשה טעמים הנ"ל בראש דברי. ואמנם אין זה דבר ברור ויש לפקפק בהם. ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא א) דעת המהרי"ט ז"ל שהבאתי דיש לחוש דאין למעינות שלנו דין מעין הנה בשו"ת מהרש"ם ז"ל (ח"ב סי' נ"ט) כתב בשם שו"ת נטע שעשועים דדוקא אם לפעמים יתיבש לגמרי ולא נשאר בו מים כלל יש לחוש שמא אינו מעין אבל אם תמיד נשאר בו עכ"פ מים מעוטין גם המהרי"ט ז"ל מודה דהוה מעין וגם הוא ז"ל השיג על המהרי"ט ז"ל וע"ע במהרש"ם ז"ל ח"א סימן קמ"ד בזה ובדברי חיים ה' מקואות סקי"ב כתב די"ל דבמדינתנו שאין הגשמים יורדים כ"כ ואינם מתעכבים בארץ כאשר עינינו רואות בודאי כל שהוא נובע הוי מעון ומהרי"ט ז"ל דיבר לפי ארץ ישראל ומחוזותיהם והארץ קשה והגשמים רבים היורדים בגבורה בשעת הרביעה יכול להיות שמתעכבים מי גשמים אולם במדינותינו אין לחוש לזה עכ"ל. ובספר עצי ברושים סימן מ"ה האריך מאד והשיג על המהרי"ט ומשכנות יעקב וכתב פירוש נכון בתוספתא דהחופר בצד הים והנהר הרי הם כמי תמצית שלא פסקו דאיירי דחופר במקום הביצין וכן כתב בביאור הגר"א ז"ל על התוספתא וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל ח"ה סי' קנ"א ע"ש והביאו גם כן בשם שו"ת עין יצחק בהגה"ג מקאוונא ז"ל שהשיג על המשכנות יעקב וכן השיג עליו בשו"ת עונג יו"ט, ובדברי מלכיאל כתב בשם עין יצחק הנ"ל דחופר בצד הנהר היינו ד"א וכמ"ש בע"ז (נ' ע"א) וכ"כ בשו"ת משיב דבר (סימן מ' מ"א) והוא דחה זה ע"ש:

ב) החשש השני כיון דשופכים לתוכו מים שאובין הו"ל כמקוה וכמ"ש ריבה עליו מים שאובים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש הנה הר"ן ז"ל בנדרים פירש דמקומות מקומות יש בו יש מקום דמטהר באשבורן במקום שלא היה מהלך בו המעין תחלה ע"ש, ועוד דהכא א"א לידע אם נתנו בו רוב שאובין כי נמצא מים אחורי הכתלים ותחת הרצפה ובנקבים הנובעים. ג) החשש השלישי דמעין עומד אינו מטהר בזוחלין הנה אין דעת שאר פוסקים כן ובשו"ת מהרש"ם ז"ל (ח"ב סימן נ"ט) כתב וז"ל

ומה שכתב מתשובת ד"ח בשם הר"ש דמעין שאינו זוחל בטבעו אינו מטהר בזוחלין כבר כתבתי בתשובה הנ"ל דהר"ש אינו פוסל אלא הזוחל חוץ ממקום המקור אבל המעין שבחלל מקור המעין אף שהמים זוחלין מודה דכשר כמבואר למעיין בר"ש שם [פ"א מ"ז] בשם התוספתא ובפ"ה מ"ג] ע"ש ותבין א"כ אין שום מקום להחמיר בכה"ג ע"פ תשובת ד"ח ובפרט שדעת רמב"ם וריב"ש דלא כהר"ש ועיין תשובת משיב כהלכה סימן ח"י באורך בזה להקל בכה"ג עכ"ל. אמנם במהרש"ם ח"ג סימן רל"ז וסימן שד"ם כתב להחמיר ע"ש. יהיה איך שיהיה עכ"פ ספיקא הוי אם יש לה דין מעין או מקוה:

היוצא לנו מזה אשר על פי דינא אם נשאר למטה מהסדק מ"ס המקוה כשרה ופלוגתת אחרונים ז"ל אם מותר גם למעלה במים הזוחלין ורב רבנים גאון הוראה ושר התורה המהרש"ם ז"ל הורה להתיר לטבול במים עליונים, נוסף לזה ספק אם הוא מעין ואת"ל דאין לו דין מעין שמא זה הוה זחילה שאינה ניכרת כיון דאינו ניכר ע"פ שטח המים. ובזוחלין גמורים כתב המהרש"ם ז"ל דיש לצרף לסניף דזוחלין דרבנן והרה"ג מקינצק שליט"א כתב דאף אי זוחלין דאורייתא מ"מ במקוה שנסדק כיון דאינו זוחל כמו נהר הו"ל זוחלין דרבנן וכן ראיתי באחרונים וגם לפי מה שעשיתי סמוכים די"ל דכל שאינו זוחל על הארץ דוקא לא הוי זוחלין מה"ת. א"כ נגד חומרת קצת אחרונים שלא לטבול במים עליונים יש ס"ס להקל בזוחלין דרבנן. ובשו"ת מהר"י בן לב ז"ל (ח"ג סי' ע"א) כתב להתיר מקוה שהיה ספק אם היה בו מ"ס משום ס"ס ספק כמ"ד דמעין אין צריך מ"ס ואת"ל דצריך אפשר דהיה בו מ"ס דס"ס מהני בדאורייתא ואח"כ כתב להחמיר ע"ש, ובדברי אמת כתב להתיר מקוה משום שלשה ספיקות אע"ג דלא ס"ל כהך דעה ע"ש אך שם איירי בשאובין דרבנן:

ובשו"ת בית יצחק שמעלקיש ז"ל (סימן כ"ח) כתב להכשיר מקוה ע"י ס"ס ספק אם ניכר הזחילה וספק שמא זוחל למעלה משיעור מ"ס והרמ"א ז"ל דמחמיר לסתום לכתחלה הוא רק בודאי זוחל אבל לא בספק ורק במקום דאיתחזק איסורא לא מהני ס"ס לדעת הרמ"א ז"ל (בסימן ק"י) ומש"ה צירף שם עוד ספק שמא יש מעין תחת הארגז ושלשה ספיקות מותר אף באיתחזק איסורא ע"ש. והכא ג"כ איכא שלשה ספקות ספק שדינו כמעין ספק שאין זו זחילה הניכרת וספק דמותר לטבול אף במים עליונים הזוחלין כיון שיש למטה שיעור מ"ס והוה שלשה ספיקות בזוחלין כזו שהם מדרבנן. אבל אין צריכים לזה דיש לנו לסמוך על המהרש"ם ז"ל דמותרת לטבול במים עליונים. [ע"כ סתירת איסור א']:

סתירת איסור ב'

כתבתי לדון כי הגאון הנורא ר"י בכר דוד ומרן החת"ס ז"ל חששו לכתחילה להחמיר כדעת הרא"ה ז"ל בבדק הבית דמקוה שמימיה מרודדין אין להוסיף מים שאובים כדי שיהיו יכולין לטבול בו ע"ש:

וחנה הרשב"א ז"ל במשה"ב השיג על הרא"ה ז"ל וכתב דמותר להוסיף מים שאובין והא דקתני בסופ"ז מקוה שמימיה מרודדין כובש אפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים ויורד וטובל ולא קתני דמוסיף מים, לאו דוקא כובש אלא אם אין מים להוסיף קאמר ע"ש, והחת"ס כתב על זה דדחי ליה בגילי דחיטתא ודברי הרא"ה ז"ל דברי טעם הם. והנה י"ל לפע"ד לפמ"ש שם הר"ש ז"ל דהא דקאמר כובש אפילו חבילי עצים וקנים היינו לא מיבעיא אבנים אלא אפילו חבילי עצים וקנים שהמים ביניהם לא חשיב הפסק ומצטרפין למ' סאה ע"ש. ולפ"ז שפיר י"ל דלא קתני דמוסיף מים דזה פשוט וכמו שהוכיח הרשב"א מהא דקתני מקודם [פ"ו מ"ח] היה בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ"ס [בפ"ז מ"ג] נפל לתוכו יין או מוחל ושינו את מראיו פסול וכו' היו בו מ"ס ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזירו מראיהן למראה המים, ובשו"ת דבר שמואל אבוהב ז"ל סימן ק"א כתב דהדברים ק"ו דהכא בפ"ו שהתחתון רק אין בו מים מ"מ אהניא לו קבלתו מן העליון להכשירו, וכן היכא דשנו את מראיו דהמקוה פסולה מ"מ יכול ליתן בו מים להכשירו, כ"ש היכא דהמקוה כשרה מתחילתה ועד סופה ולא באו השאובים כ"א להגביהו כ"ש דמותר להוסיף בו מים ע"ש, א"כ אין בזה רבותא ומש"ה קתני כובש אפילו חבילי קניס לרבותא דמצטרפין המים שביניהם, וכן לפמ"ש הרב ז"ל וכ"כ באשכול דקמ"ל דאע"ג דנראה כמקוה שחלקו אפי"ה הואיל והמים נכנסים ביניהם לא הוי חילוק [ומה שהקשה בתוי"ט דא"כ מאי אפילו כתב בחזון נחום לפרש דלאו דוקא עצים וקנים דהמים נכנסים הרבה אלא אפילו חבילי עצים ע"ש] אבל במים י"ל דפשיטא דמותר להוסיף:

והנה י"ל לפע"ד אפילו לשיטת הרא"ה ז"ל מדלא קתני דמוסיף מים שאובין ע"כ דבאמת אסור להוסיף לפי מה דאיתא בירושלמי יומא [פ"ג ה"ה] הבאתיו לעיל דר' יהודה ס"ל דעששיות של ברזל היו מחמין מערב יו"כ ומטילין לתוך צונן כדי שתפוג צינתן אבל אין שופכין לתוכן חמין כדי שלא יאמרו ראינו כ"ג טובל במים שאובים, וכתבתי דר"י לשיטתיה דס"ל שאובים פסולין מה"ת אבל רבנן דס"ל דשאובין דרבנן מש"ה מותר לשפוך חמים דבאיסור דרבנן ליכא משום מראית עין כמ"ש הרמ"א ז"ל ביו"ד פ"ז ע"ש:

ולפ"ז י"ל דלאו דוקא גבי כ"ג אוסר ר"י לשפוך לתוכו חמים משום שלא יאמרו כ"ג טובל בשאובין אלא ה"ה בכל חייבי טבילות אסור לשפוך חמים או שאובים משום שלא יאמרו ורק דאיירי בכ"ג נקט כ"ג, או דלרבותא קאמר דאע"ג דאין גוזרין גזרה במקדש וכמו דאמר התם דעששות של ברזל מטילין משום דצירוף דרבנן ואין שבות במקדש ומ"מ חייש לשמא יאמרו דטובל בשאובין. ולפ"ז י"ל דמתניתין דקתני דכובש אפילו חבילי קנים אבל מים לא ר"י הוא, אבל רבנן דס"ל דמטילין לכ"ג חמין ולא חיישי לשמא יאמרו דכ"ג טובל בשאובין ה"ה דמותר להוסיף שאובין במקוה שמימיו מרודדין, ולפ"ז לא קשה מה שהקשה הרשב"א ובדבר שמואל אבוהב מהני משניות דמוכח דמותר להוסיף דהני משניות רבנן היא דפליגי על ר"י:

ולפ"ז לדינא כיון דקיי"ל כרבנן וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בה' עבודת יו"כ וקיי"ל דשאובין דרבנן שפיר מותר להוסיף שאובין:

והנה לכאורה יש לדחות לפמ"ש הרדב"ז ז"ל ח"ד סימן צ"ה] להוכיח כשיטת הפוסקים דמותר לשפוך חמים לתוך המקוה מהא דקאמר בתענית די"ג ע"א] טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו משמע בהדיא דשאובין פסולין טפי מדתלינן בה חמין וא"כ כיון דבמקוה שלמה ממלא בכתף כל היום כ"ש חמין. ואח"כ דחה זה דנהי דשאובין חמירא מחמין מ"מ אחרי שהמים השאובין נופלין אל המקוה אין המקוה חוזר להיות שאוב כולו, אבל המים חמין מחממין כל המקוה וחזר המקוה להיות מקוה של מים חמין ואיכא בכולו מקוה גזרת מרחצאות עכ"ל, וא"כ אפשר דאע"ג דר"י אוסר להטיל חמין במקוה שלא יאמרו כ"ג טובל בשאובין זה דוקא חמין דהמקוה נעשית חמין אבל לא שאובין דאין המקוה נעשית שאובין אבל באמת אין זה מוכרח דהרדב"ז ז"ל בעצמו לא כתב כן בהחלט ע"ש. ועוד י"ל דכל זה במקוה שלמה ויכולין לטבול בה אין ניכר בה כלל שנתן לתוכה שאובין אבל מקוה שמימיה מרודדין ומקודם לא היה יכול לטבול וע"י השאובין יכול לטבול שפיר גזר ר"י כמו בחמין כיון דהמקוה נתקנה לטבילה על ידי השאובין, ומתניתין ר"י הוא:

ולפ"ז י"ל בהא שכתב הב"י בשם התשב"ץ ז"ל דכובש חבילי עצים דוקא אבל בכלים פסול ובט"ז כתב הטעם משום דבעינן הויתו ע"י טהרה והש"ך דחה זה וכתב משום דסתם כלים אין בהם כשפוה"נ, וזה דוחק דלא מצינו דסתם כלים אין בהם כשפוה"נ, ובחגיגה קאמר רק גזירה משום כלים שאין בפיהם כשפוה"נ, גם מ"ש דאם יש בהם כשפוה"נ לאו כלי הוא, תמוה דזה רק בנעשו אח"כ ולא אם מתחלה נעשו כך וכמ"ש בתפא"י ע"ש. אמנם לפמ"ש דמש"ה לא קתני דמוסיף שאובין דמתניתין ר"י היא ניחא,

דהנה [בפ"י מ"ה] איתא השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אא"כ היו נקובים כשפוה"נ ר"י אומר בכלי גדול ד"ט ובכלי קטן רובו, הרי דלא ס"ל לר"י השיעור כשפוה"נ בכלים, וא"כ שפיר נקט חבילי קנים דסגי בשפוה"נ משא"כ כלים, וגם דסתם כלים אין בהם שיעור זה שיהיה רובו פתוח, ור' יהודה לשיטתיה:

ובזה יש לתרץ הא דעמד הר"ש ז"ל בהא דקאמר אפילו חבילי עצים וקנים מאי אפילו, אך בנגעים פי"ב מ"ה גבי נגעי בתים איתא ולא יטמא כל אשר בבית רי"א אפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים [דבכ"מ לא מקבל טומאה מ"מ בנגעי בתים מק"ט ע"ש בא"ר ובמשנה אחרונה ובמו"ק ד"ח קאמר ר"י דנגעים חידוש הוא דבעלמא עצים ואבנים לא מטמאי והכא מטמאי] ור"ש ור"מ חולקים וס"ל דלא מקבלי טומאת נגעים, ובמשנה למלך פי"ד דנגעים תמה דאי מק"ט נגעים א"כ יהיו פסולים לסכך ובסוכה י"ג פסלי לקנים רק משום גזירה, ובמשנה אחרונה שם כתב דלר"י טומאת נגעים ע"כ לא מפסיד בסכך דהא בתורה כתיב פסולת גורן ויקב וכמ"ש בתוס' סוכה י"ג דכל שאינו מק"ט בשאר טומאות לית לן בה ע"ש, וא"כ שפיר י"ל דהא דקאמר דכובש אפי' חבילי עצים אפילו חבילי קנים דהיינו אע"ג די"ל לר"י דמק"ט נגעים מ"מ אין זה נקרא הויתו ע"י מק"ט דכל שאינו מקבל שאר טומאות לית לן בה, ושפיר קאמר ר"י ממש בלשון דקאמר בנגעים ואפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים דמקבלי טומאת נגעים, ור"י לשיטתיה:

וכל זה לשיטת הר"ש ז"ל [בפ"ה מ"ה] דהא דקאמר ר"י דסומך אפילו מקל ואפילו זב וזבה יורד וטובל היינו דבאמת ס"ל לר"י דבעינן הויתו על ידי טהרה ורק התם דרק מעכב הזחילה לית לן בה, אבל לשיטת האור זרוע שהבאתי לעיל דר"י לא ס"ל כלל דבעינן הויתו ע"י טהרה ומש"ה ס"ל דסומך אפילו במקל וזב וזבה יורד וטובל וכמו דס"ל בתוספתא דמזחילין ע"ג המת, א"כ י"ל פשוט דקאמר כובש אפי' חבילי קנים ואפילו חבילי עצים אע"ג דמק"ט נגעים וס"ל דלענין מקוה אם מק"ט נגעים הו"ל כמו דמקבל שאר טומאות [ומ"מ לא קאמר ובכלים משום דס"ל דבעינן ד' טפחים או רובו וסתם כלים לא הוי הכי ואין המים מצטרפין] אבל עכ"פ קמ"ל רבותא אע"ג דמק"ט כובש בהם המקוה דלא בעינן הויתו ע"י טהרה, ור"י לשיטתיה:

ולפ"ז נראה דלדינא אין להחמיר כדעת הרא"ה ז"ל דהרי י"ל כמ"ש הרשב"א ז"ל דלא נקט מים משום דאירי באין לו מים להוסיף או כמ"ש די"ל דמתניתין ר"י היא דס"ל דאסור להטיל חמין במקוה כדי שלא יאמרו דכ"ג טובל בשאובים דשאובין דאורייתא, אבל לרבנן דקיי"ל כוותייהו יכול להוסיף מים:

ובהיותי בזה קשה לי בהא דפריך בירושלמי יומא שם פ"ג סוף הלכה ה' ויחם לו חמין דליכא שום איסור [ובעששית של ברזל איכא עכ"פ איסורא] ומשני שלא יאמרו כ"ג טובל במים שאובין ביו"כ, וקשה דאכתי בטבילה ראשונה יחם לו חמין ולא יצטרך לעששית דהא בירושלמי [פ"ג ה"ג] קאמר ר"י כל עצמן לא התקינו טבילה זו אלא מפני טבילת סרך שפעמים שאדם הולך לרחוץ והוא נזכר קרי ישן שבידו וחוזר ובא לו, ור"י הרי ס"ל בברכות כ"ב דבעל קרי טובל בשאובין, וא"כ אכתי בטבילה ראשונה דלא הוי חובה ליום רק לזכור טומאת קרי שעליו [ועי' ביומא ל' ע"א במשנה ברש"י וברמב"ם ז"ל פ"ב מה' יו"כ ק"ה) א"כ די בטבילת שאובין ולא היה צריך להטיל עששית דאיכא עכ"פ איסור. אך י"ל לפמ"ש במרדכי סוף מקואות דאסור לטבול בחמין משום גזרת מרחצאות ורק לכ"ג הותרה דאין שבות במקדש, ובתוס' רע"א ז"ל במשניות יומא [פ"ג מ"ה] כתב בשם הפר"ח ז"ל דרק בד' טבילות שהיו במקדש הותרו שבות אבל לא טבילה ראשונה שהיתה בחול ע"ש, א"כ שוב אי אפשר להטיל חמין בטבילה הא' משום גזירת מרחצאות אך בחידושי הרש"ש ז"ל השיג על הפר"ח מתוס' סנהדרין די"ח ע"ב ד"ה משום צינה], אך קשה לי ביומא [דף ל' ע"א] דפריך דמאי נפ"מ בין ר"י לבן זומא דס"ל דטבילה א' מה"ת ולא קאמר דנפ"מ דלר' יהודה כשרה כשאובין כיון דמבואר בהדיא בברייתא בירושלמי דלר"י הטעם משום סרך טבילה של טומאת קרי וצ"ע כעת:

ואמנם אחרי כי הגאון הנורא ר"י בכר דוד ז"ל ומרן החת"ס ז"ל כתבו כי צריכין אנו לחוש לכתחלה כדעת הרא"ה ז"ל בודאי צריכין להחמיר לכתחלה כדבריהם ז"ל, ומה שהקשה הרשב"א ז"ל ובדבר שמואל מהא דממלא בכתף ונותן לעליון ומקוה התחתונה כשרה אף על פי שהיתה ריקה, נראה לפע"ד דהתם המקוה התחתונה אינה נתכשרת כלל ע"י שאובין דהא המים דשאובין נתכשרו מקודם במקוה העליונה אבל הכא המקוה נעשית ראוי לטבילה ע"י השאובין דהא בשעה ששפך היתה שאובין, ואם נאמר דטעם הרא"ה ז"ל משום דאם יתקן המקוה שאינו ראוי לטבילה שמימיו מרודדין ע"י שאובין עי"ז יבא להוסיף ג"כ שאובין למקוה חסרה ממ"ס, ג"כ ניחא דהרי אם נותן לעליון הו"ל לגבי מקוה תחתונה המשכה וי"ל דס"ל כשיטת הפוסקים דכולה בהמשכה כשרה ושוב אין לגזור שהרי אף אם יעשה מקוה בהמשכה כולה ג"כ כשר. ומה שהקשה מהא דפ"ז אם נשתנה מראה המקוה דאם יש בה מ"ס ממלא בכתף ונותן י"ל דהתם המקוה פסולה רק מדרבנן דשינוי מראה פסול מדרבנן אבל הכא דאין ראוי לטבול בתוכה גרוע טפי:

אך דלפע"ד פשוט דאף דהחמיר הרא"ה ז"ל דהיכא דהיו מימיו מרודדין שלא להוסיף עליו מים שאובים הוא רק אם המים מרודדין כ"כ שאי אפשר לטבול אף אם ישתטח

על פניו שלא יתכסה כל רוחב גופו אבל היכי דאם ישתטח על פניו יתכסה כל גופו וא"כ הרי המקוה הזו ראוי לטבילה לאיש כזה וכמ"ש ברמ"א ז"ל סעיף כ"ו, שוב יכול להוסיף מים שאובים כל מה שירצה כדי לטבול מעומד כיון דאין נפ"מ בין טובל מושכב לטובל מעומד, וא"כ המקוה שאנו דנין עליה דיכולין לטבול בה מושכב לית לן בה מה שנתנו לתוכה מים שאובין. ומזה קשה לי קצת בתשובת דבר שמואל אבוהב ז"ל הנ"ל ששאלו אותו במקוה שמימיו מרודדין ואי אפשר לטבול בו כי אם בפישוט ידים ורגלים אם מותר להוסיף בו מים שאובין והוסיף להביא ראיות להתיר מהא דפ"ג דמקואות מ"ה וכן [מפ"ז מ"ג] ומהא דפ"א מעין שמימיו מעוטין ורבו עליו מים שאובין והביא גם תשובת הרשב"א ז"ל סימן תתי"ח עש"ה. ולכאורה לא היה צריך לכל זה דגם הרא"ה ז"ל לא החמיר רק היכא דאי אפשר לטבול בו אפילו בפישוט ידים ורגלים אבל היכי דיש לטבול בו באופן זה נראה פשוט דמותר להוסיף ובתשובת הרשב"א ז"ל שם שאלו אותו אם מותר לטבול מושכב וע"ז השיב דמותר ורק כיון דיש לחוש שמא לא תשתטח יפה אם ירצו ימלאו בכתף ויתנו עש"ה:

ובזה נדחה מה שהביא ראיה בספר לחם ושמלה [ס"ק קי"א] דמותר להוסיף שאובין במקוה שמימיו מרודדין מתוספתא ריש שקלים כל מקוה שיש בו מ"ס כשר להקוות עליו ושאין בו מ"ס ממשיכין לו אמת המים ומשלימין לו מ"ס כדי שיהיה כשר להקוות עליו ע"כ, ובגדולי טהרה כתב דע"כ אין לפרש הא דמקוה שיש בו מ"ס מותר להקוות עליו היינו דמותר לטבול בו דזה פשיטא, וכתב הוא לפרש דשיעור מקוה הרי רק מ"ס ומסתמא עושין מקוה רחבה לכמה אנשים ולפעמים המים של מ"ס מרודדין ועל זה קאמר בתוספתא דמתקנין המקואות וכל מקוה שיש בו מ"ס כשר להקוות עליו והיינו מים שאובין כדי שיהי' אפשר לטבול בה ודלא כהרא"ה ז"ל ע"ש. ולפמ"ש אין מזה ראיה דאכתי הרי אפשר דאיירי שיכולין לטבול בו בפישוט ידים ורגלים ומ"מ כיון דלכתחלה אין לטבול באופן זה וכמ"ש הרמ"א ז"ל בשם הרשב"א ז"ל ומש"ה מתקנין ומוסיפים מ"ס שאובין. חוץ מזה מה שכתב בגדולי טהרה דע"כ אין לפרש מקוה שיש בו מ"ס מותר להקוות עליו היינו לטבול בו דזה פשיטא, לא ראה דברי הסמ"ג בה' מקואות שכ' וז"ל תניא בתוספתא מקוה שאוב שהגליד טהור משום מים שאובין נמחו כשר להקוות עליו פירוש כשר לטבול בו שהוא מקוה כשר וכן לשון התוספתא בכמה מקומות, וגם בתוספתא דשקלים פ"ק מקוה שיש בו מ"ס כשר להקוות עליו ולמעלה בארנו לשון אחר עכ"ל ולעיל מיניה כתב וז"ל ולפ"ז אומר אני דההיא תוספתא דטהרות שהבאנו לפנים מקוה שאוב שהגליד ונימוח כשר להקוות עליו שמדבר בענין זה להוסיף אח"כ מ"ס מי

גשמים ומישב הגליד ונמוח כמו שאובה שהמשיכה עכ"ל] הרי בהדיא דהסמ"ג מפרש התוספתא דשקלים מותר להקוות עליו היינו שמותר לטבול בו, ומה שהקשה הג"ט דזה פשיטא כיון שיש בו מ"ס לפע"ד פשוט דכוונת התוספתא כמו הא דתנן רפ"ח דמקואות ארץ ישראל טהורה ומקואות טהורין וכתב הר"ש ז"ל דקמ"ל דלא מחזקינן להו בשאובין דמסתמא בהכשר נעשו משא"כ בח"ל, וזה דתנא הכא מקוה שיש בו מ"ס מותר להקוות עליו פירוש לטבול בו ולא מחזקינן ליה בשאובין וא"ש:

אמנם לכאורה נראה להביא ראיה לדעת הרא"ה ז"ל דאסור להוסיף שאובין ואף היכי דיכול לטבול בפישוט ידים ורגלים דביומא [ל"א ע"א] בהא דאיתא ת"ר חמש טבילות טובל כ"ג וכולן בקודש חוץ מראשונה שהיתה בחול ע"ג שער המים אמר אביי ש"מ עין עיטם גבוה מקרקע עזרה כ"ג אמות וכו', והקשו בתוס' דמנ"ל דבית הטבילה הי' גבוה ג"א דלמא היתה גבוה רק אמה וארכה ג"א והכהן הי' משכיב עצמו בתוכו ותירצו דמסתמא כל מה שהיו יכולין להקל עליו היו עושין משום חולשא דכ"ג ודרך עמידה הי' טובל כי זה נקל לו יותר לעשות עכ"ל. וקשה טובא דאכתי דלמא היתה גבוה רק אמה וארכה ג"א וכדי להקל על כ"ג היו שופכים לתוכה שאובין שיהי' יכול לטבול בעמידה וכמו שהקשה ח"א בשיורי טהרה למהרש"ך ז"ל בסימן ר"א תשובה א' הובא בבית יצחק יו"ד ח"ב במפתחות לסימן כ"ז והיא קושיא גדולה [ומ"ש בזה בשיורי טהרה ובב"י הוא דוחק ע"ש] אמנם לשיטת הרא"ה ז"ל דבאמת אסור להוסיף מים שאובין במקוה שמימיו מרודדין כדי שיוכלו לטבול א"ש דברי התוס' בטוב טעם וממילא מוכרח דאף היכי דיכולין לטבול מושכב ג"כ אסור להוסיף שאובין:

אמנם לפע"ד דהרי ברייתא זו דת"ר חמש טבילות וכו' חוץ מהראשונה שהיתה ע"ג שער המים היא ברייתא בתו"כ על פסוק והמשלח את השעיר, וסתם תו"כ ר"י הוא, ור"י הרי ס"ל בירושלמי דאין מטילין לתוכו חמין כדי שלא יאמרו דכ"ג טובל בשאובין, ושפיר הוכיח אביי דעין עיטם גבוה כ"ג אמות דהמקוה ע"כ גבוה ג"א, כיון דאסור להוסיף שאובין לר"י לשיטתיה:

עוד היה נראה לפע"ד דלאו דוקא היכי דהוא יכול לטבול בפישוט ידים ורגלים מודה הרא"ה ז"ל דיכול להוסיף מים שאובין כיון דכבר המקוה ראוי לו לטבילה אלא אף היכי דהוא לא יכול לטבול ורק דקטן בן יומו יכול לטבול בפישוט ידים ורגלים ג"כ מודה הרא"ה ז"ל דיכול להוסיף מים שאובין כיון דהמקוה ראוי עכ"פ לטבילת אדם אין נפ"מ בין קטן לגדול, והא דתנן מקוה שמימיו מרודדין דכובש אפילו חבילי עצים אבל מים שאובין לא היינו היכי דלא היה ראוי אף לטבילת קטן בפישוט ידים ורגלים. [והא שכתב

שם הרא"ה ז"ל ואין גופו עולה בהם לאו גופו של טובל אלא גופו של אדם קאמר ואפילו קטן] ולפ"ז נראה דדין זה שייך רק באדם דאפשר שיהיו המים מרודדין עד שאי אפשר לטבול בו גופו של אדם קטן אף בפישוט ידים ורגלים, אבל בכלים לא שייך דין זה דהא לעולם אף שיהיו המים מרודדין מאד מ"מ אפשר לטבול בו מחט שעוביו כ"ש ממילא שוב אפשר להוסיף שאובין ולטבול גם כלי גדול כיון דראוי הוא לטבילת כלים, ואין לומר דא"כ שוב יהיה מותר להוסיף אף לאדם דז"א דהרי כלי סגי מה"ת לטבולי ברביעית ואדם בעי מה"ת מ"ס וא"כ ממה שהוא ראוי לטבילת כלים לא הוי ראוי לטבילת אדם:

ובזה נראה ליישב הא דקתני מקוה שמימיה מרודדין כובש אפילו חבילי עצים כדי שיתפחו המים ויורד וטובל, וקשה למה נקט הדין באדם שהרי ברישא איירי בכלים דקתני הטביל בו את המטה חע"פ שרגלי' שוקעת בטיט העבה טהורה [וכתב הרמב"ם ז"ל שהמטה רבת הגובה] וכן בסיפא איירי בכלים דקתני מחט שהיא נתונה על מעלות המערה וכו', וא"כ אמאי במציעתא לא נקיט ג"כ בכלים וכגון במטה שהיא גדולה והמים מרודדין כובש אפילו חבילי עצים והוא דקדוק עצום, וע"כ דבכלים כיון דאפשר להטביל בו מחט כ"ש וראוי הוא לטבילת כלים מותר להוסיף אף מים כדי לטבול כלי גדול ומתניתין קתני כובש אפילו חבילי עצים ולא מים וכמ"ש הרא"ה, ולפ"ז לשיטת הרא"ה ז"ל שם דמעין מטהר בכ"ש אף לאדם [וחולק שם על הרשב"א ז"ל דס"ל דלאדם אף מעין בעינן מ"ס] א"כ במעין כ"ש דראוי להטביל בו מחט שוב מותר להוסיף שאובין אף לטבילת אדם כיון דבמעין טבילת אדם וטבילת כלים דין אחד להם דמטהרין בכ"ש וכיון דהמעין ראוי לטבילת מחט שוב מותר להוסיף שאובין גם לאדם, ולפ"ז הא דהביא הדבר שמואל מפ"ק מעין שמימיו מעוטים שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש והביא בשם הב"י דמותר להוסיף לכתחלה לטבילת אדם ולפמ"ש אפשר דהכא במעין גם הרא"ה ז"ל מודה דמותר:

ואמנם לשיטת הרשב"א ז"ל דכובש אפילו עצים ה"ה מים קשה אמאי קתני יורד וטובל דמשמע דאיירי באדם ולא קתני ומטביל בו והיינו כלים:

ונראה לפמ"ש הר"ש ז"ל לפרש הא דקתני כובש אפילו חבילי עצים היינו דקמ"ל דאע"ג דהמים ביניהם בין החבילים מ"מ מצטרפין להשלים מ"ס, ובזבחים [כ"ב ע"א] קאמר ר"פ אם קדח בו רביעית [בדופן המקוה והמים נמשכין שם ואע"פ שנתמעטו המים ואין מעורבין מי המקוה באותה קדיחה רש"י] מטבילין בו מחטין וצינוריות הואיל ומהכשירא דמקוה אתיא ע"ש, וא"כ הכא דמקודם היה מ"ס הרי בטבילת כלים אין בו שום רבותא אם המים בין החבילים דהא אפילו אין מצטרפין המים מ"מ כיון דבמקוה

נשאר יותר מרביעית מטבילין בו כלים דמהכשירא דמקוה אתיא, וע"כ דנקט יורד וטובל באדם דלעולם בעי מ"ס וקמ"ל דהמים מצטרפין, וכן י"ל לפירוש הרב ז"ל דקמ"ל דאע"ג שבין החבילים נראה כמקוה שחלקו מ"מ מצטרפין הואיל ומים ביניהם ע"ש, א"כ כל זה באדם אבל בכלים הרי כשרים אף שחלקו המקוה כיון דמהכשירא דמקוה אתיא:

וכן נראה לפע"ד בחגיגה [כ"ב ע"א] דקאמר רבא סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן טהורים ומקוה שחלקו בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה. וקשה דאמאי במקוה שחלקו נקט באדם דקאמר הטובל שם לא עלתה לו טבילה ולא נקט בכלים המטביל שם לא עלתה להם טבילה וכמו בריש דבריו דאירי בכלים, ולפ"ז ניחא דמקוה שחלקו כשרה לכלים דהא מהכשירא דמקוה אתיא וסגי ברביעית ורק לאדם פסול וא"ש:

ולשיטת הראב"ד ז"ל בבעה"נ בשער המים פ"ו בהא דאם קדח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצינוריות הוא דוקא אם מחובר למקוה של מים כשפוה"נ ובפחות מרביעית אף אם מחובר כשפוה"נ לא מהני וצ"ע לפ"ז לתרץ הדקדוקים הנ"ל. שוב ראיתי שכתב הראב"ד ז"ל בשער המים פ"ה וזה לשונו הטביל בו את המטה אע"פ שרגליה שוקעות בטיט העבה טהורות מפני שהמים מקדימין, לא נתברר אם נאמר כן באדם וספיקא לחומרא עכ"ל. ושפיר ניחא דבדיוק נקט ברישא גבי כלים לומר דבאדם באמת לא מהני:

ראיתי בספר גולת עליות [פ"ו מ"א פס"ב] הקשה על שיטת רש"י ז"ל מהא דמקואות [סופ"ה] גל שנתלש על הים ובו מ"ס ונפל על האדם ועל הכלים טהורין דלמ"ל מ"ס על הכלים הא מהכשירא דמקוה הים הגדול אתיא וסגיא ברביעית ע"ש. ולק"מ לפע"ד דהרי גל שנתלש כל זמן שלא נפל על האדם ועל הכלים העומדים על הארץ אין מטבילין בו וכמו שכתב בחולין [ל"א ע"ב] מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין דאין מטבילין באויר [והיא מה"ת וכמ"ש בתוס' שם ובכ"מ] א"כ אחר שנתלש מן הים קודם שנפל על הכלים היה פסול, א"כ לא מהכשירא דמקוה אתיא אלא מפסולא אתיא:

אך קשה טובא מה שהקשה שם וכן הקשו עוד אחרונים מריש נדה במקוה שנמדד ונמצא חסר וכו' שכתב רש"י ז"ל דאירי בכלים והרי מה בכך דחסר הא מ"מ אכתי נשאר רביעית ומהכשירא דמקוה אתיא:

ולכאורה י"ל דהרי הרשב"א ז"ל הקשה במקוה שנמדד ונמצא חסר כיון דחסר ואתא הו"ל זוחלין ותירץ דזוחלין שאין ניכרין אין פוסלין המקוה, ובשם אריה ראיתי שכ' הטעם דכיון שאין נכרים בטלים מעט הזוחלין ברובא אשבורן, ובזבחים שם קאמר ר"ל כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים ומפרש למעוטי נתן סאה ונטל סאה, וכתב רש"י ז"ל לפרש דרביעית מים ונותן לתוכו מי פירות רובע רביעית ונעל

כנגדם פסולה דלא חשיבא שיעור זוטרתא דרביעית לבטלינהו, וא"כ במקוה שנמדד ונמצא חסר שוב אין לטהר הכלים מטעם דסגי ברביעית דכלים כיון דמהכשירא דמקוה אתיא, דהרי ברביעית שוב פסול מטעם דהוי זוחלין ואי"ל שאין ניכרים ובטלין ברובא אשבורן, דהא שיעור רביעית לא חשוב לבטל:

אך ז"א שהרי דוקא ברביעית אינו משלים אבל הרי למי כיור לשיעור רחיצות ד' כהנים משלים וא"כ הכא במקוה שנמדד הרי אכתי נשאר יותר מרביעית ויבטלו הזוחלין, גם קשה לי בתוס' יבמות [פ"ב ע"ב] בד"ה נתן סאה ונטל סאה כשר שכתבו דפריך לר' יוחנן משום דקא פסיק ותני אף למחטין וצנורות עש"ה וקשה הרי ע"כ מתניתין לא איירי במחטין וצנורות דהא במו"ל אף בנטל סאה ולא נתן כלל ג"כ כשר דמהכשירא דמקוה אתיא ואיך תני עלה התם אבל משקים ומי פירות לפעמים מעלים הא בכלים אף בלא העלאה כשר ומצאתי בספר הישר לר"ת ז"ל סימן תרכ"ב שכתב וז"ל אמרינן בפרק כל הזבחים אם קדח ממנו רביעית אע"ג (דטבלוהו) [אם] מחובר פחות משפופרת א"נ בבור אחד מטבילין דמהכשירא דמקוה קאתי עכ"ל, הרי ס"ל דהא דאמרינן דמהכשירא דמקוה קאתי הוא דוקא אם אכתי מחובר בו בפחות משפופרת, אי נמי בבור אחד שיש מקוה שלימה וניכר דמהכשירא דמקוה קאתי. ורש"י ז"ל דכתב דאם קדח רביעית בדופן המקוה שנתמעטו המים ואין מעורבין מי המקוה באותה קדיחה הרי ס"ל לרש"י ז"ל דאע"ג דאין מחובר כלל כשר, צ"ל דס"ל עכ"פ כמ"ש הר"ת דדוקא אם הוא בבור אחד עם מקוה שלמה וניכר דמהכשירא דמקוה אתיא, ומ"ש רש"י ז"ל שנתמעטו המים ואין מעורבין מי המקוה באותה קדיחה היינו דעכ"פ שנשארו מ"ס, ולק"מ מהא דריש נדה דמקוה שנמדד ונמצא חסר דכיון דאין כאן מקוה בבור אחד לא אמרינן דמהכשירא דמקוה אתיא וא"ש:

אך לפ"ז שוב קשה הא דמקוה שמימיה מרודדין נקט יורד וטובל באדם דוקא וצ"ל דבכלים אין כאן רבותא דהמים שביניהם מצטרפין דכיון דמה"ת סגי ברביעית ודעת כמה פוסקים דבשאובין דהואיל והוא מדרבנן לא בעי שיעור כשפוה"נ וכמ"ש בטור וש"ע סעיף נ"ג, והוי שפיר רבותא טפי באדם דבעי מה"ת מ"ס מ"מ המים שביניהם מצטרפין, אך אכתי קשה הא דרבא במקוה שחלקו דנקט באדם וע"ע בישועות יעקב [ר"א סוף סק"ב]:

ולכאורה קשה לרש"י ולר"ת ז"ל דאם קדח בו רביעית כשרה אף דאינו מחובר עם מקוה של מ"ס א"כ אכתי תקשה קושיית הש"ס דנזיר ל"ח והא איכא רביעית דמקוה כיון דזה לא בטלו רבנן, אך די"ל כיון דבפ"ע אינו מטהר וצריך שיהיה עכ"פ בבור אחד עם

מקוה שלימה לא קחשיב וכמ"ש בגולת עליות רפ"ו ובתועפת ראם על היראים עמוד עריות אות קע"א עש"ה. ובזה אפשר לתרץ ג"כ הא דקחשיב בריש מקואות שש מעלות במקואות ולא קחשיב שבע בקדח בו רביעית דכשר לכלים אבל לאדם בעינן מ"ס דוקא דכיון דבפ"ע אינו כשר לא קחשיב ליה. אך קשה לי מתוספתא הובא ברמב"ם ור"ש ז"ל סופ"א דמקואות כל מקום שאדם טובל בו ידים וכלים טובלין בו אין אדם טובל בו אין ידים וכלים טובלין בו והרי אם קדח בו רביעית דאין אדם טובל אא"כ יש מ"ס ולכלים סגי ברביעית ולראב"ד ז"ל ניחא דכיון דמחובר לשפוה"נ גם אדם טובל בו, וכן יש להעיר בתוס' חולין (ק"ו ע"א) ד"ה דפסקינהו ועיין בחדושי הרש"ש ז"ל שם ובסופ"א דמקואות ואכ"מ להאריך:

נשובה לדינא הנה דעת הרא"ה ז"ל דאסור להוסיף שאובין במקוה שמימיו מרודדין דעת יחידאה היא ולא הובא בפוסקים ובטור וש"ע, ומה דדייק הרא"ה ז"ל מהא דקתני כובש אפילו חבילי קנים ולא קתני דמוסיף מים דחה הרשב"א ז"ל דאיירי באין לו מים, ומ"ש על זה החת"ס דדחי ליה בגילי דחיטתא, אכתי יש לומר דלא קתני דמוסיף מים משום דזה פשיטא וכדמוכח ממשניות הקודמים וכמ"ש הדבר שמואל דק"ו הוא כאן במקוה שמימיה מרודדין, משא"כ חבילי עצים וקנים הוי רבותא וכמ"ש הר"ש והרב ז"ל, ועוד די"ל דמתניתין ר' יהודה היא דס"ל בכ"ג דאין מחמין לו חמין שלא יאמרו כ"ג טובל בשאובין וס"ל דשאובין מה"ת משא"כ לרבנן דקיי"ל כוותייהו, ואמנם כיון שהגאון ר"י בכר דוד ומרן החת"ס ז"ל כתבו להחמיר לכתחלה בודאי ראוי להחמיר, אך לפמ"ש דהיכי דאפשר לטבול בפישוט ידים ורגלים בלא השאובין י"ל דגם הרא"ה ז"ל מודה וכן לפמ"ש דאפשר דבמעון מודה דמותר להוסיף ומתניתין קתני רק מקוה שמימי' מרודדין, א"כ הכא דאפשר לטבול בפישוט ידים ורגלים וגם דאפשר דיש לו דין מעין וכמ"ש לעיל בודאי אין להחמיר אף לכתחלה [ע"כ סתירת איסור ב"ק:

סתירת איסור ג'.

כתבתי כיון דשופכין לתוכה שאובין בכל יום ויום וחוזרין ומתחסרין הלא איפוא יש לחוש לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז והראב"ד ז"ל בבעלי הנפש דהא דיבמות [פ"ב ע"ב] נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו איירי במים שאובין וכמ"ש בתשב"ץ הובא בש"ך [ס"ק ס"ג] דאע"ג דהאחרונים ז"ל הסכימו בזה דכשר מ"מ אין ראוי להכניס ראשנו בין המחלוקת עכ"ל:

והנה היה להרמב"ם ז"ל הוכחה דאיירי בשאובין מהא דפריך שם וסבר ר' יוחנן בדרבנן לא בעינן רבויא והא תנן מקוה שיש בו מ"ס מכוונות נתן סאה ונטל סאה כשר, וא"ר יוחנן עד רובו וכו', והקשו בתוס' הא מי פירות דאורייתא היא, ולהרמב"ם ז"ל דאיירי בשאובין ניחא, וכמ"ש בביאור הגר"א ז"ל ביור"ד ר"א סק"ט ע"ש. ואמנם לפי מה שתירצו התוס' שם דפריך דסתמא קתני עד רובו אף למחטין וצינורות דמה"ת סגי ברביעית או דמה"ת קמא קמא בטיל או דפריך מתמד שיש בו מים א"כ אין ראיה לשיטת הרמב"ם ז"ל:

ואמנם י"ל דהיה להרמב"ם ז"ל הוכחה דאיירי בשאובים, דהנה קשה לי טובא בהא דפריך לר' יוחנן דבשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו הרי אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה וחולין בתוך חולין נפלו ואע"פ שלא רבו חולין על התרומה, ובנתן סאה ונטל סאה בעי רבויא, והרי בבכורות כ"ג ע"ב] איתא ראב"י אומר ציר טהור שנפל לתוכו מים כ"ש טמא, אר"נ אמר רבה בר אבהו זאת אומרת נחשדו ע"ה לערב מחצה מים בציר, ופריך למ"ל מחצה אפילו בציר ממחצה נמי והני משהו הו"ל פלגא ופלגא לא בטיל ומשני אימא עד מחצה [קרוב למחצה] איבע"א טומאת ע"ה דרבנן טומאת משקין דרבנן ברובא גזרו רבנן בפלגא ופלגא לא גזרו ביה רבנן ע"כ, הרי אע"ג דרבנן בעי רבויא מ"מ בתרי דרבנן סגי במחצה על מחצה והרי הכא בשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם כו' ונפלו אלו לתוך אלו הוי ג"כ תרי דרבנן, דתרומה בזה"ז דרבנן, ואפילו בתרומה דאורייתא הוי ג"כ דרבנן לשיטת הרמב"ם ז"ל דספיקא דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, והכא הוי ספק אם התרומה נפלה לתוך התרומה או לתוך החולין, ובקופה של חולין אין כאן איקבעא איסורא כלל רק ספק השקול ורק מדרבנן לחומרא ובאמת הקשה הרשב"א ז"ל שם דאמאי בעי ריש לקיש רוב ור' יוחנן בעי עכ"פ מחצה חולין והרי כיון דהוי ספק אם נפלה התרומה לתוך החולין הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא כיון דתרומה בזה"ז דרבנן, ותירץ דכיון דנפלה בודאי תרומה לתוך אחת מהם ושתי הקופות במוקף הרי הן ככלי אחד וכו', הלכך בכי הא לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא עש"ה, אבל עכ"פ רק ספיקא הוי ובתרומה דאורייתא מותר מה"ת לשיטת הרמב"ם ז"ל, ובתרומה דרבנן הו"ל תרי דרבנן, וא"כ מאי פריך לר' יוחנן הרי י"ל דוקא בקופה אחד של חולין ואחד של תרומה וכו' לא בעי רבויא דר' יוחנן ס"ל כאבע"א דבכורות הנ"ל דבתרי דרבנן לא בעינן רוב, אבל בנתן סאה ונטל סאה דהוי רק חד דרבנן בעינן רוב:

ואך דיש לומר דגם הרמב"ם ז"ל סבירא ליה כמי שתירצו התוס' דפסק ותנא נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו אפילו למחטין וצינורות דמדאורייתא לא בעי מ' סאה, וא"כ

גם בנתן סאה ונטל סאה הוי תרי דרבנן, דשאובין דרבנן, ומ"ס למחטין וצינורות דרבנן, ושפיר פריך מהא דנתן סאה ונטל סאה על הא דשתי קופות וכו', ואמנם אי נאמר בנתן סאה ונטל סאה איירי במי פירות והוי דאורייתא א"כ בנתן סאה וכו' הוה רק חד דרבנן דלמחטין וצינורות סגי מה"ת ברביעית, א"כ שוב קשה מאי פריך על הא דשתי קופות דשם הוי תרי דרבנן ושפיר היה הוכחה להרמב"ם ז"ל דנתן סאה ונטל סאה איירי בשאובין:

וכן י"ל דהרמב"ם ז"ל סבירא ליה כתירוץ התוס' דנתן סאה ונטל סאה הוי דרבנן משום דמה"ת קמא קמא בטיל ואיירי בשאובין והוי תרי דרבנן ושפיר פריך מהא דנתן סאה ונטל סאה על הא דשתי קופות:

ובזה מתורץ מה שהקשו התוס' בהא דמשני דלא נשקול רובא אבל מחצה על מחצה כשר והרי תנן במקוואות [פ"ד מ"ד] מים שאובין ומי גשמים שהם מתערבין בחצר ובמערה אם רוב כשר כשר ואם רוב פסול פסול, מחצה פסול, הרי בהדיא דשאובין דרבנן ובעי רבויא והניחו בקושיא, ולפ"ז ניחא דשפיר י"ל דרק בשתי קופות ובנתן סאה ונטל סאה לא בעי ר' יוחנן רוב משום דהוי תרי דרבנן שאובין דרבנן ומדאורייתא קמא קמא בטיל, משא"כ התם מים שאובין ומי גשמים שהם מתערבין בחצר דנתערבו יחד וליכא למימר קמא קמא בטיל והוי רק חד דרבנן שפיר צריך רבויא וא"ש לשיטת הרמב"ם ז"ל:

ולשיטת הפוסקים ז"ל דסבירא להו דהא דנתן סאה ונטל סאה איירי במי פירות נראה לפע"ד לתרץ קושית התוס' דהרי מפורש במשנה מי שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר מחצה על מחצה פסול, דהנה בתמורה י"ב ע"א] בהא דתנן אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון קאמר הגמרא מאן תנא ארחב"א א"ר יוחנן ראב"י היא דתניא ראבי"א מקוה שיש בו כ"א סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה וכו', אלא דכי אתא רבין א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה מני לא רבנן ולא ראב"י וכו', ובתוס' שם הקשו דאיך מכשרי רבנן שאובה שהמשיכוה כולה והרי תנן מי שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר אם רוב כשר כשר מחצה על מחצה פסול והרי בכאן המשכה היא, ותירץ הר"י ז"ל דמתניתין ראב"י היא דבעי דוקא רבויא והמשכה וכן כמה משניות אתיא כראב"י, אבל רבנן ור' יוחנן ס"ל שאובה שהמשיכה כולה כשרה עש"ה:

והנה הרמב"ן ז"ל בב"ב [ס"ה ע"א] כתב וזה לשונו ונראה שרבינו הגדול ז"ל שהכשיר כולה שאובה בהמשכה טבילה דשאובה לאו דאורייתא, אבל הגאונים ז"ל לא הכשירו אלא ברבויא והמשכה ואין כאן מקום להאריך בה, ואפילו לפי דבריהם משמע דשאיבה

דרבנן היא לגמרי אפילו לטבול בה עכ"ל, הרי כתב הרמב"ן ז"ל דלמאן דאמר שאובה שהמשיכה כולה כשירה ע"כ סבירא ליה שאובה דרבנן היא וכן כתב בישועות יעקב [כ"א סוף ס"ק כ"ח] דמאן דס"ל שאיבה שהמשיכה כולה כשרה ס"ל דכולו שאוב דרבנן היא ומאן דבעי רבויא והמשכה ס"ל כולו שאוב מן התורה פסול עש"ה:

ובזה ניחא הא דבמקואות פ"ב י"ד] ס"ל לר' אליעזר רביעית מים בתחלה פוסלין את המקוה וכתב במשנה אחרונה דס"ל שאובים פסולים מה"ת ועיין בתוס' ורמב"ן בב"ב [דף ס"ה הנ"ל] בהא דר"א, ובמשנה זיי"ן שם איתא המניח קנקנים בראש הגג ונגבן ונתמלאו מים ר"א אומר אם עונת גשמים היא אם יש מעט מים בבור ישבר ואם לאו לא ישבר, ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה, וכתב הר"ש ז"ל דר' אליעזר ס"ל שאובה שהמשיכוה כולה פסולה ור"י סבירא ליה שאובה שהמשיכוה כולה כשרה עש"ה, והוא דכיון דר"א סבירא ליה שאובין פסולים מן התורה מש"ה סבירא ליה דשאובה שהמשיכוה כולה פסולה, ור' אליעזר לשיטתיה:

ולפ"ז מתורץ קושית התוס' שהקשו דאיך משני דלא נשקול רובו אבל מחצה כשר והרי בהדיא איתא במשנה דמי שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר דמחצה פסול, ולפ"ז ניחא דהרי משנה זו אתיא כראב"י דס"ל דבעינן רבויא והמשכה אבל כולה בהמשכה פסול וסבירא ליה דשאובין מה"ת ומש"ה שפיר פסול במחצה על מחצה, וראב"י לשיטתיה:

אבל ר' יוחנן דס"ל שאובה שהמשיכוה כולה כשרה וס"ל שאובין דרבנן שפיר משני דלא נשקול רובו דמדרבנן לא בעינן רוב ומחצה כשר ור' יוחנן לשיטתיה:

או אפשר לתרץ קושית התוס' לפי מה שכתב הרמב"ן ז"ל שבת [ס"ה ע"ב] בהא שהקשו בהא דקאמר שנוטפים רבו אשמועינן בתלושין דאחשבינהו אבל מחוברין על הזוחלין פסולים משמע דמחצה על מחצה כשר ור"א בר' צדוק העיד שזוחלין שרבו על הנוטפים כשרים הא מחצה על מחצה פסול, ותירץ דנוטפים שרבו על הזוחלין כיון דהזוחלין במקומן בעי דוקא רבו נוטפים, ור"א בר' צדוק שהעיד שזוחלין שרבו על הנוטפים כשרים איירי שהנוטפים במקומן דכל במקומן חשיבי ואינן בטלים עד שירבו עליהן עש"ה, ולפ"ז שפיר יש לומר דדוקא בתרומה שנפלה לתוך חולין וכן בנתן סאה ונטל סאה כשר מחצה על מחצה דהן במקומן וחשיבי, אבל מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר דשניהם אינם במקומן פסול במחצה על מחצה, וכעין סברת הרמב"ן ז"ל איתא בפסחים [ט"ז ע"א] ת"ר וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, מאי יטמא הכשיר הכשיר מרישא דקרא שמעת ליה מכל האוכל וכו', חד בתלושין וחד במחוברין, וצריכי דאי אימא לא, ואי תנא מחוברין משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי וכו' ע"ש:

ובהשגות הרז"ה ז"ל על הראב"ד ז"ל בבעלי הנפש בשערי המים [אות ב'] כתב לתרץ קושית התוס' דלהאי תירוצא דלא נשקול רובא ס"ד דגם בנתן סאה ונטל סאה יש לומר שאני אומר שזה סאה שנתן וכמו בקופות [וכמו שכתב בנמוקי יוסף שם] ומש"ה סגי במחצה, אבל במשנה דמים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר דליכא למימר שאני אומר פסול במחצה על מחצה ע"ש:

קשה לי אמאי הקשו התוס' דוקא ממשנה דמקואות דמים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר דמחצה פסול, ולא הקשו ג"כ מפ"ב דמכשירין דקחשיב בכל הפרק הדינים של רוב ומחצה על מחצה, וקתני התם ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור אם רוב מן הטמא טמא מחצה על מחצה טמא, גסטריות [כלי השתן] שישראל ועכו"ם מטילין [משתינין] לתוכה אם רוב מן הטמא טמא מחצה על מחצה טמא מי שפיכות [והן בחזקת טמאין] שירדו עליהן מי גשמים אם רוב מן הטמא טמא מחצה על מחצה טמא ע"כ, והרי הכל הוא טומאה מדרבנן, דכלים החוזרין לטומאתן הישנה מדרבנן הוא, וכן מי רגלים של עכו"ם ומי שפיכות רק מדרבנן ומ"מ מחצה על מחצה טמא, וכן יש להקשות על הש"ס דכמו דפריך על ר' יוחנן דס"ל דבקופות של תרומה וחולין לא בעי רוב מהא דבמקוה נתן סאה ונטל סאה בעי רוב, ואמאי לא פריך ממשניות הללו דבעי רוב, אף דהוי רק מדרבנן. ואמנם לשיטת הרמב"ם ז"ל דנתן סאה איירי בשאובים ולפמ"ש לעיל דהוי תרי דרבנן וכן בקופות הוי תרי דרבנן ניחא דלא פריך מכאן דהכא הוי רק חד דרבנן, אבל לשיטת הפוסקים דאיירי במי פירות דהוא מה"ת קשה אמאי לא פריך הש"ס מכאן וכן קשה על התוס' ודוחק לומר דניחא להו טפי להקשות ממקוה גופא כיון דהש"ס פריך ממקוה לתרומה ה"ה דיש להקשות ממשניות הנ"ל):

וראיתי בספר לחם ושמלה [ס"ק נ"ה] שהקשה לפירוש הרמב"ם ז"ל דנתן סאה איירי במים שאובין והרי בזבחים [כ"ב ע"א] קאמר ר"ל כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים ופירוש רש"י ורמב"ם ז"ל לרביעית היינו נטילת ידים, וקאמר לאפוקי נתן סאה ונטל סאה וקשה הא שאובין כשרים לנטילת ידים, ותירץ דכוונת הש"ס דמים פסולים לנטילת ידים אין משלים בנתן סאה ונטל סאה ולא כמו במקוה דשאובים הפסולים משלימים בנתן סאה ונטל סאה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מקואות [פ"י ה"ט] כלי שהיה בו רביעית מים כשרים לנטילת ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנטילת ידים, הרי אלו כשרים, נטל מן הכלי כשיעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה, הרי זו פסולה מפני שהמים הפסולין השלימו שיעור הרביעית עכ"ל. ולפ"ז מתורץ מה שהקשה הפנים מאירות שם ובשו"ת [ח"א סימן ל"א] להפוסקים דס"ל מי פירות כשרים

לנטילת ידים איך יפרנסו הש"ס הנ"ל דקאמר לרביעית אינו משלים למעוטי נתן סאה ונטל סאה והרי מי פירות כשרים לנטילת ידים עש"ה שהחמיר בקושיא זו, אך פשוט דיש לומר דכוונת הש"ס דלמעוטי נתן סאה מים פסולים לנט"י דבמקוה כשר נתן סאה מי פירות הפסולים למקוה ובנטילת ידים פסול בנתן מים הפסולים לנט"י וא"ש. שוב ראיתי שכן כתב בספר קרן אורה בזבחים שם:

וקשה לי בהא דפריך על ר' יוחנן דבקופות לא בעי רוב ובנתן סאה ונטל סאה קאמר עד רובו, והרי רש"י ז"ל כתב עד רובו יכול לעשות כן משמע בהדיא דאף לכתחלה יכול ליתן סאה וליטול סאה, והרי הבית יוסף כתב ביו"ד (סימן שכ"ג) דהא דקאמר ר' זירא בירושלמי דחלת ח"ל בטלה אחד באחד הוא דוקא בדיעבד אם נפלה אבל לבטלה לכתחלה צריכה רוב דוקא, א"כ שפיר יש לתרץ דדוקא בב' קופות דנפלה התרומה בתוך החולין דבדיעבד סגי במחצה משא"כ בנתן סאה ונטל סאה דקאמר ר' יוחנן עד רובו היינו משום דאיירי לכתחלה יכול ליתן וליטול מש"ה בעי רוב:

ובירושלמי דתרומות [פ"ה ה"ב] איתא תני רבת התרומה נעשה כמרבה במזיד [כלומר דוקא שנפלה מאליה אבל אם ריבה הוא עוד סאה אחרת נעשה כמו שמרבה במזיד, פ"מ] היו בו מ"ס נתן סאה ונטל סאה כשר, עד היכן, ר"א בשם מנא בר תנחום ר"א בשם ר"י עד רובו של מקוה והכא את אמר הכין [קתני מיהת דעד רובו אפילו בנתן במתכוון מותר, פ"מ תמן היו בו רוב ואת מרבה עליו והוא כשר ברם הכא כל סאה וסאה צריכה מאה סאה (כלומר מכיון שיש בה רוב מן הכשרים את מרבה עליו אפילו במתכוון בלותן סאה ונוטל סאה, דכל סאה וסאה בפ"ע אינה פוסלת המקוה עד רובו אבל הכא הרי כל סאה בפ"ע היה צריכה מאה סאה תולין להעלותה וכיון שכן כל שרובה עליו סאה אחר סאה במזיד אסור ודוקא שנפלו קתני, פ"מ] משמע מהכא דבנתן סאה ונטל סאה לא שייך ענין ביטול מזיד ומותר לבטל לבתחלה ודוקא בחלה יש לחלק בין לכתכלה לדיעבד אבל במקוה אין לחלק ואי בדיעבד סגי במחצה ה"ה לכתחלה. ועוד צ"ע:

ובחפשי בענין זה מצאתי בירושלמי סופ"ד דתרומות אמר מה שלמעלן תרומה מה שלמטן חולין, מה שלמטן תרומה מה שלמעלן חולין לדעתו הדבר תלוי, ואף במקוה כן אמר מה שלמטן קוויה כשרה מה שלמעלן קוויה פסולה, מה שלמעלה קוויה כשרה מה שלמטן קוויה, פסולה, לדעתו הדבר תלוי ע"כ, ואין לו שום פירוש דהיכן מצינו במקוה שיהיה הכשר הדבר תלוי בדעתו, וכעת ידעתי רק מה שאיתא בסוף פ"ג דמקואות גבי ג' לוגין מים שאובין, ובד"א בזמן שלא נתכוון לרבות אבל אם נתכוון לרבית אפילו קראטיב בכל השנה מצטרפין לשלשה לוגין, אבל לא שיהיה בדעתו לברר המים הפסולים

הנמצאים במקוה שיהיו למעלה או למטה, ומצוה לפרשו [ומה שכתב הפ"מ ופירשו בלשון בתמיה, פירושו תמוה, דלמה נקט דוקא מקוה אם במקוה לא מהני דעתו ובכמה דברים לא מהני דעתו]:

ובירושלמי שם [קודם לזה] איתא היו לפניו שתי קופות בזו חמשים סאה ובזו חמשים סאה ונפלה סאה תרומה ונראה לתוך אחת מהם ואינו יודע לאיזה מהם נפלה רצה להעלות מזו מעלה, מזו מעלה, מחצה מזו ומחצה מזו מעלה, וכן שני מקואות בזו עשרים סאה ובזו עשרים סאה ונפלו שלשת לוגין מים שאובין לתוך אחת מהם ואינו יודע לאיזה. מהן נפלה רצה להוציא קוויה פסולה מזה מוציא, מזה מוציא, מחצה מזה מחצה מזה מוציא ע"כ והוא חידש דין דאע" דנמצא בודאי באחת מהן שאובין ונפסלה מ"מ יכול להוציא מחצה מזה ומחצה מזה ולהכשיר שניהם, ולא הובא זה הרמב"ם ז"ל, ועיין מה שכתב בזה במה"פ שם, ואי"ה אשנה פרק זה:

ולדינא הנה בבית יוסף כתב בדעת הרמב"ם דפסול בשאובין בנתן סאה ונטל סאה משום מראות עין דיאמרו דטובל בכולו שאובין, והש"ך הביא [בס"ק ס"ג] דעת התשב"ץ ז"ל לחוש לכתחלה. ובדגול מרבבה כתב דבמעיין דלא נפסק לעולם אין לחוש למראות עין, א"כ בנידון דידן שפיר יש לסמוך ולומר דהוי מעין ולא לחוש לכתחלה, ובחתם סופר [יו"ד פי"ד] כתב דלדעת הרמב"ם ז"ל אין לחוש רק אם נוטל ביד אבל אם נבלעו בקרקע אין לחוש דליכא מראית עין, והתשב"ץ שם חשש רק לדעת הראב"ד ז"ל דברובו מים שאובין פסול וכתב שם להקל אם המים שאובין באו מיורה שיש בו ברזא דאין זה כלי ולא הוי שאובין עש"ה. ובשו"ת בית יצחק שמעלקיש ז"ל יו"ד ח"ב סי' כ"ז כתב דדעת הראב"ד ז"ל בנתן סאה ונטל סאה פסול ברבו שאובין משום דלשיטתיה אזיל דס"ל חוזר וניעור באיסורין. והכו"פ [סימן צ"ט] כתב דחוזר וניעור היא רק מדרבנן ומש"ה דוקא אם נשאבו ע"י אדם דהוי מה"ת וכמ"ש הראב"ד ז"ל בבעלי הנפש או אמרינן חוזר וניעור אבל אם נשאבו ע"י כלים שלא ע"י אדם ממש והוי שאובין מדרבנן שוב לא אמרינן חוזר וניעור דהוי תרי דרבנן וכשרים אף ברבו שאובין ומתרץ בזה הסתירות בראב"ד בבעה"נ שם עש"ה דפח"ח. ולפ"ז בנידון דידן דהוי מעין והוי ג"כ שאובין ע"י פלומפין וכלים שיש בהם ברזא דלא הוי שאוב מה"ת אין לחוש לכתחלה:

סתירת איסור ד'

כתבתי דדעת הרשב"ם ז"ל בב"ב [ס"ו ע"א] ודעת הראב"ד ז"ל בבעל הנפש וכן היא דעת הרשב"א ז"ל במשמרת הבית בסוף דבריו, דגם מקוה שלימה נפסלת, אם שפכו לתוכה מים שאובין יותר ממי המקוה:

חנה בב"ב שם בהא דצינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה, קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה, פריך מני לא ר' אליעזר ולא רבנן. ומשני לעולם ר"א היא ושאני פשוטי כלי עץ דטומאה דרבנן אבל לעיל גבי צינור שמים שאובין פוסלין את המקוה מן התורה כדתניא בתו"כ יכול מילא מים על כתפו ועשה מקוה בתחלה יהא טהור ת"ל מעין וכו'. רשב"ם] ופריך מכלל דשאובה דאורייתא, והא קיי"ל דרבנן [ומתמה גמרא מכלל דשאובה דאורייתא דמקא משני הכי שמעינן דברייתא דלעיל בפסול שאובה דאורייתא מיירי והלא מדרבנן היא כדאמרינן במס' יבמות שאם היה מקוה מ"ס ונתן סאה שאובין ונטל סאה כשר עד כמה ריי"א עד רובו, והיינו טעמא דמדאורייתא הוא דבעינן מקוה ממים מכונסין לכתחלה בלא שאיבה דאיתקש למעין כדפרישית לעיל ואפילו נפלו בתר הכי שאובין בטלי ברובא אי נמי קמא קמא בטיל ולעיל נמי גבי צינור המקוה היה עשוי כבר כהוגן ואח"כ קבעו שם צינור כדקתני פוסל את המקוה מכלל דהיה שם מקוה מעיקרא הלכך פסולה מדרבנן הוא. רשב"ם] וכתב שם המהרש"א ז"ל דסבירא ליה להרשב"ם ז"ל דמקוה שלם נמי נפסל ברוב מים שאובין, וההיא דיבמות דנתן סאה ונטל סאה איירי במים שאובין וכשר עד רובו, וההיא דצינור איירי שהיה מקוה שלימה, ובחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה מדרבנן, וכן הבינו בכוונת הרשב"ם ז"ל בשיטה מקובצת ובתוס' ריי"ד ז"ל שם, וכן כתב הבית יוסף [בסימן ר"א] וזה לשונו ודע דמדברי הרשב"ם ז"ל בפרק המוכר את הבית נראה שסובר דמקוה שלם נמי נפסל במים שאובין עכ"ל.

אבל הרדב"ז ז"ל כתב [בח"א סימן פ"ה] וזה לשונו אם יש מ"ס כשרים ממלא על כתפו ונותן אפילו כל היום כולו, ואע"פ שכתבו בשם רשב"ם ז"ל שפסול כה"ג מדרבנן, יחיד הוא בסברא זו, גם כי אפשר לפרש דברי רשב"ם ז"ל על דרך אחרת עכ"ל. הרי כי גם בדעת הרשב"ם ז"ל גופיה אין מוכרח עוד אם ס"ל דמקוה שלימה נפסלת בשאובין:

אמנם מה שכתב הרדב"ז ז"ל דרשב"ם ז"ל יחיד הוא בסברא זו, בממכ"ת זה אינו דהראב"ד ז"ל בבעה"נ והרשב"א ז"ל במשמרת הבית ג"כ סבירא להו דמקוה שלימה נפסלת בשאובין, וזה לשון הראב"ד ז"ל בבעה"נ בשער המים פ"א ומקוה שיש בו מ"ס שנפלו אליו אפילו כמה מים שאובין אינו נפסל דתנן היו בו מ"ס ממלא בכתף ונותן

בתוכו עד שיחזירו המים למראיהן, ומדלא קא יהיב שיעורא וקאמר שהוא נותן לתוכו עד שיחזרו למראיהן, ש"מ דמקוה שלם אינו נפסל בכמה מים שאובין ואפילו ברובא, ואי קשיא לך הא ביבמות וכו' התם משום דנתן ונטל הוא, אבל אם נתן ולא נטל לעולם אינו נפסל, וטעמא דמילתא דכתב מקוה מים יהיה טהור, והא דתנן במקואות פ"ד מים שאובין ומי גשמים שנתערבו בחצר ובעיקה וכו', מחצה על מחצה פסול וכו', אלמא אפילו במחצה על מחצה נמי מיפסלי, ואיכא למשמע נמי מהא מילתא דלעיל, דאע"ג דמקוה שלם הוא אם נפלו לתוכה מ"ס מים שאובין פסלוהו דהא ליכא רובא דכשרות [עיין שם בהשגות הרז"ה ז"ל). ועוד מהא מילתא דאמרינן לעיל בענין פרת שמא ירבו בהנוטפין על הזוחלין וכו', ואיכא מאן דאמר כיון דמקוה שלם הוא לא מיפסל כלל בשאובין דכמעיין משוינן ליה, ואשכחן גבי מעין דלא מיפסל כלל בשאובין ואפילו ברבויא כדתנן במקואות פ"א למעלה מהן מעיין שמימיו מעוטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכ"ש, ומקוה שוה נמי להא מילתא מדמינן לה כדכתיב אך מעין ובור מקוה אם יהיה טהור, ומיהא איתחזי לן דאכתי איכא למימר דשאני הכשירא דמעיין מהכשירא דמקוה ומסתברא לחומרא דשאני הכשירא דמקוה כדבעינן למימר קמן, כיון דמיא קא חסרו ואזלו כי חסרו מ"ס משהו קא מהני בהו מחצה דשאובין למיפסלינהו והוה כנטל סאה ונתן סאה, אבל גבי מעיין שרבה עליו שאובין, שאובין קא חסרו מעיין לא קא חסר, הלכך מקוה שיש בו מ"ס מכוונת ונפלו בו מ"ס מים שאובין כי חסרא מיא מידי מיד נפסל דהא אימעט ליה מקוה טהרה, אבל אי איהו מ"א סאה ונפלו בו מ"א שאובין כשר עד דחסרי ב' סאין עכ"ל, הרי הכא כתב דדוקא אם נחסרו אח"כ מים נפסלה המקוה [והובא הדברים באשכול סימן נ"א], אך בסוף השער כתב וזה לשונו ואם היה מקוה שלם בכשרות אינו נפסל בשאובין אלא א"כ נפלו בו מחצה על מחצה וכ"ש אם נפלו בו רוב שאובין עכ"ל, ולא כתב כלל אם נחסר דוקא, וכן הבין בדבריו ז"ל הרשב"א ז"ל במשמרת הבית גבי מקוה שמימיה מרודדין, שכתב הרא"ה ז"ל בבדק הבית שאסור להוסיף מים שאובין, כתב הרשב"א ז"ל שזה טעות דכל שיש בו מ"ס הא שנינו ממלא בכתף ונותן, ואע"פ ששנינו מקוה שמימיה מרודדין כובש בחבילי זמורות, לאו דוקא כובש אלא אם אין מים להוסיף קאמר הא אם יש להוסיף מוסיף ובלבד שלא יהא הרוב מן השאובין וכדעת הראב"ד ז"ל עכ"ל. ובשו"ת הרשב"א ז"ל [ח"א תתי"ח כתב בדרך ספק וזה לשונו דכל שיש מ"ס שוב אין נפסלין בנתינת המים שאובין, ואפשר אפילו רבו השאובין על אותן שאינם שאובין, אלא שאין הראב"ד ז"ל מודה בשרבו השאובין עכ"ל, הרי דדעת הראב"ד ז"ל דאם רבו השאובין

נפסלה המקוה אף בלא נחסרה אח"כ, וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל במשה"ב והרשב"ם ז"ל לאו יחידאה. והבית יוסף כתב שם וזה לשונו ובשם הראב"ד מצאתי שמקוה שלם נפסל בשאובין, אם נפלו בו למחצה וכ"ש אם נפלו בו רוב פסולים ע"כ, ונראה דבנתן סאה ונטל סאה קאמר דעד רובן כשר וכדעת הרמב"ם ז"ל, אבל בנתן ולא נטל אפילו באלף סאין אינו נפסל לדברי הכל עכ"ל, והנך רואה עדות הרשב"א ז"ל כי אפילו בלא נטל סבירא ליה להראב"ד ז"ל דנפסלת ברובא שאובין:

ומזה קשה לי במהרי"ק ז"ל [סימן נ"ו] שכתב דאפילו הפוסקים דס"ל דבמעיין בעינן לאדם מ"ם, סבירא להו דמעין כ"ש אינו נפסל בשאובין, וכתב להוכיח מרשב"א ז"ל דס"ל בתוה"ב דבמעיין בעינן לאדם מ"ס, ואפ"ה כתב בתשובה שהמעיין שהיא עומד כגון מקואות אלו שמימיהם מי מקואות של מעיין אע"פ שמימיהם מועטין אין נפסלים ברביית מים שאובין עכ"ל. וכתב דאי"ל דהא דקאמר הרשב"א ז"ל אע"פ שמימיהן מועטין דלאו דוקא מועטים שיהי' פחות ממ"ס אלא שהם מעוטים בערך השאוב, דא"כ יקשה לך מאי איריא מעיין אפילו מקוה מי גשמים אם יש בו מ"ס כל המים שאובין אין פוסלים אותן וכו', אלא ודאי פשיטא דבמקום שאין בו מ"ס איירי ואפ"ה קאמר כיון שהיא מי מעיין אינו נפסל ברביית השאובין ואע"פ שסובר דלאדם בעינן מ"ס עכ"ל, וקשה טובא מה שכתב דאי יש בו מ"ס אפילו מקוה אינה נפסלת ברביית השאובין שהרי דעת הרשב"א ז"ל באמת דמקוה נפסלת ברביות שאובין וצל"ע לכאורה:

קשה לי כיון דסבירא ליה להרשב"א כראב"ד ז"ל דאסור להוסיף רוב שאובין, א"כ למה צריך לדחוקי ולאוקמי מתניתין דכובש אפילו חבילי זמורות ולא קתני דמוסיף מים משום דאיירי באין לו מים דזה דוחק גדול, וגם למה זה נקט התנא הדין היכי דלית ליה מים, ואמאי לא מוקי לה להרשב"א ז"ל דמימיה מרודדין כל כך שצריך להוסיף יותר ממי המקוה כדי שיהיה יכול לטבול, וכיון דאסור להוסיף רוב שאובין מש"ה כובש חבילי זמורות, ולפ"ז קמ"ל ג"כ רבותא דאף במקוה שלם אסור להוסיף רוב שאובין, ולא צריך לדחיקי באין לו מים, וזה קשה טובא לכאורה:

ונראה לפע"ד לפי מה שכתב הרמב"ן ז"ל בב"ב שם דמאן דאמר שאובה שהמשיכה כולה כשרה סבירא ליה דשאובין דרבנן ומאן דס"ל דבעינן רבויה והמשכה י"ל דסבירא ליה שאובין מה"ת, ולפ"ז אפילו לדעת הרשב"ם ז"ל דמקוה שלימה נפסלת ברוב שאובין כיון דהוה רק מדרבנן שוב מותר בהמשכה וא"כ אכתי קשה אמאי קתני כובש אפילו חבילי זמורות הרי אפשר להוסיף מים ואי דצריך מים יותר ממי המקוה אכתי הרי אפשר להמשיכם ומותר לדברי הכל וע"כ דאיירי באין לו מים להוסיף וא"ש:

ואמנם הרשב"א ז"ל [חלק ג' סימן רכ"ד] סבירא ליה דשאובין דרבנן היא ומ"מ סבירא ליה דהמשכה כולה פסולה כמו שכתב בבית יוסף בשמו בשו"ת ח"ג רכ"ח] הרי לא ס"ל סברת הרמב"ן ז"ל הנ"ל, ומכל מקום אפשר דבמקוה שלם מודה דאינה נפסלת ברוב שאובין בהמשכה וראיתי ג"כ בנחל אשכול [בסוף סימן נ"א] שכתב ג"כ בדעת הרשב"א ז"ל דעכ"פ בהמשכה מודה דמקוה שלימה אינה נפסלת עש"ה:

קשה לי לשיטה זו דגם מקוה שלימה נפסלת בשאובין מהא דתמורה קי"ב ע"א] במשנה אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון ואין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון, ובגמרא קאמר מאן תנא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ראב"י הוא דתנן ראב"י אומר מקוה שיש בו כ"א סאין מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין ופותקן למקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה [והיינו לפי חשבון דמתניתן דאין השאובין פוסלין את המקוה דרך המשכה אלא א"כ היה שם עשרים סאין. רש"י] אלא הא דכי אתא רבין א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה כולה טהורה מני לא רבנן ולא ר"א, אלא א"ר פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני הוא דתניא שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למקוה בשנים ושלשה כלים ואפילו בארבעה וחמשה כלים פוסלים את המקוה, יוסף בן חוני אומר בשנים ושלשה כלים פוסלים את המקוה בארבעה וחמשה כלים אין פוסלין את המקוה [ולפי חשבון היינו לפי חשבון הכלים שנפל בשלשה כלים כנגד חשבון הלוגין, תוס'] ולהרשב"ם ז"ל הרי יש לפרש המשנה דאין המים שאובין פ סלין את המקוה אלא לפי חש ון היינו במקוה שלם ואז אין המים שאובין יכולין לפסול את המקוה רק כפי חשבון המים אשר במקוה דאם יש בה מ"ס בעינן מ"ס שאובין ואם יש בה, מ"א סאין בעינן מ"א סאין שאובין, ולפירוש רשב"ם ז"ל דהא דקאמר ר' יוחנן נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו היינו במים ומחצה שאובין פסול במקוה שלימה והיא מימרא דר' יוחנן א"כ למה דחק הכא לאוקמי כראב"י או כיוסף בן חוני ולא מוקי לה במקוה שלימה, ובפרט לפי מה שכתב הרשב"ם ז"ל דצינור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה משמע דיש כאן מקוה שלימה א"כ גם הכא דקתני אין המים שאובין פוסלין את המקוה אפשר לאוקמי במקוה שלימה ואינו פוסל במים שאובין רק לפי חשבון מים כשרים, וקשה לר' יוחנן לשיטתיה:

ונראה לפי מה שכתב שם בשיטה מקובצת בדעת הר"י ז"ל בתוס' שם דמשמע ליה דהא דקתני אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון, אבל לפי חשבון פוסלין היינו שאין להם תקנה עולמית דומיא דאין המחומץ מחמץ שאם יש מן התרומה כדי לחמץ לא תועיל מן החולין אח"כ לבטלה ה"ה במים שאובין אם רוב מן השאובין נפסלה

המקוה ואין לה תקנה עש"ה, ועיין בזה באור זרוע ה' מקואות [בסי' של"ה] בארוכה, והנה להרשב"ם ז"ל דמקוה שלימה נפסלת אם שפכו לתוכה שאובין רוב או מחצה, אבל נראה דאם אח"כ ירדו גשמים שוב נכשרה דהוה רוב גשמים ולא דמי לשלשה לוגין מים שאובין שנפלו למקוה חסרה דהמקוה נפסלה דהכא לא נפסלה רק משום דליכא רוב מי גשמים וכל שירדו אח"כ לתוכה מי גשמים שוב כשרה, ומש"ה אין לאוקמי במקוה שלימה דאז גם לפי, חשבון לא נפסלה לגמרי וכשרה בירדו אח"כ גשמים וא"ש:

והנה הרא"ש ז"ל בריש הלכות מקואות כתב וזה לשונו וכן מקוה שיש בו מ"ס אינו נפסל במים אפילו שנתן לתוכו אלף סאין כדתנן בפ"ו דמקוואות היו בעליון מ"ס וכו', וכן מוכיחות כמה, משניות במסכת אקואות ואין צריך להביא כולם, דאף בלא ראיה סברא היא דהא בהשקה נעשה זרועיה להטר מטומאתם והוא הדין להטביל בהן עכ"ל ובחדושי הרמב"ן ז"ל ב"ב [ס"ו ע"א] כתב וזה המקוה שהוא נפסל אינו מקוה שלם כמו שאמר הרב הרשב"ם ז"ל אלא דוקא מקוה חסר שאין בו מ"ס וכו', ועוד אומר ר"ת ז"ל דאפילו מקוה שאין בו מ"ס מכונסין אלא בהשקה כגון שיש בכאן שתי גומות עשרים עשרים ולול פתוח מזה לזה ונושקין זה את זה בכשפופה"נ שהיא שיעור עירוב מקוא מקוה שלם מיקרי ולא מיפסל בשאובה ומביא ראיה לדבריו דתנן בחגינה פרק חומר בקודש [כ"ב ע"א] שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה ואיתמר התם דוקא בכלי שיש בפיו כשפוה"נ, ותנן נמי במקואות השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא א"כ היו נקובים כשפוה"נ, והרי אותן שבכלים שאובין הן ואעפ"כ כיון שמחוברין טהורין, ויש שדוחין דהתם כיון שלא נתלשו ולא נשאבו מעולם כשרים, אבל משנתלשו ונשאבו ממש אין השקה מועלת לטבול בהן כשפוה"נ, ואין זה נכון ובתוספתא דמקואות הכי משמע כדאמרן עכ"ל, וכוונתו על התוספתא דפ"ה דמקואות וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במכות [ד"ד ע"א] דתניא היו בו מ"ס ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו הטובל בין במקום המים בין במקום היין כאלו לא טבל, היה שאוב והשיקו השיק במקום היין לא טהור השיק במקום המים טהור ע"כ, הרי אע"ג דהיה שאוב מהני השקה, וכתב באור זרוע ה' מקואות [סי' של"ה] דהתוספתא ע"כ מיירי לענין טבילה שטהר מפסול שאובין דאי טהור מטומאתו קאמר הו"ל למימר היה טמא והשיקו ולא היה שאוב עכ"ל:

ובתוס' רי"ד ז"ל בחגיגה [כ"ב ע"א] אחרי שהביא ראיות דמהני השקה למים שאובים שבכלי כתב וזה לשונו הנה הדבר ברור כשמש שהמים נישוקין ובטלים במקוה ואע"פ שהם בכלי, וכל מה שכתבתי בתשובות שאין המים נישוקין בכלי הכל הבל. והראיה שהבאתי שם מהה דתנן בפרק בתרא דמקואות כלי שהטבילו דרך פיו כאלו לא טבל

אינו כלום שאין פתרונם כדפירש רבי יצחק בר' מלכי צדק [סימפונטי] זצוק"ל מפני שהמים נשאבין בתוכו שאפילו אם נשאבין הרי הן נטהרים בהשקה ודומין כשאר מי המקוה, אלא זו פירושו הטבילו דרך פיו למטה ושקעו במקוה כאלו לא טבל וכו', ולא מפני השאובין עכ"ל:

ובמהרי"ק ז"ל [סימן נ"י] כתב דטעם הרשב"א והרא"ש ז"ל דמעיין שאין בו מ"ס ואינו ראוי לטבילת אדם מ"מ אינו נפסל ברבית שאובין אע"ג דמן התורה מין במינו בטל ברוב מ"מ אין מי המעין מתבטלין ברוב שאובין ויהיו כולם שאובין משום דשם מעיין עליהם לענין טבילת כלים, והשאובים מתטהרים ע"י חבורם אל המעיין מטעם השקה וזריעה וכמו שנטהרו מטומאתם ה"ה לענין להטביל בהם נכשרו השאובין, וכתב ואמנם אותם האומרים דאף במקוה דמעיין יש לחוש אפילו לג' לוגין דמים שאובין כשהמקוה חסר לא יסברו הך סברא דהוי מטעם זרועים עכ"ל, הרי דדעת קצת פוסקים דהשקה לאו מטעם זריעה רק מטעם ביטול וזה דעת רשב"ם וראב"ד ז"ל ומש"ה בנתרבו השאובים על מי המקוה אמרינן חוזר וניעור, ובשו"ת בית יצחק שמעלקיש ז"ל חיו"ד ח"ב סימן כ"ז] כתב אע"ג דלא ס"ל להראב"ד ז"ל חוזר וניעור מ"מ בלח בלח ברוב איסור מודה הראב"ד ז"ל דאמרינן חוזר וניעור, והכרתי ופלתי [סימן צ"ט] כתב דחוזר וניעור הוי רק מדרבנן ומש"ה אם נתרבו השאובין רק מדרבנן אסור, והיינו דוקא אם נשאבו ע"י אדם ממש, אבל ע"י כלים שלא ע"י אדם דלא הוי שאובה מה"ת להראב"ד ז"ל כמו שכתב בבעל הנפש ורק מדרבנן הוי שאובה בזה לא אמרינן חוזר וניעור דהוי תרי דרבנן עש"ה:

ובמכות [ד"ד ע"א] קאמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה וכתב רש"י ז"ל דשמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין, והקשו בתוס' שהרי נטהרו המים ע"י השקה ומש"ה גרסי חבית מלאה יין, והראב"ן ז"ל כתב בסימן כ"ח) וז"ל ועוד שאלני הא דאר"י חבית של מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה משום שמא אחר טבילה באו עליו ג' לוגין מן המים שאובין וכו', וקשיא לי אמאי חיישינן להכי הלוא גבי מקוה קטן שיש בו יותר ממ"ס דאם נפלו לו ג' לוגין לא פסלוהו, ומדלא פסלוהו ש"מ דהטובל שם עלתה לו טבילה ולא אמרינן שמא אחר טבילה באו עליו אותן ג' לוגין שאובין ועוד תנן מקוה שיש בו מ"ס נתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו, ולא חיישינן שמא הטובל שם, באו עליו ג' לוגין שאובין משום דאמרינן מי מקוה הן, והשבתי לו הא דרב יהודה דחיישינן לג' לוגין שאובין מיירי כשטבל שם עם נפילתן לים דעדיין לא נתערבו יפה שמא יש ג' לוגין יחד שלא נתערבו עדיין בים ונפלו עליו וכ"ש במקוה אם טבל בו עם נפילתו למקוה שלא עלתה לו טבילה מאותו

טעם עצמו, והאי דנקט לים הגדול לאשמועינן כר' יהודה דאמר ים הגדול כמקוה ולא שאר מים, אבל הטובל אחר נפילתן למקוה או לים הגדול שעה או חצי שעה הטובל שם ודאי עלתה לו טבילה שכבר נתערבו ונעשו ים ומקוה, וכן חבית של יין שנפל לים ועם נפילתו שם טבל בו טמא ונפל שם ככר של תרומה עם עלייתו של זה אמרינן שמא ביין טבל ולא נתערב עדיין בים וטימא ליין וכשנפל הככר שמא עדיין ישנו לרביעית מן היין וטמאו לככר עכ"ל. והריטב"א ז"ל כתב וזה לשונו והנכון בזה מה שפירש הראב"ד ז"ל בשם רבינו משה הדרשן ז"ל דשאני הכא דהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים ואין המים המתוקים מתערבים עמהם ואותן שלשה לוגין הן עומדים במקומן והוי כאיסור שנפל בהיתר והוא ניכר שם שאינו מתבטל, ולא אמרו שהשאובין או הטמאים נכשרים במקוה אלא דוקא במקוה שמימיהם אינם מלוחים ומתערבים מיד ואינם ניכרים כלל וכו' [וכן כתב באשכול סימן נ"ח] ויותר נראין דברי מורי הרא"ה ז"ל שהיה אומר בשם רבותיו ז"ל ובשמו שלא אמרו שהמים שאובין נטהרין בשפוה"נ אלא כשהן בתוך המקוה או הים שמטהר דוקא כמותן והו"ל כמין אחד, אבל לגבי מעין שהוא מטהר בזוחלין אין יוצא מידי שאובה כשפוה"נ ואין מטבילין בו לא אדם ולא כלים עד שיהיה נקוב כמוציא רמון שיוצא מתורת כלי עכ"ל [והובא בבדק הבית ר"א] ובשיטה מקובצת בביצה [י"ז ע"ב] כתב בשם הרמ"ה ז"ל דמעיין אינו מטהר אלא בזוחלין ותמה בזה בחת"ס [יו"ד ר"ט ורי"א] שהרי מעיין מטהר אף בשאובין וראיתי בשואל ומשיב מה"ג ח"ב סימן כ"ז] שכתב שהיא טעות הדפוס וצ"ל שמעיין מטהר בזוחלין ובתרגום יב"ע כתב על קרא אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור לחוד עינין וגובין בית כנישת מיין נבעין יהי דכי מפרש בור מקוה מים היינו מים נובעין מכונשין בבור א"כ מפורש דמעיין מטהר באשבורן], ובתוס' בכורות [נ"ה ע"ב] ד"ה שמא חתרו למצוא ראיה דמעין מטהר באשבורן. וצ"ע לפרש מנ"ל דאיירי דכנישת מים נובעין ולא במי גשמים. ובאבן עזרא כתב בור קרוי וסמוך אל מקוה מים ופירושו בור שהוא מקוה מים, כי יש בור אין בו מים, ויש מפרשים כי הוא חסר וי"ו וכמו ראובן שמעון שמש ירח, א"כ בור לחוד ומקוה מים לחוד ור"ע מברטנורא עה"ת כתב ובור מקוה מים כלומר שמטהר רק בהיותו נקוה ועומד דהיינו באשבורן ופירושו בור מטהר באם הוא מקוה מים] ועי' ובחולין [פ"ד ע"א] ובתורת כהנים שם מעין מאן מטהר את הבור ובור את המקוה מוכח דבור בפ"ע ומקוה בפ"ע] ופשוט דלרמ"ה ז"ל דאין מעין מטהר בהשקה למקוה דאין זה מין אחד ה"ה דאינו מטהר אף כמוצוא רמון והא דכתב שם דים של שלמה היה נקוב כמוציא רמון היינו דאז לא נעשו

שאובין כלל וכמ"ש בשו"ת מהרש"ם ז"ל [ח"א סימן ל"א] ובשו"ת בית יצחק שמעלקיש ז"ל [ח"ב סימן ל"ג]:

עכ"פ נראה דדעת רבינו משה הדרשן ז"ל דסבירא ליה דלא מהני השקה למים מתוקים בים הגדול דמימיו מלוחים וכבדים משום דהוה כאיסור שנפל בהיתר והיא ניכר ואינו מתבטל היינו משום דס"ל דהשקה היא מתורת ביטול דאי הוי מתורת זריעה מאי בכך דניכר והלא בכל זריעה בקרקע ניכור היא וע"כ מתורת ביטול. ואע"ג דהכא רב הוא דקאמר חבית שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה ורב ס"ל בפסחים [כ"ט ע"ב] דמין במינו לא בטיל מ"מ לא קשה לפמ"ש הצל"ח בפסחים בסוגיא דר"ח סגן הכהנים [אות פ"ג] דכל דבר שאינו איסור אכילה מב"מ ומין באינו מינו ולח בלח בטל ברוב דאזלינן בתר רובא ודלא כמג"א [תצ"ח ס"ק כ"ח] והרמ"ה ז"ל דסבירא ליה דאין למעין השקה במקוה דהו"ל אין מינו אפשר דס"ל דהשקה מתורת זריעה והשיטה מקובצת ביצה [י"ז ע"א] כתב דהשקה גזה"כ הוא כיון דחוזרים למקורם וטבעם ומים שאובין אינם מקורם וטבעם של מים זוחלין ועיין מה שאכתוב אי"ה לקמן בשם פירוש המשניות לרמב"ם ז"ל פ"י מ"ו] ואפשר ג"כ דלא ס"ל סברא דהשקה מטעם זריעה דזריעה בקרקע הו"ל ג"כ מין באינו מינו ומים במים כיון דנזרעו אמאי לא מטהרי ומאי בכך דמעיין מטהר בזוחלין ולא מקוה הרי מ"מ מים במים הם ונזרעים בתוכן, וסבירא ליה מטעם ביטול וס"ל דרק מין במינו מתבטלין, וצריך עוד עיון בזה:

ונראה לפע"ד דפליגו בזה תנאי, אי השקה מטעם זריעה או מטעם ביטול. דהנה בתורת כהנים פרשת שמיני איתא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מנין שאם טמא יטהרנו ת"ל מקוה מים יהיה טהור, אין לי אלא מעין את המקוה מנין מקוה את המקוה מקוה את הבור בור את הבור בור את המקוה מנין ת"ל מעין יהיה טהור בור יהיה טהור ומקוה מים יהיה טהור. וכתב בקרבן אהרן שם מנין אם טמא יטהרנו כלומר אי לית ליה מ"ס והוא טמא דלא מטהר ימשוך בו מים דרך קרקע עד דלהוי ביה מ"ס ויהיה מטהר וכן שנינו בפ"ו דמקואות מטהרין את המקואות העליון מן התחתון וכו', ת"ל מקוה ומעין יהיה טהור, כלומר דאמר במעין ובור שהם רבים יהיה לשון יחיד מלבד דמלת יהיה יתירה דהו"ל לומר מקוה מים טהור, אלא הכונה לומר דמקוה מים יהיה טהור אחר שלא היה בו מ"ם] שבהמשכת מים מהמעין למקוה יהיה טהור אחר שהיה טמא, שלא היה בו מ"ס ת"ל מעין יהיה טהור כלומר שכולם יהיו טהורים (אחר שלא היו) זה מזה, דיהיה טהור חוזר לכל אחד ואחד מהם, וכי היכי דמעין מטהר מקוה, הכי נמי מטהר מקוה את המקוה ואת הבור ובור את המקוה, ואית דמפרשי מנין אם טמא דהמקוה טמא

דאית ליה דמקוה שאין בו מ"ס מקבל טומאה ולהכי קאמר מנין. אם יהיה המקוה טמא יטהרנו ע"י השקה, וזה טעות מבואר דקיי"ל בריש מקואות אין המים עלולים לקבל טומאה עד שיתלשו עכ"ל, ושני הפירושים מבוארים בראשונים ז"ל, וזה לשון הרא"ש ז"ל בשו"ת [כלל ל"א סימן ב'] ואת אשר שאלת על שני מקואות אחד שאוב ואחד כשר הנקובים זה לזה להיות פסול כבתחלה. תשובה נ"ל כיון דנתחברו פעם אחת הוכשרו ופקע שם שאובה מינייהו ואינם נפסלים עוד בסתימת הנקב מידי דהוה אמים טמאים שהשיקן למקוה דהוי כזרעים ובטלים לגבי מקוה ופרח שם טומאה מינייהו וכו' ועוד ראיה מתו"כ דקתני התם ומנין אם טמא יטהרנו כשפוה"נ ונסתם הנקב אם נשאר השאוב בהכשירו או דילמא כיון שנסתם חזר פירוש אם, המקוה עמא כגון שהוא חסר וטהרנו ת"ל מעין ומדקאמר אם טמא יטהרנו משמע שהוא כעין טהרת מים בהשקה כל דהוא עכ"ל הרי דמפרש אם טמא יטהרנו, היינו, שהמקוה חסר יטהרנו שיהיה מקוה שלם ומש"ה קשיא ליה דקאמר לישנא אם טמא יטהרנו בהשקה הכ"ש אבל בפמ"ג פירש אם טמא היינו שהיו המים טמאים וזה לשון השקה למים טמאים לטהרם ובתו"כ דרשו מן המקראות מנין שאם היה טמא יטהרנו א"ל אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מלמד שמטהרין זה את זה כך מועלת השקה למים שאובין להכשירן וכו' עכ"ל, הרי דמפרש אם היה טמא:

היינו דהמים היו טמא ים ובודאי למ"ד דאין לטומאת משקים עיקר מה"ת צריך לומר מנין שאם היה טמא יטהרנו היינו שהיה חסר ולמ"ד טומאת משקים מה"ת יש לומר דהיה טמא יטהרנו היינו שהמים היו טמאים, ויש לומר ג"כ הפוריש דהוה חסר וכמ"ש במזרחי שם דתרווייהו שמעינן מינה עש"ה, ומה שהקשה הקרבן אהרן דמחובר אינו מקבל טומאה לא קשה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל בריש מקואות ובפט"ו מהלכות טומאת אוכלין דלרצון מקבלים טומאה ע"ש, ולשיטת הראב"ד ז"ל שם דגם לרצון אינם מקבלים טומאה מ"מ בנפלו משקים טמאים טמא המקוה ולא מהני השקה כל שאין בהם מ"ס פמו שכתב שם הראב"ד ז"ל:

עכ"פ מבואר מתו"כ הנ"ל דמעין מטהר את המקוה בהשקה ודלא כשיטת הרמ"ה ז"ל, ונראה דסבירא ליה לתו"כ דהשקה מטעם זריעה וכל שהיא מים במים הו"ל זריעה דלמ"ד השקה מטעם ביטול ע"כ דלא שייך ביטול רוב במיעוט והכא דריש מקרא דמעין מטהר את המקוה והרי מעין מטהר בכ"ש ומקוה במ"ס ויכול להיות דמקוה חטרה ממ"ס יש בה מים יותר מה שיש במעין ומ"מ מטהר וע"כ מטעם זריעה [ומה שכתב בחת"ס רי"א ד"ה לענין ישוב דזריעה לא שייך אם הזרע מרובה מן הקרקע אינו מוכח, ואחרי כי

הראב"ד ז"ל לא ניחא ליה תירוץ החת"ס מוכח דאפילו אם הזרע מרובה מן הקרקע שייך זריעה] וראיתי בספר התורה והמצוה על התו"כ שכתב דמש"ה קאמר דמעין מטהר את המקוה ומקוה את הבור וכו' ולא קאמר מקוה את המעין ע"כ מוכח כדעת הרמב"ם וראב"ד ז"ל דמעין מטהר אף לאדם בכל שהוא וא"כ לא שייך במעין מנין שהיה טמא [והיינו חסר] יטהרנו דהא מעין מטהר בכ"ש. ובזה י"ל הא דאיתא בירושלמי ע"ז [פ"ה ה"ד] הובא בר"ש ז"ל רפ"ח דמקואות תמן תנינן ארץ ישראל טהורה ומקוותיה טהורין ארץ כותים טהורה ומקוותיה ומדרותיה ושביליה טהורין ר' לעזר בי ר' יוסי הדא דתימר להאמינן שאינן שאובים הא למדת ארבעים לא, דדרשי אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מה מעין מטהר כ"ש אף מקוה מטהר כ"ש ע"כ. והוכיח מזה הר"ש ז"ל דשאובין מדאורייתא פסולין מדמודים בה כותאי. וראיתי בספר לבנון נטע [ר"א סק"נ] שהקשה דכיון דשאובין דאורייתא שוב איך יכולים לסמוך על הכותים כיון דהם ס"ל מקוה בכ"ש, א"כ אפשר ששפכו במקוה כ"ש הרבה מים שאובין ולדידהו כשר דנכשר בהשקה כיון דשיעור מקוה בכ"ש עש"ה. ולפי זה ניחא דכיון דסבירא להו לכותאי דמעין וגם מקוה בכ"ש א"כ שוב ע"כ אין דורשין מנין אם טמא יטהרנו שחסר מתכשר בהשקה דהא לעולם לא הוי חסר וע"כ דלא סבירא להו כלל ענין השקה, והלכה למשה לא ס"ל ג"כ, ושפיר יכולין לסמוך עלייהו דלא הוי שאובין וא"ש:

ומדי דברי בזה עם הגאון הגדול אביר הרועים מוה"ר מאיר שמחה הכהן שליט"א אבד"ק דווינסק מחבר ספרים הנחמדים אור שמח על הרמב"ם ז"ל:

העיר דכן משמע בתו"כ שם, גבי הכשר דלמד דמשקים מכשירין ק"ו ממים, קאמר מה מים שהן חוזרין לידי אביהן לטהר מכשירין את הזרעים, משקין שאין חוזרין לידי אביהן לטהר אינו דין שמכשירין את הזרעים, והאי לישנא דחוזרין לידי אביהן לטהר משמע דהשקה מטעם זריעה:

והנה הקשיתי לעיל [בסחירת איסור א'] דאיך יליף מקרא יהיה טהור דמעין מטהר את המקוה וכתב הקרבן אהרן דיהיה מיותר דהו"ל למכתב בור מקוה מים טהור, שהרי בזבחים [כ"ה ע"ב] איתא תנן התם נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית [של קידוש] פסולין עלי קנים ועלי אגוזים כשרה, זה הכלל דבר המקבל טומאה פסולין דבר שאין מק"ט כשרין, מנא ה"מ דא"ר יוחנן משום רבי יוסי בר אבא אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור הוייתן ע"י טהרה תהא הוייתן של מים המטהרין ע"י טהרה תהא כשאתה מהווה אותם להיות מקוה או קדוש הוי מהווה אותם על ידי דבר שאין מקבל טומאה, רש"י) א"כ הרי צריך הקרא יהיה שתהא הוייתו ע"י טהרה, ואיך

יליף מינה בתו"כ דמעין מטהר את המקוה וכו', ותירצתי דסתם תו"כ ר' יהודה היא, ובתוספתא פ"ד דמקואות איתא מזחילין על גבי מת דברי ר' יהודה, וכתב באור זרוע הלכות מקואות [סימן של"ז] והלכות נדה [סוף סימן שס"ג] דר"י לא סבירא ליה דבעינן הוייתו ע"י טהרה, וסבירא ליה בסופ"ה דמקואות נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה ואפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה, וההיא דר' יוחנן דבעינן הוייתו ע"י טהרה אתיא כר' יוסי דס"ל דכל דבר שמק"ט אין מזחילין בו ע"ש, וא"כ לר' יהודה דלית ליה הוייתו ע"י טהרה ואייתר ליה הקרא דיהיה טהור ושפיר יליף דמעין מטהר את המקוה, ור' יהודה לשיטתיה:

אמנם הא דר' יוחנן יליף מקרא דיהיה טהור דהוייתו ע"י טהרה תהא וקשה דהרי צריך קרא דיהיה טהור דמעין מטהר את המקוה. נראה לפע"ד דהנה עיקר מילתא דהשקה הוי מתורת זריעה היא בפסחים [ל"ד ע"ב] דקאמר ר"ל משמיה דר' אושעיא מי החג שנטמאו השיקן ואח"כ הקדישן טהורין הקדישן ואח"כ השיקן טמאים, וקאמר ר' ירמיה מכדי זריעה נינהו מה לי השיקן ואח"כ הקדישן מה לי הקדישן ואח"כ השיקן, אלמא אין זריעה להקדש הכי נמי אין זריעה לתרומה, וכתב רש"י ז"ל ומים סלקא להו השקה דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי המקוה ונעשה חיבור ובטלו עכ"ל, וכ"כ רש"י ז"ל בביצה [י"ז ע"א] שמשיק מים למים ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה ובטלי אגבייהו וטהרו ואין עוד טהרה במקוה לכל אוכל ומשקה אלא למים ולא בתורת טבילה אלא בתורת זריעה כדאמרינן בפסחים עכ"ל, וכ"כ רש"י ז"ל בחולין [כ"ו ע"ב] ובבכורות [כ"ב ע"א] ובנדה י"ז ע"א]:

אמנם בירושלמי דתרומות [פ"ט ה"נ] איתא ר' אבוה בשם ר' יוחנן מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג ואם היו מי חג מעיקרן כבר נדחו, הרי בהדיא דר' יוחנן לא סבירא ליה הטעם משום זריעה ואין זריעה להקדש, ורק דכיון דנדחו נדחו, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי מזבח [פ"ו ה"ו] הטעם משום דנדחו, ובצל"ח פסחים שם הביא דברי הרמב"ם ז"ל ופלפל שם אמאי לא קאמר הטעם דאין זריעה להקדש, ותמהני שלא הביא הירושלמי הנ"ל, וכתב שם הצל"ח דרבה ור"ש סבירא להו ג"כ הטעם הואיל ונדחה עש"ה, ובפני משה כתב לפרש דכבר נדחו והיינו מטעם דאין זריעה להקדש, וז"א דהוה ליה למימר כן דאין זריעה להקדש ומה שייך הך דנדחו] ונראה דר' יוחנן סבירא ליה דהשקה היא הלכה למשה מסיני, וכמ"ש התוס' בחגיגה [כ"א ע"ב] ד"ה כעוביה דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה וכן כתב במרדכי ע"ז [ע"ב ע"א] דשיעור חיבור אל מקוה כשפוה"נ הוא הלכה למשה מסיני ע"ש, וסבירא ליה הטעם משום ביטול ולא

משום זריעה, ומש"ה לא דריש יהיה טהור שמעין מטהר את המקוה כיון דמעין בכ"ש אין יכולה לטהר את המקוה החסרה ממ"ס, דאין ביטול רוב במיעוט, וע"כ דקרא יהיה אתא להוייתו ע"י טהרה תהא [ואי"ל דאיך פליג ר' יוחנן על התו"כ דר' יוחנן משום דרבי יוסי בר אבא קאמר וגם דס"ל דתנאי דס"ל בפרה דבעינן הויתו ע"י טהרה דרשו מקרא דיהיה טהור] ור' יוחנן לשיטתיה:

ולפ"ז ניחא דר' יוחנן ביבמות קאמר דנתן סאה ונטל סאה כשר עד רובו דוקא, ולפירוש רשב"ם וראב"ד ז"ל איירי במים וחוזר וניעור, וקשה כיון דהשקה מהני א"כ נעשו מחוברין ואמאי חוזר וניעור, ולפ"ז ניחא שפיר דר' יוחנן לא ס"ל הטעם משום זריעה ורק משום ביטול, ושוב אמרינן דחוזר וניעור ברוב, ושפיר ס"ל דנתן סאה ונטל סאה במים כשר רק עד רובו, ור' יוחנן לשיטתיה:

אך יש להקשות לפי מה שכתב באור זרוע ה' מקואות [של"ז סק"א] הנ"ל דב"ש וב"ה דסבירא להו בסופ"ה דמקואות ומודים שהוא גודר בכלים וטובל בהם סבירא להו כר' יהודה דמזחילין ע"ג מת, ולא בעינן הוייתו ע"י טהרה, וחולקין על ר' יוסי דסבורא ליה שם דכל דבר שהוא מק"ט אין מזחילין בו דסבירא ליה לר' יוסי דבעינן הוייתו ע"י טהרה עש"ה, ובהלכות נדה [סוף סימן שס"ג] הנ"ל, וא"כ כיון דלא דרשי ב"ש יהיה טהור הוייתו ע"י טהרה ע"כ סבירא להו דהקרא יהיה אתיא להא דתו"כ דמנין שהוא טמא יטהרנו דמעין מטהר את המקוה וכו' וכר' יהודה, והרי במקואות [פ"י מ"ו] תנן ב"ש אומרים אין מטבילין חמין בצונן ולא צונן בחמין לא יפים ברעים ולא רעים ביפים ב"ה אומרים מטבילין, וכתב הר"ש ז"ל דב"ש גזרו דלמא חייס עלייהו ולא נגעי בהדדי וב"ה לא גזרו, והרמב"ם ז"ל כתב וזה לשונו ואמרו ב"ש שבעת טהרת המים הטמאים לא יטהרו אלא במקוה ממינו שאם היו מים חמים הנה טהרתם במקוה שיהיו מימיו חמים ואם היו המים מרים הנה טהרתם במקוה שיהיו מימיו מרים, כי הכונה בטהרת המים שהיא ישוב עם מי המקוה כדבר אחד ויראה זה במים כמו שביארנו עכ"ל. וכן הרא"ש ז"ל כתב כפירוש הרמב"ם ז"ל וכתב דטהרת המים בהשקה הוא משום דבטילי אגב מי המקוה וסברי ב"ש דלא בטילי אלא במים כיוצא בהם והשיג על פירוש הר"ש ז"ל שכתב משום גזירה דלא יטבול יפה דזה ניחא מים יפים ברעים אבל מים רעים ביפים הרי בודאי יטבול יפה ע"ש ובחדושי הרש"ש ז"ל. וקשה דהרי ע"כ ב"ש דרשו אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור דמטין מטהר את המקוה והרי מעין ומקוה הו"ל אינו מינו דמעין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן א"כ אמאי אין מטבילין חמין בצונן ויפים ברעים, וקשה לב"ש לשיטתייהו:

אמנם כן לא קשה מידי שהרי בסופ"ה דמקואות שם איתא ב"ש אומרים מטבילין בחרדלית [דקסברי נוטפין מטהר בזוחלין] וב"ה אומרים זין מטבילין, א"כ כיון דב"ש סבירא להו דגם מקוה מטהר בזוחלן שוב הו"ל מקוה ומעין מין במינו ושפיר מעין מטהר את המקוה בהשקה, וב"ש לשיטתייהו:

אבל ב"ה דסבירא להו דמקוה אינה מטהר בזוחלין וסבירא להו דגודר בכלים ולא ס"ל דבעינן הוייתו ע"י טהרה כמ"ש האור זרוע וע"כ דדרשי אך מעין וכו' יהיה טהור דמעין מטהר מקוה בהשקה אע"י דהוי מין באינו מינו, שפיר ס"ל דמטבילין חמין בצונן ורעים ביפים אף דהוי מין באינו מינו, וב"ה לשיטתייהו:

ולפ"ז יש לתרץ מה שהקשו האחרונים עיין ב"ה בסוף הפר דברי חיים על מקואות ובבית יצחק [יו"ד ח"ב סימן ל"ג] ובשו"ת מהרש"ם ז"ל [ח"א סימן ל"א] על הרא"ה ז"ל דמעין אינו מטהר מקוה משום דמעין מטהר בזוחלין והרי ב"ה ס"ל דמשיקין חמין בצונן ויפים ברעים והר"ן ז"ל כתב בנדרים [נ"ב ע"א] דמין בשאינו מינו בעצם גרע טפי ממה שהיא אינו מינו מן הדין, וא"כ כיון דמשיקים מין באינו מינו בעצם כ"ש זוחלין בנוטפין עש"ה, ולפ"ז ניחא דהאור זרוע כתב שם דלא קיי"ל כב"ש וב"ה דגודרים בכלים ומזחיילין בדבר המק"ט, דקיי"ל כר' יוסי דבעינן הוייתו ע"י טהרה ע"ש א"כ האי קרא יהיה טהור בעינן להא דהויתו ע"י טהרה תהא, א"כ אין לנו קרא דמעין מטהר את המקוה ושפיר י"ל דהשקה מהני רק מין במינו, ויש לומר שפיר דרב דס"ל במכות שם דשלשה לוגין מים שנפלו לים הגדול לא עלתה להם טבילה ס"ל כר' יוחנן דבעינן הוייתו ע"י טהרה, ושפיר כתב הרמ"ה ז"ל אליביה דמעין אינו מטהר בהשקה את המקוה וא"ש:

שוב ראיתי בספר לחם ושמלה ר"א סק"נ] הקשה על הרא"ה ז"ל מתוספתא פ"ה הובא בר"ש ז"ל [פ"ו מ"ה] עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפופרת הנוד ובמעין כל שהוא ר' יהודה אומר משום ב"ש בכלי גדול ד' טפחים ובקטן רובו ע"כ, הרי דמהני השקה ממעין לאשבורן וסגי בכל שהוא, הוא דגם רישא אתיא כב"ש דסבירא דנוטפין מטהרין בזוחלין עש"ה ובהגהות הגר"א ז"ל גורם ר' יהודה משום מ"ה] ולפמ"ש גם לב"ה יש לומר דמעין מטהר את המקוה משא"כ לדידן, וכן יש לתרץ התוספתא דפ"ד הובא בר"ש ז"ל [פ"ה מ"ב] מעין היוצא לתלמי וכו' דמוכח שם דמעין מטהרין את אשבורן עש"ה:

והנה יש לומר ג"כ דב"ש וב"ה פליגי אי השקה מטעם זריעה או מטעם ביטול לפי מה שכתב הריטב"א ז"ל הנ"ל בשם רבינו משה הדרשן ז"ל דחבית מלאה מים שנפלה לים הגדול לא בטיל משום דמים מתוקים ניכרים בים דמלוחים וכבידים המה, וכל שניכר

האיסור אינו בטל. דב"ש סבירא להו דהשקה מטעם ביטול וחמין בצונן ויפים ברעים ניכרים ואינם בטלים, וב"ה סבירא להו דהשקה מטעם זריעה ולא איכפת לן אם ניכרים: **או** יש לומר דפליגו תנאי אי השקה מטעם זריעה או מטעם ביטול, דהנה במשנה דטהרות פ"ח מ"ט] תנן מקל שהוא מלאה משקין טמאים כיון שהשיקה למקוה טהורה דברי ר' יהושע [כיון שחיבר קצה אחד מן המקל במקוה אע"פ שלא הטבילו כולו טהרו כל המשקין טמאים שבראשו האחר דקטפרס חיבור. הרב] וחכ"א עד שיטביל את כולה דקסברי רבנן קטפרס אינו חיבור. הרב] הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינן חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, והאשבורן חבור לטומאה ולטהרה ע"כ. וכתב בתפארת ישראל דהא דסבירא ליה לר' יהושע דכיון דהשיקה למקוה טהורה דוחק לומר דחולק אהאי כללא דקתני סתמא דנצוק וקטפרם ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, אך דר' יהושע ס"ל דכיון דהשקה הוא מטעם זריעה, והרי כל זרוע משהושרש קצת ממנו אף שאין כל הגוף זרוע טהור וכמו שתילין טמאים ששתלן טהורין כמ"ש בתרומות [פ"ז מ"ט] ומש"ה אף כאן סבירא ליה לר' יהושע כיון שהשיקה קצת למקוה טהורה עש"ה. ולפ"ז יש לומר דחכמים דפליגו על ר' יהושע ס"ל דהשקה לאו מטעם זריעה אלא מטעם ביטול ולא מהני מה שקצתו נשקה:

אמנם מה שכתב התפארת ישראל דר' יהושע מטהר מטעם דהשקה הו"ל מתורת זריעה וסגי במקצתו לא משמע כן בירושלמי חגיגה [פ"ב ה"ו] דאיתא התם עודיהו רגליו מושקעת במים מחזיק עצמו לכל טהרה שירצה תמן תנינן מקל שהיא מלאה משקין טמאים כיון שהשיקה למקוה טהורה דברי ר' יהושע וחכ"א עד שיטביל את כולה, רשב"ל אומר מה פליגין בטומאה קלה שהמשקין טמאין בטומאה דרבנן] אבל בטומאה חמורה אף ר' יהושע מודה. ר' יוחנן אמר אף בטומאה חמורה פליגון, מתניתא פליגא על רשב"ל עודיהו רגליו במים מחזיק עצמו בכל טהרה שירצה [ש"מ דקטפרס חיבור וקס"ד בטמא בטומאה דאורייתא אירי. קה"ע] פתר לה באוכל אוכלין טמאים ושותה משקין טמאים וכו', מתניתא פליגא על רשב"ל צנון שבמערה אשה נדה מדיחתו והוא טהור העלהו כל שהוא מן המים טמא, ותני עלה ר' יהודה מטהר משום ר' יהושע [דאע"ג דהעלהו כל שהוא כיון שהוא מחובר עדיין למי מערה כאלו כולו מונח שם. קה"ע] ונדה לא טומאה חמורה היא [ש"מ דאפילו בטומאה דאורייתא פליג ר' יהושע. קה"ע) הדא פליגו על רשב"ל ולית ליה קיום ע"כ, משמע בהדיא דטעמיה דר' יהושע משום דקטפרס חיבור:

וראיתי במהרי"ט ז"ל ח"ב סימן י"ח] ד"ה ומיהו בנ"ד שכתב וזה לשונו ואע"ג דלענין השקאה לא הוי נצוק חיבור, השקאה שאני דלטהר מים טמאים בעינן שיהא שוה למקוה דטבילת מים שוה לטבילת כלים ואדם, ובעינן שיבואו לתוך המים ולא שיהיו חוצה לה כאותה ששנינו מקל שהיא מלאה משקין כיון שהשיקה למקוה טהורה דברי ר"י וחכ"א עד שיטבלנה כולה וכו', אבל היכא שאין המים טמאים אלא שהם שאובין דכתבינן כל שהם מחוברים למי המעין ע"י נצוק וקטפרס נעשו הכל חיבור אחד והוכשרו עכ"ל. וקשה לי טובא מה שכתב דטבילת מים שוה לטבילת כלים שהרי ע"כ השקה הוי או מטעם זריעה או מטעם ביטול אבל לא מטעם טבילה, וכמו שכתב בהדיא בשיטה מקובצת ביצה [י"ז ע"א] וזה לשונו ושוין שמשיקין את המים פירוש מים טמאים ישקענה במים ויציפו ממי המעין או המקוה עליהן וטהורין מדין זריעה שהם זרועים ומחוברים למי המקוה ובטלי אגבייהו וכעין תרומה וכו', ולא מדין טבילה דהא אין טבילה לאוכלין ומשקין ולכלי חרס אלא מדין זריעה כדאמרן, תדע דאלו מדין טבילה כשמשקע המים בתוך הכלי הוי הכלי חציצה, וגזה"כ היא במים לבד לפי שחוזרים לטבעם ולמקורם וכו' עכ"ל, ולהמהרי"ט ז"ל דטבילת מים שוה לטבילת כלים שוב קשה דהכלי יהא חציצה בין מים למים וצ"ע לכאורה. שוב מצאתי שהקדמני בזה בספר חלקת יואב [ח"ב סימן י"ז] ד"ה ממה שכתבתי, אך לא הביא דברי השיטה מקובצת הנ"ל:

עוד אפשר לכאורה לומר דאי השקה מטעם זריעה או מטעם ביטול פליגו בזה בחולין [כ"ו ע"ב] דאיתא התם ת"ר התמד עד שלא החמיץ משיקו במים [אם נטמא דמיא בעלמא הוא, רש"י] משהחמיץ אין משיקו במים דחמרא הוא וכו', רש"י] אמר רבא לא שנו [דמשיקו במים. רש"י] אלא שתמדו במים טהורים ונטמאו אבל טמאים מעיקרא לא, אזיל רב גביהה אמרה לשמעתא קמיה דרב אשי מ"ש טמאין מעיקרא לא, דאמרינן איידי דמיא יקירי כבידין] שכני תתאי ופירא קפי [צפים[מלעיל ולא קא סלקא להו השקה למיא. אי הכי טהורים ולבסוף נטמאו נמי, אלא מבלבלי [הכל יחד המים והיין של תמד הלכך מהניא ליה השקה, רש"י] הכי נמי מבלבלי. וכתב בחדושי הר"ן ז"ל וזה לשונו וא"ת ורבא מאי קסבר, י"ל דסבירא ליה לרבא שתמדן במים טהורין ונטמאו בדין הוא שתעלה לו השקה, דאע"ג דפירא קפי מלעיל מ"מ ההוא פירא מיא הוא כיון דלא החמיץ וכיון שנטמא אף השקה עולה לו, אבל טמאים מעיקרא האי פירא דקאפי מלעיל הרי לא נטמא וכיון שלא נטמא האיך תעלה לו השקה, ואפ"ה מקשינן עלה דאם איתא דפירא קפי מלעיל אפילו תמדן במים טהורין ונטמאו אינו בדין שתעלה להן השקה שאין השקה מטהרת אלא מתורת זריעה ואין זריעה לפירא אלא למים, אלא משום דמבלבלי ה"נ

מבלבלי ועלתה להן השקה וטהורין עכ"ל, ולפ"ז נראה דרבא ס"ל דהשקה מטעם ביטול וס"ל דרק אם טמאים מהני ביטול וכמו ברזל טמא שבלל עם ברזל טהור דבטל ברוב, אבל מים טהורים אינם בטלים דהיתר בהיתר לא בטיל, והש"ס ס"ל דהשקה מטעם זריעה. ויש לדחות. ועיין ברמב"ם ז"ל פ"א מהלכות טומאת אוכלין פלוגתת הרמב"ם וראב"ד ז"ל אי מי פירות מקבלין טומאה:

ולפע"ד היה נראה לכאורה ראיה דהשקה מטעם ביטול ולא מטעם זריעה ממשנה דסוף מקואות דתנן אכל אוכלים טמאים ושתה משקים טמאים שאר משקים חוץ ממים, הרב] טבל והקיאן טמאים מפני שאינן טהורין בגוף [לא עלתה להם טבילה בטבילת הגוף דאוכלין ומשקין חוץ ממים אין להם טהרה במקוה, הרב] שתה מים טמאים טבל והקיאם טהורין מפני שהם טהורין בגוף [שיש להם טהרה במקוה ע"י השקה, הרב] והרמב"ם ז"ל כתב כבר ביארנו שהמים לבדן בלתי שאר המשקין הם אשר יטהרו אם השקה בתוך זה המקוה ולכן אם טבל זה האיש ויש מים טמאים באצטומכא יטהרו להגיען בתוך המקוה, והיא אמרו מפני שהם טהורים בגוף, לפי שנטהרו והם בתוך האצטומכא להגיען בתוך המקוה, ולכן אם הקיאן שמה יהיו טהורים עכ"ל, וכן כתב הר"ש והרא"ש ז"ל דאם טבל הוי כאלו הושקו המים למקוה. ותמוה מאד הרי כל השקה צריך להיות חיבור כשפוה"נ או עכ"פ נגיעה כ"ש והכא איזה חיבור ונגיעה יש מן המים אשר באצטומכא למי המקוה. ובשו"ת מהרש"ם ז"ל [ח"ב במפתחות ליו"ד סימן צ' ובח"ג במפתחות ליו"ד סימן ס"ב] כתב דמתחברין ע"י נקבי הטבע אשר בעור האדם אשר הזיע יוצא דרך אלה הנקבים ומתחברין כולם לשיעור שפופרת הנוד וכדעת המרדכי הובא בש"ע [ר"א סעיף נ"ב] [ועיין שם בפתחי תשובה כי החכם צבי ולב"ש חולקים] או משום שהמים מקיפין מסביב כ"ע מודים דמצטרפים הנקבים לשפוה"נ וכמ"ש הר"ש ז"ל רפ"ה דמקואות בהא דהשידה והתיבה שבים עש"ה, ובספר גולת עליות הקשה דאם זה הוי השקה אם כן אמאי דוקא בטבל כל גופו המים טהורים ולא סגי אם טבל עד למעלה מאצטומכא שלו והו"ל חיבור והשקה למים ובתוספתא שם איתא דפרה ששתתה מים אינו מועיל אם טבלה במים והרי גם לה הנקבים הדקים:

ובאמת מ"ש המהרש"ם ז"ל כי נשקו ע"י נקבי עור זה אינו כי המים אשר באצטומכא אינם נוגעים כל שהוא עם המים אשר בחוץ, והכא דטבל והקיאם הרי עדיין לא נכנסו לבני מעים, דמשם אי אפשר עוד להקיא אותם, וגם אח"כ אין להם שום התחברות ונגיעה עם מי הרחצה וכידוע בחכמת נתוח האברים ופעולותיהם [אנאטאמיע ופיזיאלאגיע] אשר המים הולכים מאצטומכא לבני מעים ושם נמצאים כלי נושאי הדם הגידין הדקין

מאד אשר דרך דופנותיהן הדקות נותנים מזון ומחיה לכל האברים ולבני מעים וכן שואבים ומוצצין לתוכן מים ושאר יסודות שאינם נצרכים לגוף והולכים דרך הגידין העבין [הנקראים וועני] אל פרוזדור חדר הימיני של הלב ומשם אל חדר הימיני ומשם אל קנה הריאה ואל גידין הדקין אשר בריאה [הנקראים קאפיליאריין] ובריאה עוזבין הדם היסודות שאינם נצרכים אשר קיבלו בעוברם דרך תגיף, יחד עם זה עוזבין המראה אדום כהה ומתאחדים עם היסוד החמוצי אשר באויר הנמצא בריאה ומקבלין כח חדש חיוני ומראה אדום בהיר ושבין אל הלב אל פרוזדור חדר השמאלי וכאשר הלב מתכווץ יוצאים מחדר השמאלי אל קנה הגיד העב הנקרא [הויפט ארטעריע אארטא] והולכים דרך כל הגוף בגידי נושאי הדם במשך שני מוניט אל כל אברי האדם וגם אל הכליות. והכליות מנקים ומזככים את הדם בתור נפה וכברה [פילטיר] ומקבלים המים היתרים אשר בהדם ושולחים אותם אל כיס השתן ומשם לחוץ (יאוש אשר לו לב חלש אין לו לשתית הרבה שלא להעמיס על הלב מלאכה מרובה] גם דרך הפה ע"י ההבל יוצא מן הריאה והגוף יסוד הפחמי ושאר יסודות שאינם נצרכים יחד עם חלקי מים, כמו שנראה בחוש אם מוציא ההבל על זכוכית קרה נראה מיד אגלי מים. וכן יוצאין מים ושאר יסודות שאינן נצרכים ומזיקין לגוף דרך עור האדם הן בהרגשה ע"י זיע, הן שלא בהרגשה ע"י קיטור והבל, לערך שני ליטרות בכל יום, וכידוע אשר לאדם שלשה עורות, העליונה ממין קרן יבשה בהירה ואין בה לא עצבים ולא כלי נושאי הדם. האמצעות העור האמתי אשר בה הרבה עצבים וגידי נושאי הדם ועור התחתונה אורגים שמנים אשר תחתיהם השקדים [דריזלין] של שומן המוצאים שומן, ושקדים של זיע המוצאים זיע, והמה מונחים בעומק עור האדם כרבע רוחב אצבע [רבע צאל] ומשקדי הזיע יוצאין שבילין צינורות דקין מאד לחוץ, אשר דרך הצינורות יוצא הזיע דרך נקבי העור ונקבי עור האדם דקין מאד אשר בקצת מקומות בגוף האדם בעור רחוב אצבע על אורך רוחב אצבע [צאל מרובע] נמצאו שם אלפים ושמונה מאות, נקבים ויש מקומות אשר בצלאל מרובע] מגיע לסך יותר משלשה אלפים וחמש מאות, ועל כל עור גוף אדם בינוני נמצאים כ"ח מילליאן נקבים. נורא הוא המספר הזה. כמה גדולים מעשי אלקינו, וכמה קטנים מעשי אלקינו ונקבים קטנים כאלה [הנקראים פארים] נמצאים בכל מיני מתכות, וכל מה שהמתכות יותר כבד מתמעטים מספר הנקבים:

ועתה נדון אם הטובל בולע מי מקוה

ואם בולע אם יש להם נגיעה והתחברות במים ששתה, הנה ברפ"ב דמכשירין איתא זיעת האדם טהורה [אינה מכשרת את הזרעים כי איננה משקה] שתה מים טמאים

והזיע הזיעתו טהורה דהזיע מגופו יצאה ואינה באת מן המשקים רמב"ם ורא"ש] [האדם הוא שבעים חלקים מים ושלשים חלקים שאר יסודות וגופו מתפרד תמיד ע"י היסודות היוצאים ממנו ומתחבר ע"י יסודות חדשים הנכנסים לתוכו] בא במים שאובין והזיע זיעתו טמאה שנתערבו הזיע עם מי שאובין אשר על שטח גופו. הרמב"ם] נסתפג ואח"כ הזיע הזיעתו טהורה דכיון שהתנגב אין כאן מים שאובין. רמב"ם] הרי דאין המים שאובין נכנסים בצינורי הזיע דאל"כ נימא דאם הזיע יצאו המים שאובין הטמאים וזיעתו טמאה. ואמנם בשבת פ"ו ע"א] איתא מנין לסיכה שהיא כשתיה שנאמר ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו, הרי דהשמן נבלע בתוך גופו של אדם, וכן הוא בתרומות רפ"ו האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך, ואע"ג דהוי רק מדרבנן וכמ"ש במשנה הנ"ל ובתוס' יו"ט שם ובתוס' יומא [ע"ז ע"א] דהיא רק מדרבנן, היינו דמה"ת אינו חייב אלא על אכילה ולא על סיכה ומותר לסוך בחלב וכמ"ש התוס' שם [ועיין ביו"ד קי"ז בט"ז ובנקה"כ] אבל עכ"פ השמן נבלע, וכן מצינו בב"מ מ' ע"א] בקנקנים של שמן חדשים בולעים, וכן בע"ז [ל"ג ע"א] דכלי חרס חדשים רכים ובולעין [ועיין בט"ז יו"ד צ"ג] ובכמה מקומות, ובפסחים [ע"ה ע"ב] במשנה סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו ואם צלי יקלוף את החוצין, וקאמר שם בגמרא דמש"ה סגי בקליפה ולא בעי נטילה דשאני סיכה דמשהו בעלמא היא דעבידא, ומוכח דבצונן אף משהו אינו בולע, אך בירושלמי שם קאמר לא אמר [דסגי בהדחה או קליפה] אלא סכו הא אם טיבלו אסור אם טיבלו כולו בשמן אסור דבולע הרבה. קה"ע] ותמהני שלא הובא הירושלמי להלכה ברמב"ם ז"ל] עכ"פ בשמן הרבה נבלע, או ע"י שפשוף בעור האדם נבלע כנראה בחוש, ויכול להיות כי נבלע בדופני גידי הדם הדקין הנמצאים בעור הב' ומשם נתפשט לעצמות, אבל עכ"פ אין כאן השקה לא למים הנמצאים באצטומכא ולא למים הנמצאים בבני מעים ואם מתערבים בדם שוב לא שייך בהם השקה, וכמ"ש בבכורות [כ"ב ע"א] גבי הלוקח ציר מע"ה דאם רובא ציר לא מהני השקה למים שבתוכו דאזלינן בתר רובא, והכא רובא דם [דם אדם מחזיק לערך כ"ה ליטרות] ועיין בתוספתא מקואות הובא בר"ש ז"ל [פ"ז מ"ג] מקוה שאין בו מ"ס ונפלו לתוכו יין השיק במקום היין זה וזה לא טהור, ומזה נראה ברור דהא דשתה משקים טמאים וטבל והקיאם טהורים לא מטעם השקה הוא, ואם נאמר דמים שבאצטומכא נטהרים מטעם השקה ע"י הנקבים אשר לעור האדם, כ"ש דיהיה מהני השקה בכלים אע"ג שלא נגעו המים במי מקוה כי גם לכלים יש להם נקבי הפארים]:

ואמנם אי נאמר דהשקה מטעם ביטול ניחא מאד שהרי הריב"ש ז"ל [בסימן רצ"ד] כתב דשיעור מ"ס מים שכל גופו עולה בהן היינו שכל גופו בטל בהן, ועולה הוא מלשון ביטול וכמו תרומה עולה באחד ומאה, וכתב החת"ס [סימן ר"ט] דגופו של אדם מחזיק כ' סאה ובטל חד בתרי, וא"כ כיון דטבל ובטל במים שוב גם המים אשר בו בטלים על ידו והו"ל השקה מתורות ביטול, ובאוכלים ומשקים לא מהני דלא שייך בהו טבילה והשקה, אבל במים כיון דטבל עלתה הטבילה גם להם מתורת ביטול ומש"ה בעינן דוקא שיטבול כולו וא"ש:

ובמקואות פ"י מ"ו] במשנה גסטרא שבמקוה הטביל בה את הכלים טהרו מטומאתן אבל טמאים ע"ג כלי חרס, אם היו המים צפים ע"ג כל שהן טהורין, וכתב הר"ש ז"ל גסטרא ששפותיה למעלה מן המים ואפי"ה כיון דשבר כלי הוא בטלי מימיה אגב מקוה וכשרים להטביל בה כלים ע"כ, ובהא דאבל טמאים ע"ג כלי חרס כתב דאם היתה הגסטרא טמאה נטמאו המים שבתוכה וטימאו את הכלים, אבל אם היו מים צפין ע"ג גסטרא כ"ש תו לא מקבלי המים טומאה כיון דמחברי ממש עכ"ל, ומשמע דברישא איירי דלא מחברי המים ומש"ה המים מק"ט, ודלא כמ"ש הרא"ש ז"ל דהמים נכנסים דרך פגימות הכלי [ועיין מה שכתב בזה בפירוש משנה אחרונה ובספר גלות עליות] הרי דמשום דשבר כלי הוא בטלי מימיה אגב מקוה וכשרים להטביל בו כלים אע"ג דלא מחובר אל המקוה, וה"ה אדם דבטל במקוה המים שבתוכו נעשו משיקים ובטלים אל המקוה:

אך לפ"ז קשה דא"כ גם בבלע טבעת טמאה יהא מועיל טבילת האדם ולומר דכיון שבטל במקוה אף הטבעת בטלה על גבו ואם נאמר דטבעת לא בטלה אגבו כיון שסופה לצאת וכמו דאמר בחולין [ע"ב ע"א] דא"כ גם במים נימא הכא הרי סופם לצאת ממנו, ואפשר דטבעת שאני דמקפיד עליו להוציאו ועיין בנדה [ס"ב ע"ב] גבי בלוע יכול לצאת והקפיד עליו דברי הכל טמא עש"ה:

ובפירוש משנה אחרונה שם כתב דשתה מים טמאים וטבל טהורים בגוף דטעמא הוי כמו דאמר ביבמות [ע"ח ע"א] גבי מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה דסלקה לה טבילה דאמיה ולא הוי חציצה דהכי רביתיה. והכא נמי כיון שצריך לשתות הוי רבותיה ואין הגוף חוצץ ע"ש, וגם זה צ"ע דאינו דומה כלל לעובר דמחובר לגוף אבל המים דבר נפרד מהגוף היא לגמרי ועיין עוד ברמב"ם ז"ל [פ"י ה"ח] פלוגתת הרמב"ם וראב"ד ז"ל בזה:

ודע דמהא שכתב בשו"ת מהרש"ם ז"ל הנ"ל דשתה משקים טמאים וטבל טהורים בגוף הטעם דנעשו משוקים ע"י נקבי העור ומצטרפין כשפופרת הנוד משמע דפשיטא

ליה דגם להשקה כדי שיעלו המים מטומאתם בעינן כשפופרת הנוד, וכן מוכח בטורי אבן חגיגה כ"ב ע"א] בהא דקתני חומר בקודש מבתרומה שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקודש, וקאמר רבא הטעם גזירה שלא יטביל מחטין וצינורות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד ותנן עירוב מקואות כשפופרת הנוד, והקשה בטורי אבן א"כ הא דקאמר בפסחים [ל"ד ע"ב] מי חג שנטמאו השיקן ואח"כ הקדישן טהורין הקדישן ואח"כ השיקן טמאים, והשתא בהשיקן ואח"כ הקדישן אמאי טהורין הא השקת מים לטהרן דמי למטביל כלי בתוך כלי דהא אי אפשר להשיקן אלא במונחין בתוך כלי אחרת ואיכא למיגזר בהא לשמא ישיקן בכלי שאין בפיו כשפוה"נ דודאי לא מהני כיון דכה"ג אין מים שבכלי מחוברין למי מקוה וליכא כאן השקה אלא למעט מים שבכלי ואנן השקה למקוה בעינן, והא כיון דאין מטבילין כלי בתוך כלי לקודש אע"ג דאין הכלי עצמו קודש או סופו להיות קודש אלא שישתמש בה קדשים אח"כ אפ"ה לא מהני טבילה זו דאם אח"כ הניח בהם קודש פסלן, כ"ש דלא מהני השקה למי חג שבתוך כלי אפילו בהשיקן ואח"כ מקדישן מה"ט דרבא גופא ואמאי בהשיקן ואח"כ הקדישן טהורין עש"ה, הרי דבעינן שיעור בשפוה"נ שישקה המים שיעלו מטומאתם ולאו דוקא היכי דרוצה להטביל בהמים כלים. ויגעתי ולא מצאתי מפורש בשום מקום דלהשקת מים טמאים לטהר בעינן שיעור שפוה"נ ובכל מקום שנזכר שיעור שפוה"נ היא רק גבי עירוב מקואות או היכי דטובל כלים בתוך כלים דהמים אשר בכלים נעשים כמקוה לטבול בתוכם אבל לא להשקת מים טמאים דמשמע דבנגיעה כ"ש נטהרו ובתוס' חגיגה שם כ"א ע"ב] ד"ה כעוביה וכן בתוס' גיטין ט"ז ע"א] כתב הר"י ז"ל דטופח ע"מ להטפיח מהני להשקה ע"ש, וברמב"ם ז"ל פ"ח מהלכות מקואות כתב כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו וכו' וחשב שם בכל הפרק שיעור שפוה"נ, ומקודם בהלכות טומאת אוכלין שכתב שם דיני השקת מים טמאים לא כתב כלל שיעור שפוה"נ, ובמקואות [פ"י מ"ז] קתני עירוב מקואות כשפוה"נ ואח"כ קתני מטהרין את המקוה העליון מן התחתון וכו' ומושכו ומשיקו אפי' כשערה דיו, וכתב הר"ש ז"ל דכיון דשאובין דרבנן סגי בכשערה וע"ש ברא"ש ז"ל ובש"ע [סעיף נ"ב ונ"ג] ומורי ורבי הרב הגאון הגדול מוה"ר חיים אלעזר וואקס זצלל"ה אבד"ק קאליש ופיעטערקוב כתב בספרו הנחמד נפש חיה בקונטרס גלות עליות [סעיף ג'] לחלק דרק אם חסר מ"ס וצריכין להשקות את המקוה למקוה כשרה שיהיה שניהם כמקוה אחת דוקא, אז צריכין לשיעור שפוה"נ, אבל אם יש מ"ס ורק שפסולה שהיא שאובין ומשקה למקוה כשרה כדי שתכשרה המקוה הפסולה אבל לא שיהיה כמקוה אחת אז סגי בהשקה כחוט השערה עש"ה דברים נחמדים מאד,

א"ב פשוט דהשקת מים טמאים לטהר סגי בחוט השערה. שוב ראיתי בספר מקור נפתח על מקואות [סימן ו'] ד"ה ובראשונה שהשיג על הטורי אבן הנ"ל וכתב דלהשקת מים טמאים אין צריך שיעור כפי הכלי כשפוה"נ וצל"ע עוד בזה:

ובני מו"ה יחיאל אלעזר הכהן שיחי' אמר דלפ"ז שוב יש לומר דמש"ה שתה משקין טמאים טהורים בגוף משום דיש להם השקה ע"י נקבי העור אע"ג דאין מצטרפים לשפוה"נ וכמ"ש החכם צבי, אבל בטבעת שבלעה אדם דלטהר כלי כמו במקוה צריכין כשפוה"נ ואין מצטרפין בעור ומש"ה בטבעת טמא לא מהני אם טבל:

ובעיקר דברי הריטב"א ז"ל דמכות הנ"ל בשם רבינו משה הדרשן ז"ל דחבית מלאה מים שנפלה לים הגדול לא מהני השקה, דהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים ואין המים המתוקים מתערבים עמהם, ואותן שלשה לוגין הן עומדים במקומן, והוי כאיסור שנפל בהיתר והוא ניכר שם שאינו מתבטל, ולא אמרו שהשאובין הטמאים נכשרים במקוה אלא במקוה דוקא או בנהרות שמימיהם אינם מלוחים ומתערבים מיד ואינם ניכרים כלל, נראה דלא סבירא ליה לרבינו משה הדרשן ז"ל הא שכתב הריב"ש ז"ל דארבעים סאה דמקוה הם מים שכל גופו עולה בהן היינו דבטל בהן גופו הרי דאף דאדם ניכר מ"מ שייך בו ביטול, וע"כ במקוה גזירת הכתוב הוא דאע"ג שניכר בטל [וכמ"ש התוס' חגיגה כ"ב והרמב"ם ז"ל בסוף הלכות מקואות דטבילה גזה"כ היא שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים] וכעין שכתב הלבוש הובא בט"ז [תרל"ב סק"ג] דסכך פסול בטל ברוב אע"ג דניכר האיסור דאפשר דזה הלכה למשה מסיני והכי אגמריה ע"ש, וה"ה דבהשקה בטלים מים מתוקים במים מלוחים וכבדים אע"ג דניכרים:

אמנם מצאתי בספר דעת תורה על הלכות טריפות להגאון מהרש"ם ז"ל [בסימן מ"א ס"ק י"ד] אחרי שהאריך להביא ראיות דהיכי דניכר האיסור מן התורה לא בטיל, כתב דהא שכהב הריב"ש ז"ל דשיעור מקוה מ"ס שכל גופו עולה בהן היינו בטל בהן אע"ג דניכר לעצמו, פשוט דהריב"ש ז"ל לשון מושאל בעלמא נקט ואין כוונתו לביטול גמור עש"ה, ואמנם מדברי החת"ס ר"ט לא משמע כן:

עוד כתב שם בדעת תורה להעיר, על הריב"ש ז"ל, לפי מה שכתב הרמב"ם ז"ל סופ"ו מהלכות אבות הטומאות וזה לשונו הנוגע באב מאבות הטומאות המושלך בתוך המקוה כגון נבילה או שרץ או משכב שהיה במקוה ונגע בו הרי זה טמא, שנאמר אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונוגע בנבלתם יטמא, אפילו כשהן בתוך המקוה מטמאין והוא מתורת כהנים שם] וכשיעלה מן המקוה זה הנוגע יטהר, וכן זב שדרס על המשכב שהיא מונח במקוה הרי המשכב טמא, וכשיעלה המשכב מן המקוה יטהר שהרי עלתה לו

טבילה וכו', וכתב הכ"מ דהוא מתוספתא דפ"ב דמכשירין ונראה מתוך דבריהם שהטעם מפני שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מן המקוה לא בעודו בתוך המקוה עכ"ל, ולשיטת הריב"ש ז"ל מטעם ביטול א"כ הרי אדרבה כל טהרתו מדין ביטול בעודו בתוך המקוה. עוד כתב שם בהא דמכות ד' ע"א] חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה, וכתב רש"י ז"ל הטעם דשמא בא זה ראשון ורובו במים שאובין וזה אחד מן הפוסלין את התרומה, והקשה הריטב"א ז"ל דא"כ איך קאמר הגמרא לקמן אוקי גברא אחזקת טומאה והרי ודאי טבל ורק חשש שמא אח"כ בעלייתו בא ראשו ורובו בתוך השאובין ע"ש, וכתב דרש"י ז"ל סבירא ליה כסברת הכ"מ דרק בעלייתו נטהר והרי בעלייתו בא בשאובין ומעולם לא נטהר, והריטב"א ז"ל לא ס"ל כסברת הכ"מ א"כ נטהר עוד קודם עלייתו ונסתלקה חזקת טומאה, והביא מהא דשבת [ל"ה ע"א] א"ר חנינא הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה, ושם בתוס' לפי גירסת רש"ל ז"ל, וקשה לרשב"א דלפי זה לא הו"ל להזכיר עליה אלא כשירד ויטבול ותו לא ע"כ, ולשיטת הכ"מ נימא דגם העליה מן מטבילה וזה צריך להיות מבעוד יום, וכן כתב בשו"ת בית יצחק שמעלקיש ז"ל [יו"ד ח"ב סוף סימן ל"ח] והא דאיתא בברכות [כ"ב ע"ב] גבי בע"ק ירד לטבול אם יכול לעלות וכו', ואם לא יתכסה במים ויקרא הרי דבעודו במים טהור היינו כיון דכבר עלה קצת מן המים טהור עש"ה. ובזה נדחה מה שהקשה בב"י הנ"ל בסימן ל"ט מברכות [נ"א ע"א] אמר רבינא הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך דתניא טבל ועלה אומר בעלייתו ברוך אקב"ו על הטבילה, ומאי ראיה והרי בעלייתו היא שעת עשיית המצוה כיון דמקודם לא נטהר ע"ש, וז"א דכל שיצא קצת מן המקוה נטהר ושוב כשמברך הוי אחר עשיית המצוה, ונדחה ג"כ מה שהעיר השואל שם מר"ן נדרים פ"ב דבאיכא הנאת הגוף לא אמרינן מצות לאו ליהנות נתנו, וראיה מנודר הנאה ממעין דאינו טובל בימות החמה, והקשה בשער המלך דלמא משום שנהנה לאחר עשיית המצוה ולהכ"מ ניחא ע"ש, וז"א דכל שהתחיל קצת לצאת נטהר ושוב אח"כ נהנה לאחר עשיית המצוה:

אמנם זה פשוט דאפילו להכ"מ דאדם טהור רק אח"כ בעלייתו מן המקוה זה רק באדם וכלים שנטהרין מדין טבילה, אבל מים טמאים בהשקה דלאו מתורת טבילה דאין טבילה לאוכלין ומשקין ורק מתורת זריעה או ביטול פשוט דנטהרין תיכף בהתחברם אל המקוה, ולפ"ז הא דאמרינן שתה מים טמאים וטבל טהורים מפני שטהורין בגוף, אין הטהרה באה יחד דהמים נטהרים בעודם במקוה והאדם נטהר רק בעלייתו, ואין להקשות דא"כ יתטמאו המים מחמת האדם בעודו במקוה דהא אף במקוה מק"ט כמו

בזב שדרס על המדרס, דז"א דזה רק בכלים אבל מים שמחוברים עם מי המקוה אינם מק"ט, ועוד דהו"ל טהרה בלועה ואינם מק"ט במעי האדם וכל זה פשוט ומבואר:

והנה בנדרים [ע"ה ע"א] במשנה האומר לאשתו כל הנדרים שתדרו מכאן עד שאבוא ממקום פלוני הרי הן קיימין לא אמר כלום, הרי הן מופרים ר' אליעזר אומר מופר וחכ"א אינו מופר אמר ר"א אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור, א"ל הרי הוא אומר אישה יקימנו ואישה יפירנו את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר, ובגמרא אמרו לו לר"א ומה אדם שאין מעלה את הטמאים מטומאתן [דאם בלע טבעת טמאה איננה עולה מטומאתה] יציל על הטהורין מליטמא [דאם בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת הטבעת טהורה דטהרה בלועה אינה מטמאה] מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתם אינו דין שיציל על הטהורים מליטמא דדרשינן והנוגע בנבלתם יטמא הלל אומר אפילו הם בתוך המים. כן הוא לפי גירסת הר"ן ז"ל עש"ה] אח"כ איתא אמר להם ר"א ומה זרעים טמאים כיון שזרען בקרקע טהורין זרועין ועומדין לא כל שכן [ואתן מודיתו לי בהאי ק"ו דטהורין. הר"ן ז"ל] ונראה דר"א דדריש באמת האי ק"ו, וקשה לדידיה מאי דמקשו רבנן ומה מקוה שמעלה את הטמאים מטומאתן אינו דין שלא יציל על הטהורין וכמו שדרש ר"א גבי זרעים, אך דיש לומר דר"א סבירא ליה כסברת הכ"מ דאדם טהר רק בעלייתו מן המקוה אבל במקוה לא טהר א"כ אין חידוש מה שמקוה אינה מצלת על הטהרה שבתוכה מליטמא, דגם האדם הטמא אינו מתטהר במקוה גופיה וממילא הנוגע בנבילה במקוה טמא. אבל רבנן דמקשו לר"א לא סבירא להו כשיטת הכ"מ ורק דטהור במקוה גופיה ושפיר מקשו דאינו דין שלא יציל על הטהרה שלא יטמא במקוה ואתי שפיר:

ובתו"כ שמיני איתא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונוגע בנבלתם יטמא, הלל אומר אפילו הם בתוך המים, שהייתי אימר הואיל והארץ מעלה את הטמאים מטומאתן והמקוה מעלה את הטמאים מטומאתן, מה הארץ מצלת את הטהורים מליטמא אף המקוה יציל את הטהורים מליטמא, ת"ל ונוגע בנבלתם יטמא [וקרא יתירה היא דכבר כתיב לעיל והנוגע בהם יטמא, זית רענן] אפילו הם בתוך המים. ורש"י ז"ל כתב ונוגע בנבלתם יטמא אפילו הם בתוך מעין ובור שלא תאמר ק"ו אם מטהר את הטמאים מטומאתם ק"ו שיציל את הטהור מליטמא לכך נאמר ונוגע בנבלתם יטמא, והקשה במזרחי דאמאי לא כתב רש"י ז"ל הלימוד דתו"כ מזרעים ואיה הוא הק"ו שכתב רש"י ז"ל עש"ה, ובאמת הק"ו הוא בגמרא נדרים הנ"ל והוא בתוספתא שם:

והנה עוד איתא בתו"כ שם ר' יוסי הגלילי אומר ונוגע בנבלתם יטמא במגע הן מטמאים ולא במשא והלא דין הוא וכו', וכתב בקרבן אהרן שם דר' יוסי הגלילי סובר דהמים מצילים על הטהור מליטמא והקרא אתא אלא לומר דנבילת השרץ אינה מטמאה במשא כו' ע"ש, ולפי זה לא קשה מה שהקשתי דמה יעשה ר"א עם ק"ו דחכמים דמקוה מעלה הטמאים מטומאתם אינו דין שלא יציל על הטהורים מטומאתם, דיש לומר דר"א דהוא מתלמידי ב"ש לא סבירא ליה כהלל דנוגע בנבלתם אתא דמטמא אפילו בתוך המים:

ובתו"כ שם דריש ר"ע ונוגע בנבלתם יטמא לרבות כלי עצם והלא דין הוא וכו', ומשמע ג"כ דלא סבירא ליה כהלל וסבירא ליה בהא כר"א רבו דבאמת מקוה מצלת על הטהורים מלטמא:

ולפ"ז יש לתרץ מה שהקשה בדעת תורה הנ"ל על הא דמפרש הריב"ש ז"ל מ"ס מים שכל גופו עולה בהן היינו בטל בהן, והרי להכ"מ איננו טהור כשהיא בתוך המקוה רק בעלייתו ולא שייך בטל בהן, ולפי זה יש לומר דרק למאן דדריש והנוגע בנבלתם אפילו כשהם בתוך המים אמרינן דע"כ דגם האדם אינו נטהר כשהוא בתוך המים, דאל"כ הרי איכא ק"ו דכיון דהוא נטהר כשהוא בתוך המים ק"ו שיציל על הטהרה, אבל מאן דס"ל דבאמת מציל, ונוגע בנבלתם במים באמת טהור, א"כ אין לנו שום הוכחה, ושפיר אמרינן דטהור עוד כשהיא במים, והברייתא דתנא במים במ"ס מים שכל גופו עולה בהן הוא בתו"כ מצורע גבי ואיש כי תצא ממנו ש"ז ורחץ במים, וסתם תו"כ ר' יהודה תלמידו דר"ע [ביבמות ס"ב ע"ב ועוד מקומות] ושפיר ס"ל כר"ע רבו דטהור בעודו במקוה וא"ש:

ואמנם לפ"ז צריך ליתן טעם אמאי פסק הרמב"ם ז"ל כהלל וכן רש"י ז"ל הביא דרשת הלל ולא דברי ר"י הגלילי ור"ע, וע"ש בתו"כ דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה חולק על ר"ע, ואפשר דסמכו על פשיטות הסוגיא דנדרים הנ"ל דמקשו חכמים לר"א דמקוה אינה מצלת על הטהורים:

ובהיותי בזה אכתוב בכאן אשר כתב לי מורי ורבי הגאון הגדול החריף העצום מרן ר' מאיר יחיאל הלוי שליט"א אבד"ק אסטראווצי מה שפלפל בחכמה בדברי הכ"מ הנ"ל, וזה לשונו הטהור בתשובתו לרב גדול:

הן הקשה כ"ג בדברי התוס' שבת [קי"א ע"ב] שהקשו בהא דביצה [י"ח ע"ב] גבי טבילת כלים בשבת דנדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדים ולא גזרינן דלמא אתי לידי סחיטה ותירצו דמצוה שאני, וקשה דהרי הא דאדם מותר לטבול היא רק משום דאדם נראה כמיקר וכיון דטובלת בבגדיה ולא גזרינן דלמא אתי לידי סחיטה ע"כ משום מצוה

א"כ שוב ניכר דאינו מיקר, גם תמה כ"ג למה נקטו הפוסקים דין זה גבי יו"ט ולא גבי שבת.

ונראה דהנה לכאורה יש להקשות לפי מ"ש הכ"מ בפ"ו מהל' אה"ט הל' ט"ז] שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מן המקוה ולא בעודו בתוכו א"כ איך נדה טובלת בבגדיה ממ"נ אם תוציא מקצת בגד תחלה יטמא גופה את הבגד ואם תוציא מקצת גופה מקודם יטמא הגוף מהבגד ואח"כ יטמא הגוף את הבגד ע"י משקין דמשקין מטמאין כלי מדרבנן. אך י"ל דבאמת תוציא מקצת הבגד תחלה ואי דחוזר ונטמא מגופה הא שוב תוכל להטביל הבגד פעם שנית דנטמא בולד הטומאה מותר לטבול לכתחלה בלא טעמא דמחזי כמשקר, וא"כ מיושב קושית כ"ג דבפעם הראשון לא חשוב מתקן כלל דהא תיכף נטמא בחזרה [והגם שמתקן שע"י טבילה זאת יהיה מותר לטבול אח"כ, מ"מ הא אין מתקן אלא איסור דרבנן ולא חשוב תקון] ובפעם השנית הוי נטמא בולד הטומאה ומותר לטבול. וא"כ לפ"ז שפיר לא נקטו הפוסקים דין זה דנדה מערמת וטובלת בבגדיה גבי שבת דהא כבר כתבו הפוסקים דבשבת אסור להטביל גם נטמא בולד הטומאה. כן י"ל לכאורה:

והנה באמת ק"ל לפי שיטת הפוסקים דדוקא ביו"ט נדה טובלת בבגדיה ולא בשבת מהיא דשבת ר"פ במה אשה דבאריג כ"ש ל"ג ומותרת לצאת בשבת כיון דאינה צריכה להסיר האריג בטבילה דאינן חוצץ, והרי עדיין צריכה להסירו דהא הוא טמא ואסור לטובלו משום מתקן וכמובן:

והנה אם לא נאמר ככל הנ"ל י"ל בפשיטות לדעת הכ"מ הנ"ל דבהא דנדה מערמת וטובלת שפיר תוציא הראש תחלה ושוב לא יהיה הבגד אח"כ רק נטמא בולד הטומאה ושפיר הוי מתקן דמתחלה היה טמא מאב הטומאה] אבל כאן שהאריג הוא על הראש וא"כ יהיה האריג בחוץ מקודם וממילא שוב יחזור ויטמא האריג מגופה שהיא אב הטומאה ונמצא שלא תיקן כלום ושפיר מותר לטבול אף בשבת וכמובן. איברא בפשיטות י"ל הקושיא בהא דלא גזרינן באריג כ"ש לפמ"ש התוס' שם בר"פ במה אשה נ"ז ע"א] דאם בשעה שמסירה החוטין זוכרת שהיא שבת לא חיישינן שאח"כ תשכח. וא"כ ממ"נ אם תזכור שהוא שבת א"כ לא תעביר האריג ד' אמות ברה"ר ואם לא תזכור שוב לא תסיר האריג דאינו חוצץ וק"ל:

עוד י"ל דהנה כבר הקשו המפרשים מה הלשון דאי מתרמי לה טבילה הלא יודעת מקודם. ונראה ראיה מזה לדעת התוס' שהיו רגילים לטבול כשלובשת לבינים בשעה שיוצאת מנדה דאורייתא וזה אינה יודעת רק בשעה שיוצאת מנדה דאורייתא דהיינו

שפוסקת מלראות, וא"כ ממילא שפיר מיושב הקושיא הנ"ל דאינה צריכה להסיר כלל את האריג שהרי אינה מתקנת כלל דאפילו טבלה ג"כ טמאה עכ"פ מדרבנן, ויש דעות דמדאורייתא לדרבנן לא חשיב מתקן וא"כ שפיר יש לחוש וז"פ. וא"ק בזה מה שפירשו רבותיו של רש"י גבי אריג דמיטנפן מטעם רובו המקפיד, והוא תמוה דאפילו מיעוטו המקפיד ג"כ יש לחוש דסו"ס צריכה להסיר, ולהנ"ל א"ש דעיקר החשש שמא תתרמי לה טבילה היינו טבילה הראשונה דבטבילה אחרונה א"א באריג מטעם מתקן, ורק בטבילה ראשונה לא חשוב מתקן כיון דעדיין נשאר טמא מדרבנן כנ"ל, ושוב אם לא הוה רק מיעוט המקפיד לא תסיר כלל דסו"ס טמא מדרבנן אף לאחר הטבילה, ומש"ה כתבו רק דשמא תהיה רובו המקפיד, ושפיר יש לחוש שתסיר ואתי לאתויי וק"ל:

והנה נוכל לומר ליישב הקושיא הנ"ל דהלא צריכה להסיר האריג מטעם מתקן דבפשיטות כיון דגבי אריג אינה מקפדת והוי מיעוט שאינו מקפיד וא"כ אינו חוצץ ועיין בב"י, וא"כ י"ל דנהי דלגבי אשה הוי רק מיעוט, אבל לגבי האריג גופיה הוי רובו שאינו מקפיד נמצא שתעלה הטבילה לגופה ולא תעלה הטבילה להאריג וממילא שוב לא הוה מתקן ושפיר חוששין שמא תטבול עם האריג ולא תצטרך להסירו ודו"ק וצ"ע בזה:

עוד י"ל ליישב הקושיא הנ"ל שהקשיתי לדעת הכ"מ איך משכחת נדה טובלת בבגדיה הלא מי שיצא קודם מהמקוה יהיה נטמא מהשני. ועלה בדעתי דבאמת מקשין האיך טובלת בבגדיה הא הוי חציצה. אמנם י"ל דלהדעות דדבר טמא אינו חוצץ א"כ כאן דשניהם טמאים מש"ה אינו חוצץ, ואח"כ הראו לי שקדמני בזה. ולפ"ז א"ש דאם יצא אחד מהם חוץ למקוה שוב הוה כמו שהשני ג"כ כבר יצא מן המקוה דל"ש מיגו, וזה פשיטא דאפילו לפי הכ"מ שאם טובל במקוה ואח"כ בתוך המקוה יעלה עליו חציצה שהוא טהור דהוי כאילו אז יוצא מן המקוה ונטהרו ממילא שניהם. ומיושב בזה ג"כ מה דקשה לפי הכסף משנה מהא דמטבילין כלי בתוך כלי ואם מקצת כלי א' יצא מקודם יטמא השני את הראשון אם הוא אב הטומאה ולהנ"ל א"ש כמובן:

והנה אמרתי להביא ראיה דהיכא שאין התיקון בא מיד לא הוי תיקון. וישבתי בזה מה דקשה לי לכאורה לפי מה שכתב הסמ"ג דהגזירה דהזאה אסורה בשבת משום מתקן היתה עוד בימי מרע"ה, א"כ מה קאמר ר' בנאה ביבמות [ע"א ע"א] דערל מקבל הזאה, דאימול אימת, בעשרה לא משום חולשא דאורחא, הא אפילו אם מלו בעשרה ג"כ לא היו יכולים להזות בשבת לפי דעת הסוברים שאז חל ע"פ להיות בשבת, והוא כעין קושיא שמקשים לדעת הרמב"ם, ולא ראיתי עדיין למי שיתעורר בזה:

אך י"ל דהנה לכאורה יש להעיר למה הזאה אסורה בשבת משום מתקן הא לחולין בלא זה מותר ולקדשים אפי' לאחר הזאה אסור דצריך הערב שמש אך י"ל דמתקן לענין מעשר. ואמנם במדבר דעדיין לא נצטוו על תרומות ומעשרות, ושוב אין התקון רק לקדשים, וא"כ אין התקון בא מיד דהא צריך הע"ש. אך י"ל דמתקן לענין נגיעה שאם יגע בחולין ואח"כ החולין יגעו בקודש אם לא יזה יהיה טמא ואחר הזאה הוא טהור, ומש"ה היתה הזאה אסורה גם אז. והנה לפ"ז אומר אני דבר חדש לפמ"ש בתוספת הרא"ש בטעם הא דרצה הגמרא לומר דערל אינו מקבל הזאה משום דערל הוי כטמא [ומה שהקשו התוס' ביבמות שם דהא נדה מקבלת הזאה, אפשר דזה הוא לפי האמת] וי"ל לפי מה דאיתא בר"פ הערל דאף לר"ע דס"ל דערל הוא כטמא הוא רק לאכילה ולא לנגיעה. ולפ"ז פשוט דאפילו אם נאמר דאין ערל מקבל הזאה מ"מ לענין נגיעה מועיל הזאה דהא לענין מגע הוי כטהור, ויש לעיין בזה, וממילא הדבר נכון מאד דשפיר קאמר הש"ס דאם היה יכולין לימול בעשרה היו יכולין להזות בע"פ אפילו בשבת, דבאמת היו יכולין להזות קודם עשירי שיטהרו עכ"פ מטומאת נגיעה, ושוב אח"כ יהיה מותר להזות אפילו בשבת שהרי לענין אכילה אינו מתקן כלל מטעם דצריך הע"ש, ולענין נגיעה כבר נטהרו מהזאה ראשונה. אבל במדבר הגם שלא היו עוד מעשר, עדיין הוי מתקן לענין נגיעה וק"ל, ואיש דברי הסמ"ג:

והנה אם נאמר כן י"ל קושית התוס' דיבמות שם לר"ע דסבר ערל כטמא למה הוצרך לכתוב בתורה שערל לא יאכל קרבן פסח הא הוי נטמא, אך י"ל לפ"מ שהקשה בספר ים התלמוד דלמה אסרה התורה לטמא לעשות לאכול קרבן פסח, הא יכול לאכול שלא כד"א לפ"מ שכתב המ"ל דיוצאין במ"ע דאכילה בשלכ"א, ואפילו אם גאמר שאסור עכ"פ מה"ת, מכל מקום הא עדל"ת שאין בו עונש, ואי מטעם שמטמא אותו בנגיעה הא פחות מכבינה אין מקבל טומאה. והביא ראיה מכח קו' זו דגם פחות מכביצה מקבל טומאה מה"ת ולפ"ז מיושב בפשיטות קושית התוס' דכבר כתבתי דאפילו אם ערל כטמא מ"מ היינו לענין אכילה ולא לענין נגיעה, ושוב לולי שהתורה מיעטה ערל מפסח היה מותר לאכול שלכד"א ולא הוה טמא, דלענין זה אינו כטמא, אבל עתה שהתורה מיעטה לא שייך לומר עדל"ת וכמובן, וז"ב ופשוט:

איברא לפמ"ש דאפילו אם נימא דערל אינו מקבל הזאה עכ"פ יהיה טהור מטומאת נגיעה דלענין זה הוי כטהור לפי סברת תוס' הרא"ש, א"כ נוכל לכאורה להקשות להיפוך קושיא נכונה בדרך פלפול מהיכן הוכיח בגמרא מהא דעשו ישראל פסח בגלגל דערל מקבל הזאה, והרי אפילו אם נאמר דערל אינו מקבל הזאה עכ"פ לא יהיה מטמא בנגיעה,

ושוב היה יכולים לעשות בטהרה ויאכלו שלא כד"א דהא לא יטמא הפסח ומאי ראיה. אמנם נוכל לומר כמו שמתרצים קושית העולם על קושית התוס' בשם הירושלמי במצה של חדש דנימא עדל"ת, ואומרים העולם שאז נשתכחו השיעורים ולא היו יכולים לאכול לא כזית ולא כביצה, ממילא גם קו' הנ"ל מיושב דלא היו יכולין לאכול שלא כד"א מטעם עדל"ת דלא ידעו כמה יאכלו, אם יאכלו כזית, שמא אינו מקיים, ואם יאכל פחות שמא הוא יותר, ואפילו פסח שבא בטומאה שנאכל בטומאה היינו משום דא"א לקיים באופן אחר שצריך שיהיה ראוי לאכילה, אבל כאן ראוי באמת לאכול שוב אינו דוחה יותר מכשיעור ונעשה בטהרה וק"ל. אמנם לפ"ז נוכל להקשות להיפוך דמה פריך הגמרא דלמא עשו הפסח בטומאה, ולמ"ש לא היו יכולין כלל לעשות בטומאה ולא בטהרה אם נימא דערל אינו מקבל הזאה, דכבר כתבתי דאפילו אם נאמר דערל אינו מקבל הזאה היו יכולים לעשות בטהרה ולאכול מטעם עדל"ת, ורק מחמת שהם לא ידעו מחמת הספק נמצא דבטומאה אסורים לעשות משום דיכולים לעשות בטהרה לפי האמת או כזית או כביצה, וגם בטהרה אינם יכולים דלא ידעו באמת כמה יאכלו וכמובן. ויש ליישב בזה מה דאיתא בש"ס שם ויעשו בנ"י את הפסח פשיטא קמ"ל כדר' בנאה, ותמוה דעיקר חסר מן הספר שהמקרא היה צ"ל להדיא ויעשו בנ"י את הפסח בטהרה, ולהנ"ל א"ש דאם לא כדר' בנאה לא היו יכולין לעשות לא בטומאה ולא בטהרה. ועכצ"ל דמה דקאמר הגמרא שעשו בטומאה שבמכוון עשו בטומאה, שלא הזו מקודם שיהיו טמאים או שטמאו א"ע מקודם, ושפיר איצטריך קרא לאשמועינן שעשו פסח ודוק וא"ש עכ"ל דפח"ח למעלה:

עוד רגע אדבר דהנה באור זרוע בהלכות מקואות [סימן של"ה] אחרי שכתב דבמים טמאים בנשיקה בעלמא סגי ונעשו זרועים לטהר מטומאתם, כתב וזה לשונו וקשיא לי אני המחבר הואיל ומים טמאים יש להם טהרה במקוה ע"י השקה א"כ אמאי אינם נעשים אב הטומאה עכ"ל. כוונתו דרש"י ז"ל כתב בעירובין [ק"ד ע"ב] דכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה דכתיב בפ' חקת וחטאו ביום השביעי ואח"כ כתיב וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ונפש הנוגעת תטמא עד הערב, כל היכי דקרינן ביה וחטאו דיש לו טהרה בטבילה קרינן ביה ונפש הנוגעת תטמא, וכל היכי דלא קרינן ביה וחטאו לא קרינן ביה והנפש הנוגעת וע"ע בתוס' פסחים י"ז ע"א ד"ה רביעי שהביאו מהא דנדה כ"ח ע"ב] ובגליון הש"ס שם ובתוס' ב"ק [כ"ה ע"ב] ד"ה וקמייתי ובשבת [פ"ד ע"ב] ברש"י ותוס' שם ד"ה מה פכין והרמב"ם ז"ל בפתיחה לטהרות כתב דאין כ"ח נעשה אב הטומאה מספרי דכתיב וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא, הוא טמא אבל אין נעשה אב הטומאה לטמא, ועיין בספר מי נפתוח אמנה ש"ה וקמ"ד דהרמב"ם ז"ל לא

ס"ל דרשת רש"י ז"ל מקרא דוחטאו עש"ה] ונראה הא דלא קשיא ליה להאור זרוע גם באוכלין הא יש להם טהרה הזריעה דתנן שתילי תרומות שנטמאו ושתלן טהורין, א"כ יהיו נעשים אב הטומאה ואע"ג דטהרתן לאו בטבילה במים, מ"מ הא טבילה במים לא כתיב בקרא וחטאו, ואדרבה הקרא איירי רק מהזאה, ורק דילפינן דכל שאין לו טהרה כמו אדם וכלים אין נעשים אב הטומאה, ורש"י ז"ל דנקט טבילה וטהרה במקוה משום דאין לנו טהרה אחרת, והרי גם באוכלין יש להם טהרה בזריעה בקרקע ואי נאמר דזריעה שאני, א"כ גם במים לא קשה דהרי השקה היא מטעם זריעה וכמ"ש שם באור זרוע. וצריך לומר לפי מה שראיתי בתשובת הגאון הנורא שר התורה אבד"ק דווינסק שליט"א [כמ"ש לקמן אי"ה] שהביא התוספתא דטבול יום חומר באוכלין מבמשקין שאוכלין אין להם טהרה מטומאתן [וכדדרשינן גבי כ"ח ואותו תשבורו אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן דאע"ג שנפרכו טמאים] אבל משקין דהיינו מים יש להם טהרה לטומאתן בהשקה במקוה] והקשה הר"ש ז"ל בטבול יום [פ"ב מ"ב] הרי גם לאוכלין יש להם טהרה כגון חטים שנטמאו וזרען בקרקע, ותירץ כיון דאשריש כחיטי אחריני חשיבו ע"ש, אבל מים לא חשיבי ליה כמים אחריני דלא נשתנו בהשקתן [עיין לקמן בתשובה הנ"ל] וזה ג"כ כוונת האור זרוע ומש"ה הקשה רק אמים דהרי יש להם טהרה אבל לא אאוכלין משום דאשתני בהשרשה:

ולפע"ד היה נראה לתרץ קושית האור זרוע דהא דדרשינן וחטאו מי שיש לו טהרה נעשה אב הטומאה היינו שיש לו טהרה שמסלק טומאתו ממנו, אבל אכתי נשאר כמו שהיה, שיכול לקבל טומאה מחדש, וחטאו הוא פירוש טהור, ובתרגום פירוש וחטאו וידכינה, ועל טהור פירש ג"כ דכי, ובסוף חגיגה קאמר בגמרא על השלחן הטהור מכלל שהוא טמא שראוי לקבל טומאה, והיינו כי טהור משמע שלא נטמא, אבל לא שאינו ראוי ליטמא, ותנור וכלי חרס אין לו טהרה, אע"ג דיש לו טהרה ע"י שבירה והאוכלין ומשקין לא מהני שבירה, וכמו דאיתא בתו"כ הנ"ל אותו תשבורו ואי אתה שובר אוכלין ומשקין לטהרתן דאפילו אם עשאן פרורין נשארו מטומאתן, והיינו לאו דוקא משום שאין שם תנור עליו, ורק דכיון דשוברו או עשאו שלא יהא יכול לק"ט, לא נקרא יש לו טהרה וכן בכלי מתכות לא נקרא שיש לו טהרה מפני שיכול לקובעו בקרקע ויטהר [עיין ברמב"ם סופי"א דכלים] משום דאז אין מקבל טומאה כלל אע"ג דיכול לעקרו אח"כ מן הקרקע, וה"ה בהשקה דהמים נטהרו משום דנעשו מחוברים ואין מקבלין טומאה עוד, ואין זה וחטאו, רק שעשאם שאין יכולים לקבל טומאה, אבל אדם שמזין עליו או טובל במקוה דגם במקוה היא מק"ט [וכן אם נאמר דנטהר בעלייתו מק"ט אז] ונטהר רק

משום דנסתלקה ממנו הטומאה זה נקרא וחטאו, דהיא לשון ונטהר, ומכלל שמק"ט. כן היה נראה לפע"ד:

ולדינא הנה הב"י כתב דכל הפוסקים חולקים על הרשב"ם ז"ל וסבירא להו דמקוה שלימה אינה נפסלת בשאובין והכי פסק בש"ע, ואפילו לדעת הרשב"ם ז"ל הרי כתב הראב"ד ז"ל דכל זה רק במקוה אבל לא במעין וכדאיתא במשנה מעין שמימיו מעוטים וריבה עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן, וא"כ בנידון דידן לחוש לכתחלה לדעת הרשב"ם והראב"ד ז"ל שפיר יכולים לסמוך דהוא מעין וכמו שכתבתי לעיל ובפרט לפי מה שכתב הבית יצחק הנ"ל דהראב"ד ז"ל לא כתב רק היכי דנפסל בשאובין שפסולים מה"ת שנשאבו ע"י אדם ולא בשאובין דרבנן, א"כ הכא שנשאבו ע"י פלומפי"ם שאינם כלים רק ששואב ע"י דחיקת אויר ולא מפסלי מה"ת. גם הראב"ד ז"ל מודה [ע"כ סתירת איסור ד']:

סתירת איסור ה'

כתבתי אחרי כי שופכים לתוכה שאובין ורבו נוטפין על הזוחלין ולאו מים חיים נינהו א"כ יש לחוש איפוא לדעת רבינו הלוי והגאונים ז"ל דזבה בעי מים חיים, והנני להעתיק מה שכתבתי בענין זה בספרי נס לשושנים וזה לשוני שם:

בענין טבילת זבה אם יש מקום להחמיר שצריכה לטבול דוקא במים חיים, הנה בבכורות [נ"ה ע"ב] בהא דאבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי, מקוה ביומי ניסן סבר לה כרב דאמר רב אמי אמר רב מיטרא במערבא סהדא רבה פרת שמא ירבו נוטפין על הזוחלין והוו להו מי גשמים רובא, כתב רש"י ז"ל עביד להו מקוה ביומי ניסן מקוה מים חיים נובעים בבית ולא היה מניחן לטבול בנהרות שבימות הגשמים ירדו גשמים הרבה וחייש שמא ירבו מים שנוטפים מעבים לתוך הנהר שהם זוחלין דלא חזי להן משום דהו"ל ספק זבות ובזב כתיב מים חיים, לישנא אחרינא על הזוחלין על אותן שנפלו מן העבים לקרקע ומן הקרקע זחלו וקילחו לתוך הנהר כו', וכן בסנהדרין דפ"ז ע"א] כתב רש"י ז"ל בד"ה הלכות אחד עשר דאם ראתה שלשה ימים רצופים הוי זיבה לקרבן ולטבילת מים חיים, אך בשבת [ס"ה ע"ב] כתב רש"י ז"ל בהא דשמא ירבו הנוטפין על הזוחלין, ביומי ניסן שנהרות גדולים ממי הגשמים של ימי החורף והפשרת שלגים חייש שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין שניתוספו בנהר מי הגשמים על הזוחלין החיים ובטלו הזוחלין החיים בנוטפין ואין תורת מעיין עליהם לטהר בזוחלין אלא באשבורן, ועביד להו מקואות דקוו וקיימו, ואני קבלתי מרבינו הלוי

משום דספק זיבות נינהו וזבה טעונה מים חיים ואי אפשר להעמיד שמועתו משום דאמרינן בתוספתא דמגילה פ"א וזבים פ"ג] חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים וזבה אינה טעונה מים חיים, וחזרתי ובדקתי לפרשה וכן נראה בעיני כמו שפירשתי עכ"ל [ובסתירת דברי רש"י ז"ל עמד בשאילת יעב"ץ פ"ח ובחדושי הרש"ש ז"ל ובחשק שלמה בסנהדרין שם] ובתוס' שם כתבו וזה לשונם ויש מפרשים שלא היה רוצה להטבילן בהן משום דהו"ל ספק זבות וזב וזבה טעונה מים חיים ולא נהירא חדא דמ"ט עביד להו מקואות והא בעינן מים חיים [אך רש"י ז"ל בבכורות כתב דעביד להי מים חיים נובעים בבית] ועוד בתוספתא קאמר חומר בזב מבזבה דזבה אינה טעונה מים חיים עכ"ל:

ובאשכול הלכות מקואות כתב וז"ל הנדה והזבה טובלת במקוה ואינת טעונה מים חיים דלא כתיב אלא בזב, ובתשובה לרב נטרונאי שאלתם נדה שטבלה בים, כך ראינו, נדה דאורייתא עולה לה טבילה בים מפני שהוא כמקוה, ומקוה טובלים בו כל חייבי טבילות, נדה יולדת מצורעים וטמאים בנבילה ושרץ ובעלי קריין, חוץ מזב שנאמר בו ורחץ בשרו במים חיים, ועכשיו כל נדות ישראל ספקי זבות נינהו, ואין עולה להם טבילה במקוה אלא צריכות מים חיים שכך שנינו כל הימים כמקוה [מקואות פ"ה] ר' יוסי אומר כל הימים מטהר בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת כו' וה"פ לנדה שהיא ספק זיבה, ואנן לא חזינן לרבואתא דאשגחו [בתשובה זו, דזבה לא בעיא מים חיים. נחל אשכול] עכ"ל:

ובספר המנהיג הלכות נדה [סימן קי"ט] כתב וז"ל ומצאתי בתשו' הגאונים בכמה מקומות נדה שטבלה במקוה לא עלתה לה טבילה בזמן הזה דכולהו נשי ספק זיבות שוינהו רבנן מתקנת ר' זירא ואילך דאר"ז בנות ישראל החמירו על עצמן כו' וכל הימים כמקוה, אבל לנדה דאורייתא עלתה לה טבילה במקוה, אבל לא הזב, דתנן רי"א כל הימים מטהר בזוחלין ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהם מי חטאת דכתיב בי' בזב ורחץ את בשרו במים חיים וטהר ע"כ. ואני הכותב אומר כי זאת התשובה היא הטעת רוב בני אדם בספרד בכמה מקומות שאין נשותיהן חפיצות לטבול כי אם במעיין ונמצא חומר שלהן קולא יתירה שטובלת במרחצאות ונזקקות לבעליהן על כי אינן יכולות לסבול קרירות הנהר, ורחיצתן באלף מרחצאות לא תטהרתן מטומאתן עד שתטבלו במעיין או במקוה ובועלין נדה ושניהן בהכרת, והתשובה משובשת מאד ואינה צריכה לפנים דאמר בתו"כ (צו בתוספתא] אין בין זב לזב וכו' ואין הזבה טעונה מים חיים, ויעידו לנו המקראות דבזב כתיב מים חיים כדאמרן ואלו בזבה כתיב וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר מכל מידי דאיקרי טהרה דכתיב אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור

לכל הטומאות כדאמרינן לעיל וכן כתב רבינו האלפסי במסכת שבועות והביא הברייתא דת"כ וכן עיקר. אבן הירחי. וכן המנהג בכל גבול ישראל בספרד ובצרפת ובפורבינציא ברוב המקומות שטובלת במקוה שאין להם מעיין עכ"ל, ובמשנה למלך ריש ה' מקואות כתב על מ"ש הרמב"ם ז"ל דזבה אינה צריכה מים חיים, ומכאן אתה למד כי מה שכתב בתשובת הגאונים [סימן ר"ו] דנדה שטבלה בים לא עלתה לה טבילה מפני שהוא כמקוה שאינו מים חיים שבוש הוא עכ"ל. ובב"ח ריש הלכות נדה כתב דרב פלטוי גאון כתב דזבה צריכה מים חיים:

קשה לי מה שכתבו בתשובות הגאונים הנ"ל דנדה שטבלה במקוה לא עלתה לה טבילה דכולהו נשי ספק זיבות נינהו וכדאמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליו שבעה נקיים, וקשה דאי זבה בעיא מים חיים אמאי לא קאמר ר"ז דבנות ישראל החמירו דיושבת ז' נקיים וטובלת במים חיים ומ"ש דנקט רק הא דשבעה נקיים ועיין לקמן מ"ש בזה בס"ד:

ובראב"ן ז"ל [סי' כ"ה] כתב וז"ל ועל אמת המים שמקלחת בעיר דרך צינורות ששאלת שטובלות נשים בה אם לאו וכו' ואם נוהגות כן מקודם לא תפרוש אותן כי פסול שאובין אינה אלא מדרבנן כדאמר בהמוכר את הבית, וגם מים חיים לנשים אינה אלא חומר שנהיגו כן, שאפילו זבה גמורה אינה טעונה מים חיים דתנן [דתניא] חומר בזב מבזבה דזב טעון מים חיים ואין זבה טעונה מים חיים עכ"ל וכן כתב [בסימן שכ"ו] עש"ה:

והרמב"ן ז"ל כתב בשבת [י"ג ע"ב] וזה לשונו אבל נראה לי שטבילה לנדה ולזבה מפורשת היא מה"ת בזב כתיב איש כי יהיה זב וכו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר וכו' וכתיב וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר בטהרה האמורה לענין הזב למעלה וזהו נמי פשוטו של מקרא ומה שאמרו שאין הזבה צריכה מים חיים אפשר שראו ריבוי בכתוב מן ואחר תטהר או ממקום אחר עכ"ל, וכן כתב שם החדושי הרשב"א ז"ל. ובחומש כתב הרמב"ן ז"ל בפרשת מצורע וזה לשונו ועל דרך הפשט שתהיה צריכה רחיצה במים חיים כזב אבל רבותינו הקילו בטהרות הזבה שתטהר כדרך שאר הנטהרים מטומאתם במי מקוה והטעם להם מפני שלא היה צריך להזכיר כלל ואחר תטהר שבכלל האיש הוא, שלא בא הכתוב אלא להזכיר החילוק שבין הזכר לנקיבה שיהיה זיבה בדם, ולחלק בין עת נדתה בלא עתה, ולפיכך ספרו שבא הכתוב לרבות לה טהרה לומר ואחר תטהר כנטהרים בתורה גם בלא מים חיים עכ"ל:

וקשה לי מהא דאיתא בנדה ס"ז ע"ב] דתניא אחר תטהר אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקה ביניהן ר' שמעון אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר [כיון שספרה

מקצת היום של שביעי תטהר ע"י טבילה. רש"י] אבל אסרו חכמים לעשות כן שמא תבוא לידי ספק ע"כ, הרי דצריך הקרא ואחר תטהר לרבנן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן ולר"ש שתטהר אחר הטבילה ביום השביעי ואיך כתב הרמב"ן ז"ל דהקרא ואחר תטהר מיותר ואתא לרבות שתטהר גם בלא מים חיים. והר"ן ז"ל כתב בפ"ב דשבועות וזה לשונו שהזב טעון ביאת מים חיים דכתיב ורחץ בשרו במים חיים וטהר אבל בזבה לא כתיב אלא וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר כלומר בטבילת מים ובנין אב לכל הטמאים ורחצו במים דכתיב בש"ז ואין כתיב באחד מהם במים חיים אלא בזוב ומצורע עכ"ל, למד לה כיון דלא כתיב ואחר תטהר במים חיים למדין מבנין אב דכל הטמאים לא בעי מים חיים ולא מגופא דקרא ואחר תטהר אבל להרמב"ן ז"ל דכתב דהקרא ואחר תטהר מיותר ואתא לרבות דלא בעי מים חיים קשה הרי צריך הקרא להא דרבנן ור"ש:

ובאור זרוע ה' נדה [סי' שנ"ט] כתב וז"ל ראיתי כתב בה"ג טבילת נדה דרבנן היא ונ"ב שהוא טעות סופר וכו' ותו שבאותו ה"ג כתב בסמוך ומנ"ל דבעיא נדה טבילה דאקשה רחמנא לזבה מה זבה בעיא טבילה אף נדה בעיא טבילה, מיהא על זה נמי קשה דתניא בת"כ וספרה לה לעצמה שבעת ימים יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל ואחר תטהר אחר אחר לכולן רש"א אחר תטהר אחר המעשה תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבוא לידי ספיקא, מעתה הניחא לר"ש אלא לת"ק טבילה לזבא גופא מנ"ל ודלמא מלשון תטהר אתיא ליה עכ"ל. אך בריטב"א ז"ל נדה [ס"ז ע"ב] כתב בפלוגתא דרבנן ור"ש דלאו למימרא דר"ש פליג אדרבנן דדרשי אחר אחר לכולן דהא ליכא מאן דפליג אלא ממילא שמעינן לה ורבנן נמי כ"ש דאית להו דרשה דר"ש דלרבנן משרי שרא ולא גזרו ואם אפשר לעשות כן פליגי עכ"ל:

ובירושלמי [סימן קצ"ב] כתב וז"ל ומנין לנו טבילה לנדה ראיתי בה"ג משום דאקשה רחמנא לזבה דכתיב כל ימי זוב טומאתה תהיה טמאה ולזבה מנין לר"ש למדנו בסוף נדה מן המקרא ואחר תטהר אחר מעשה תטהר פירוש אחר טבילה, מאחר שהמעשה סתום יש לנו להעמיד בדבר שראינו שתלה הכתוב הטהרה במקום אחר והיינו טבילה. לרבנן דפליגי עליה דר"ש לא למדנו, דדרשי מאחר תטהר אחר אחר לכולם שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן, ואי משום דאיתקש זבה לזב דכתיב והזב את זובו לזכר ולנקבה [וכמ"ש בב"ק כ"ד ע"א] ובזב כתיב ורחץ בשרו במים חיים וטהר, א"כ היה לנו להצריך מים חיים לזבה כמו כן, ותניא בתוספתא דמסכת זבין הזב טעון ביאת מים חיים ואין הזבה טעונה ביאת מים חיים, ונראה שהטבילה לרבנן נפקא להו מדאמרינן בסוף מסכת ע"ז [ע"ה ע"ב] אך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן עכ"ל:

וביראים החדש עם פירוש הנחמד תועפת ראם בהסכמת הגאון ר' שלמה הכהן מווילנא מ"ס חשק שלמה כתב לפי מה שכתב היראים דלר"ש נפקא לן טבילה לזבה מקרא דאחר תטהר, א"כ לר"ש אינו מוכח דבעי מים חיים, אך לרבנן דאחר תטהר אתא לדרשא אחרינא וטבילה לזבה נפקא לן מדאיתקש לזב. י"ל באמת דבעיא מים חיים כמו בזב, ומתורץ לפ"ז הא דהקשה רש"י ז"ל על רבינו הלוי דאבוהו דשמואל דעבוד להו לבנתיה מקואות ביומי ניסן משום דזבה בעיא מים חיים מתוספתא דזבה לא בעיא מים חיים די"ל דהתוספתא אתיא כר"ש, אבל אנן קיי"ל כרבנן דאחר תטהר אתא לדרשא אחריתא וטבילת זבה נפקא לן מזב ובעיא מים חיים עש"ה:

ובזה יש לומר, דהנה אמרתי מעצמי וראיתי שכתב כן בשאילות יעב"ץ הנ"ל והובא בחת"ס חיו"ד סימן קצ"ד) דיש להביא ראיה לשיטת רבינו הלוי ז"ל דזבה בעיא מים חיים ממשנה דמקואות פ"ה מ"ה הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים, ונוטפין שעשאן זוחלין סומך אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהיא מקבל טומאה אין מזחולין בו. ופירוש הרמב"ם ז"ל דאיירי לענין מים חיים שעושה מנוטפין זוחלין ע"י קנה או מקל והוי' מים חיים דאפילו זב וזבה יורדין וטובלין בו, וכתב הרמב"ם ז"ל וזה לשונו ואמרו אפילו זבה אין כוונתו שהזבה תצטרך ביאת מים חיים ואמנם כוונתו היא שהיא טבילה שלימה וזכר הזבה מפני הזב, וכבר התבאר בריש מגילה שהזבה לא תצטרך מים חיים אלא מי מקוה יספיקו אליה, ואולם השמעינו ר' יהודה שלא לכוונת טומאה וטהרה לבד נשים זה ההכשר אלא אפילו לענין איסור לפי שהזבה אשר היא ערוה שתיכף שתטהר תטבול בו ותהיה מותרת לבעלה עכ"ל. וזה דוחק גדול שנקט זבה אגב זב, ושפיר יש לומר דהיה לרבינו הלוי מ"ל הוכחה ממשנה זו דגם זבה צריכה מים חיים, והתוספתא חולק על המשנה עש"ה:

אך לפי הנ"ל א"ש דהרי רבנן דר"ש דדרשי ואחר תטהר אחר אחר לכולן היא ר"י, דהאי פלוגתא דר"ש ורבנן היא ברייתא בתורת כהנים כמו שהבאתי לעיל, וסתם ת"כ ר"י היא, ולדידיה ע"כ נפקא לן טבילת זבה מדאיתקשה לזב, ובעיא מים חיים, ושפיר קאמר ר' יהודה אפילו זב וזבה יורדת וטובלת דלדידי' זבה בעיא מים חיים, ור' יהודה לשיטתיה:

ובזה י"ל בהא דאיתא בתו"כ פרשת מצורע גבי זב ורחץ בשרו במים חיים הזב טעון ביאת מים חיים ואין מצורע טעון ביאת מים חיים, והלא דין הוא ומה אם הזב שאין טעון הזיית מים חיים טעון ביאת מים חיים, מצורע שטעון הזיית מים חיים אינו דין שטעון ביאת מים חיים, ת"ל ורחץ בשרו במים חיים, הזב טעון ביאת מים חיים ואין המצורע טעון

ביאת מים חיים, וקשה מנ"ל דבשרו ממעט מצורע דילמא ממעט זבה דס"ד דאיתקשה לזב וטעונה ביאת מים חיים, ולפ"ז י"ל דבאמת ס"ל לר"י דזבה צריכה ביאת מים חיים מהקישא דזב וזבה, וממעט רק מצורע דאתא מק"ו, דהקישא עדיפא מק"ו, וגבי מצורע דרש ג"כ בת"כ ורחץ במים במי מקוה והלא דין היא מה זב וכו', וצ"ל למ"ל תרי מעוטין ועיין בקרבן אהרן:

או י"ל דמש"ה קאמר ר"י דאפילו זב וזבה יורד וטובל דס"ל דזבה בעיא מים חיים לפמ"ש הרמב"ן ז"ל דבאמת לפי הפשט בעיא מים חיים דילפינן מזב ורק דגבי נדה כתיב במי נדה יתחטא ולא הוזכר מים חיים, וילפינן זבה מנדה דאיתקשה זבה לנדה דכתיב כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה, והנה בסוכה ל"א ע"א] איתא תנא לולב] יבש פסול ור' יהודה מכשיר אמר רבא מחלוקת בלולב, דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג. ור"י סבר לא מקשינן לולב לאתרוג אבל באתרוג דברי הכל הדר בעינן, וכתב רש"י ז"ל דר"י סבר לא מקשינן לולב לאחרוג דלא הקשו ללמוד זה מזה ולא ניתן לדרוש מעצמו כל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אלא ק"ו ע"כ, והתוס' הקשו על רש"י ז"ל וכתבו דכל י"ג מדות נתנו לדרוש מעצמם חוץ מג"ש ע"ש, והמשנה למלך ה' קרבן פסח [פ"ב הי"ג] כתב דאף רש"י ז"ל לא כתב כן רק אליבא דר"י, דר"י הוא דס"ל די"ג מדות לא ניתנו לדרוש מעצמן רק ק"ו, אבל רש"י מודה לרבנן כל י"ג מדות ניתנו לדרוש מעצמן חוץ מגז"ש ע"ש, ולפ"ז יש לומר דלרבנן זבה לא בעיא מים חיים משום דילפינן מהקישא דנדה, אבל לר' יהודה לא ילפינן מהקישא דנדה דלא ניתנו לדרוש מעצמן. ולפי הפשט זבה בעיא מים חיים וכמ"ש הרמב"ן ומש"ה ס"ל לר"י דזבה בעיא מים חיים, ור' יהודה לשיטתיה:

או י"ל דהנה קשה לי בהא שכתב היראים דהיה אפשר לומר דילפינן טבילה בזבה מזב דאיתקש זבה לזב כדכתיב והזב את זובו לזכר ולנקבה, אך דקשה על זה דא"כ יהיה טעונה מים חיים כמו זב ומש"ה כתב דילפינן זבה מנדה דאיתקשה לה דכתיב כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה, ונדה ידעינן דבעיא טבילה דכתיב אך במי נדה יתחטא וכו', וקשה הרי קיי"ל דכל היכי דאיכא לאקשויי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, וא"כ הכא דאפשר להקיש זבה לזב ואפשר להקיש זבה לנדה אמאי מקשינן לנדה והו"ל לאקשויי לזב לחומרא דהבעיא מים חיים, אך י"ל דבפסחים כ"ז ע"ב] יליף ר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה מק"ו מנותר שאינו בבל יראה טעון שריפה א"ל כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשורפו יהא יושב בטל והתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם בכל דבר שאתה יכול להשביתו וכן הוא בסוכה (ל"ו ט"ב] בסוכות תשבו בסוכה של כל דבר דר"מ, ר' יהודה אומר אין סוכה נוהגה אלא בד'

מינים בלבד, והדין נותן מה לולב שאיני נוהג בלילות כבימים אינו נוהג אלא בד' מינים, סוכה שנוהגת בלילות כבימים אינו דין שלא תהא אלא בארבע מינים, א"ל כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא ד' מינים יהא יושב ובטל, והתורה אמרה בסוכות תשבו בסוכה של כל דבר, וכתבו התוס' דקיי"ל כרבנן דר"י, ולפ"ז לרבנן י"ל דאין זה חומרא מה דזבה צריכה מים חיים דהרי הוי סופו להקל דאם לא תמצא מים חיים לא תטבול כלל, אמנם לר"י דלמד בק"ו אף דסופו להקל, ע"כ דס"ל דאין אנו דנין אם לא ימצא אח"כ, וחשיב ליה חומרא, ומש"ה שפיר ס"ל לר' יהודה דזבה צריכה מים חיים, דלחומרא מקשינן זבה לזב ולא לנדה, ור' יהודה לשיטתיה:

והנה בתוס' שבת קל"ו ע"ב] הקשו בהא דבכורות [מ"ב ע"א] הזכר ולא נקבה [שאינה קדוש בעולה] כשהוא אומר למטה זכר שאין ת"ל להוציא טומטום ואנדרוגינוס, ואמאי איצטריך קרא למעט טומטום ואנדרוגינוס שאינם קדושים לעולה תפ"ל משום דילפינן מערכין לא מרא דהיינו חומרא דאין קדושה חלה עליהן דצריך להביא קרבן אחר, ובדוחק אומר ר"י דאדרבא היא קולא, שאם לא מצא אלא אנדרוגינוס יהא יושב ובטל, כעין שמצינו גבי סוכה דתניא ריא אין סוכת נוהגת כו', אך כתבו דהא לקרבן אנדרוגינוס לא דמיא שפיר להיא דסוכה, דשם אם לא ימצא ארבעה מינים כל ימי סוכה נמצא המצוה עוברת וא"א לעשותה עוד אפילו אם ימצא אח"כ, אבל גבי קרבן אם אינו מוציא עכשיו אלא אנדרוגינוס אח"ז ימצא, הלכך תחילתו וסופו להחמיר הוא ולא שייך התם יושב ובטל עכ"ל, וא"כ גם הכא אם לא תמצא כעת מים חיים תמצא אח"כ וסופו להחמיר הוא, אך י"ל דתליא בזה אי טבילה בזמנו מצוה, דאי טבילה בזמנו מצוה י"ל דהו"ל סופו להקל דאם לא תמצא מים חיים הרי לא תטבול בזמנה, משא"כ למ"ד טבילה בזמנו לאו מצוה, שוב י"ל דלאו סופה להקל דאם לא תמצא עכשיו תטבול לאחר זמן, וי"ל אליבא דרבינו הלוי ז"ל דאבוה דשמואל ס"ל טבילה בזמנה לאו מצוה וס"ל מהקישא דזבה לזב דצריכה מים חיים [ועי' בס' המצות [מצוה ק"ט] ועי' בידי אליהו בחידושים בסוף הספר דף ס"ז ע"ג] ודוק:]

ובירושלמי שקלים [פ"ו ה"ב] איתא כתיב ביום ההוא יהי' מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה, ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן מבית דוד ועד יושבי ירושלים כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי תערובות הן כשרים לנדה ופסולים למי חטאת קשיא ליה אטו לשאר ישראל אינן כשרים הלכך קאמר מה שהמקור הולך מבית דוד ועד יושבי ירושלים היא דכשר לאפר פרה ולטבול בהן נדות אבל משם ואילך פסול למי חטאת דמי תערובות הן ממי גשמים ולחטאת בעינן מים חיים. קה"ע] א"ר אלעזר מבית

דוד ועד יושבי יושבי ירושלים כשרים לנדה ולחטאת מכאן ואילך מי קטפרוסות הן פסולים לנדה ולחטאת [מי קטפרוס הרי משופע שמדרונו מחודד הרבה והעבירו המים דרך דף הנתון במדרון ופסולים גם לנדה לטבול בהן, א"נ לנדה היינו זבה. קה"ע] ובגליון הש"ס שם הקשה על זה דהרי זבה אין צריכה מים חיים ע"ש:

ובב"ח כתב וזה לשונו וכתב רש"י ואני קבלתי מרבינו הלוי משום דספק זבות נינהו וזבה בעיא מים חיים וכו', ואין ספק שהרב הלוי לא הורה כן מדעתו וכדמשמע לישנא דרש"י שכתב ואני קבלתי מרבינו הלוי כו', גם רב פלטוי גאון כתב כדברי רבינו הלוי, ונראה דס"ל לרבוותא דמהך עובדא דאבוהו דשמואל שמעינן דאע"ג דמדאוריית' אין זבה טעונה מים חיים מ"מ בדרבנן טעונה מים חיים כמו זב וכו', ולפמ"ש ליכא קושיא על רבינו הלוי מהא דתוספתא דפשיטא דד"ת זבה לא בעיא מים חיים, ואפשר דמפי שמועה זו נהגו בכל הקהלות שיכינו לנשים מקוה מים חיים נובעים לטבול בהם, אכן כל הנביאים פה אחד דליתא להך שמועה דרבינו הלוי וזבה אינה טעונה מים חיים כלל אפילו מדרבנן והכי נקטינן עכ"ל ובחת"ס יו"ד ר"ב] כתב ג"כ די"ל דמדרבנן זבה בעיא מים חיים. ומתרץ בזה דאבוה דשמואל עביד לבנתיה מקואות ולא עביד לאשתו, ה"ט דסתם נשים טובלת לבעליהן ולא מיחלף בזה דטביל לטהרות בלחוד ואע"ג דממילא עסקי בטהרות מ"מ לא מיחלף דבימיו כבר בטלו רוב עושי טהרות ולא הוי שכיח כולי האי, והיה רוב נשים טובלת רק לבעליהן, משא"כ בנתיה פנויות היו והיה ניכר טבילתן לטהרות ומיחלף בזב זכר והוצרך מים חיים עכ"ל:

ומה שהקשה החת"ס אמאי עביד לבנתיה ולא לאשתו הנה הרגיש בזה הראב"ן ז"ל [בסימן שכ"ז] וכתב וזה לשונו ונראה לי דהא דאמור עביד לבנתיה ולא אמר עביד לדביתהו, משום דאיהו לא היה יושב על פרת ובמקומו היה מקואות אבל בנותיו היו יושבות על פרת ולא היה במקומן מקואות והורה להן שלא לטבול בפרת ביומי ניסן עכ"ל:

ולפי הנ"ל דרק מדרבנן זבה בעיא מים חיים לשיטת רבינו הלוי ז"ל, יש לתרץ מה דקשה לכאורה לשיטת רבינו הלוי ז"ל דקאמר שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין, שהרי הראב"ד ז"ל בבעלי הנפש הקשה דלמה קאמר שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ומשמע מחצה נוטפין ומחצה זוחלין כשרים, והרי במקואות [פ"ה מ"ה] איתא העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשרים משמע דוקא אם הזוחלין רבו על הנוטפין כשרים אבל מחצה נוטפין ומחצה זוחלין פסולין, ותירץ דהא דר' צדוק דבעיא רובא בזוחלין דוקא לענין מים חיים לזבין ולמצורעין ולקדש בהן מי חטאת, אבל לענין אשבורן אפילו מחצה

על מחצה טובלין ומטבילין דתנן למעלה מהן מים מוכין שמטהרין בזוחלין ולמעלה מהן מים חיים שהן טבילה לזבין והזייה למצורעין ולקדש בהם מי חטאת אלמא שאני קידוש מי חטאת משאר מילי עכ"ל. וא"כ כל זה לפי' רש"י ז"ל דעביד להו מקואות משום דאין מי גשמים מטהר בזוחלין משו"ה שפיר הוצרך לומר שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הא מחצה על מחצה כשרים, אבל לשיטת הרבינו הלוי ז"ל דעבוד להו מקואות מים חיים משום דזבה בעיא מים חיים. א"כ למ"ל שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הא לענין מים חיים אפילו מחצה נוטפין ומחצה זוחלין ג"כ פסולין. ולפ"ז ניחא כיון דזבה בעיא מים חיים רק מדרבנן שוב מחצה נוטפין ומחצה זוחלין כשרים דהו"ל ספיקא דרבנן, והראב"ד ז"ל לא כתב רק דפסולין לזב דבעי מים חיים מה"ת, והוצרך הש"ס שפיר לומר דוקא שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין דאז הוי פסולין ודאי אף מדרבנן וא"ש:

אמנם בלא"ה לא קשה אף אם נאמר דזבה צריכה מים חיים מה"ת שהרי הר"י הלוי ז"ל כתב דעשה לבנתיה מקואות משום דספק זיבות נינהו וא"כ במחצה נוטפין ומחצה זוחלין הו"ל ספק ספיקא, דלמא לאו זיבות נינהו ודלמא זוחלין רבו, ומשו"ה הוצרך לומר שמא ירבו נוטפין על הזוחלין שיהי' לנו ודאי דהנוטפין רבו, וחוץ מזה הרי עוד תירץ הראב"ד ז"ל שם דשמא ירבו הנוטפין לאו דוקא וגם במחצה על מחצה פסול והרמב"ן ז"ל ס"ל באמת דמחצה על מחצה כשר:

ויש להקשות להב"ח ז"ל דרק מדרבנן זבה בעיא מים חיים והרי הכא הו"ל רק ספק זבות וא"כ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, וי"ל דהו"ל ספק חסרון ידיעה:

ובישועות יעקב ריש ה' מקואות הקשה על הב"ח, שהרי המהרי"ק ז"ל הוכיח דפסול זוחלין הוי מה"ת מהא דאבוה דשמואל חייש לספיקא שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ואי הוי מדרבנן לא הי' חייש לספיקא דס' דרבנן לקולא, ולהב"ח דהא דזבה בעיא מים חיים הוי רק דרבנן א"כ אמאי חייש לספיקא דשמא ירבו הנוטפין על הזוחלין הרי הו"ל ספק דרבנן עש"ה:

ונראה לתרץ דהנה עוד הקשה הישועות יעקב אמאי באמת ניידי רבותיו של רש"י ז"ל לפרש כפירוש רש"י ז"ל דשמא ירבו הנוטפין על הזוחלין והו"ל מי גשמים ומי גשמים אינו מטהר בזוחלין, אמנם י"ל דס"ל דהא דמי גשמים פסולין בזוחלין הוי רק מדרבנן וכמ"ש הבית יוסף דהכי ס"ל להמרדכי ע"ש ובחת"ס [סי' ר"ב] דהכי ס"ל למהר"ם ז"ל עש"ה וא"כ אין לחוש מספיקא שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין:

והנה האחרונים כתבו דאע"ג דספק דרבנן לקולא מ"מ בתרי ספיקי להחמיר אף בדרבנן אזלינן לחומרא, והנה התוס' עירובין (ד"ו ע"א) כתבו בשם רבינו שמעי' דהא דפרוץ

כעומד מותר אע"ג דאי אפשר לצמצם מ"מ משום דהו"ל כעין ספק ספקא שמא עומד מרובה ואת"ל לא נפיש והו"ל שוו כי הדדי ג"כ מותר דעומד כפרוץ מותר עש"ה וא"כ הכא הו"ל ס"ס להחמיר שמא נוטפין מרובין על הזוחלין ופסולים מטעם זחילה אף לנדות, ואת"ל דשוי כי הדדי ג"כ פסולים לזבות, ומשו"ה לא קאמר שמא יהי' נוטפין כזוחלין דאז הו"ל ספיקא דרבנן והוצרך לומר שמא ירבו והו"ל ס"ס להחמיר:

ובחת"ס [סימן ר"ב] כתב שם דאבוה דשמואל רק מדרבנן חייש ומ"מ חשש שמא ירבו הנוטפין דמצינו בהרבה ספיקות דרבנן דהחמירו עש"ה א"כ בלא"ה מתורץ קושית הישי':

אמנם לפע"ד אפילו אם נאמר בדעת רבינו הלוי ז"ל כהב"ח דרק מדרנן זבה בעיא מים חיים, אכתי קשה מתוספתא שהביא רש"י ז"ל, שהרי קתני התם [בפ"ג דזבים] חומר בזב שאין בזבה ובזבה שאין בזב שהזב טעון ביאת מים חיים והזבה אינה טעונה ביאת מים חיים [ולהב"ח קאי אד"ת] ובסיפא שם קתני חומר בזבה שאין במצורע הגר"א ז"ל גרס במצורעת] ובמצורע שאין בזבה שהזבה מטעאה אח בועלה משא"כ במצורע, חומר במצורעת שהמצורעת מטמאה בביאה וטעונה הזאת מים חיים משא"כ בזבה. וקשה אמאי לא קתני חומר בזב מבמצורעת שהזבה טעונה ביאת מים חיים מדרבנן ומצורעת אינה טעונה ביאת מים חיים אף מדרבנן, ואין לומר דדבר שחמור מחברו רק מדרבנן לא קתני, שהרי לעיל מיניה קתני חומר בזבה מבזב, שהזבה מטמא מעל"ע למפרע משא"כ בזב, והרי טומאת מעל"ע הוי רק דרבנן ואעפ"כ קתני חומר בזבה מבזב שמטמאה למפרע מעל"א, א"כ ה"ה דהו"ל למתני חומר בזבה מבמצורעת שהזבה טעונה ביאת מים חיים מדרבנן ומצורעת אינה טעונה ביאת מים חיים אף מדרבנן, וכן קשה מתוספתא דמגילה פ"א אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים זבה אינה טעונה ביאת מים חיים אין בין זבה לנדה אלא קרבן [גם בענין שבעה נקיים יש חילוק ביניהם אלא שמזכיר החילוק מה שאחר שבעת הימים ובזה מיירי בטבילה ובקרבן שהוא אח"כ. מנחת בכורים שם] וקשה אמאי לא קאמר החילוק שבין זבה לנדה דזבה טעונה ביאת מים חיים מדרבנן משא"כ נדה, והרי במגילה [ד"ח ע"ב] בהא דתנן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון קאמר בגמרא הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין, והרי הא דמטמא את הידים היא רק מדרבנן, ומ"מ פשיטא ליה להש"ס דאם היה חילוק בין ספרים לתפילין ומזוזות הוי קתני ליה אף דהוי מדרבנן, א"כ אמאי לא קתני דזבה בעיא מדרבנן ביאת מים חיים משא"כ בנדה, אלא ע"כ דגם מדרבנן לא בעיא מים חיים:

ובספר לחמי תודה להר"ר ישעיה באסאן ז"ל שנספח לחדושי הר"ן ז"ל על נדה כתב בסימן ח'] לתרץ התוספתא דהא דקתני דאין זבה בעיא מים חיים היא רק בזבה קטנה שאינה מביאה קרבן אבל זבה גדולה שוה לזב וטעונה מים חיים ע"ש, ולפע"ד ז"א דהרי התוספתא הנ"ל איירי בזבה גדולה דהא קתני התם בסמוך זב מטמא בן יומו וזבה לעשרת ימים, ובסיפא קתני חומר בזבה מבמצורעת שהזבה מטמא את בועלה ולא קתני חומר דזבה טעונה מים חיים בזבה גדולה, דהא קתני התם חומר בזב מטמא מת שזב חייב בקרבן משא"כ בטמא מת וזב אינו חייב קרבן רק בשלש ראיות, וכן בתוספתא דמגילה דקתני אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן, אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים זבה אינה טעונה ביאת מים חיים אין בין זבה לנדה אלא קרבן, הרי דאיירי בזבה גדולה וא"כ הו"ל למיתני אין בין זבה לנדה אלא קרבן ומים חיים וע"כ דגם זבה גדולה אין טעונה ביאת מים חיים:

ובשאילת יעב"ץ [סימן פ"ט] כתב להוכיח דזבה בעיא מים חיים מנדה [ל"ז ע"א] בהא דתניא מזובה ולא מנגעה כו' אלא אי אמרת מזובה ולא מנגעה האי מוכי יטהר הזב מזובו נפקא מזובו ולא מנגעו, ואביי חד בזב וחד בזבה וצריכי דאי כתב רחמנא בזב משום דלא מטמא באונס אבל בזבה דמטמאה באונס אימא לא צריכא, ואי כתב רחמנא בזבה משום דלא מטמיא בראיות כבימים אבל זב דמטמא בראיות כבימים אימא לא צריכא, ואמאי לא קאמר דזב חמור דצריך ביאת מים חיים, וע"כ דגם זבה בעיא מים חיים ע"ש. ולפע"ד אין ראיה כלל דהרי בלא"ה קשה אמאי לא קחשיב החומרות דקחשיב בתוספתא הנ"ל, דזב בעי שבעה נקיים ברואה שתים, וזב אין מינו סותרו, וזב אין הימים שבו עומדין, וזבה מטמא בכ"ש, ומטמאה את בועלה ומטמאה בפנים כבחוץ וע"כ דחדא מינייהו נקט. ומה שכתב בשאילת יעב"ץ דמשמע דתלמודא דידן לא ס"ל כתוספתא דלא אישתמיט בשום דוכתא לאשמועינן כי הא מילתא ש"מ דלא ס"ל הכי ע"ש, ולפע"ד די"ל להיפוך כיון דלא אשמועינן בשום דוכתא דזבה בעיא מים חיים ופליג על התוספתא, ע"כ דס"ל דלא בעיא מים חיים וסמך הש"ס על התוספתא:

ולפע"ד אדרבה ראיה ברורה מפשטות הש"ס דזבה אינה צריכה מים חיים דקאמר ר"ז בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליו שבעה נקיים, ואמאי לא קאמר ג"כ דטובלת במים חיים כזבה גדולה, ובשלמא קרבן לא הי' בימי ר' זירא, וגם אין להחמיר להביא קרבן מספק, אבל מים חיים אמאי לא ומ"ש דנקט רק שבעה נקיים וכמו שכתבתי לעיל, וע"כ דזבה אינה טעונה כלל מים חיים, ולהב"ח ז"ל דכתב דרק מדרבנן בעיא מים חיים י"ל דהחמירו רק ז' נקיים דהוי מה"ת, אמנם גם

זה אינו שהרי כל היכא דאיכא ספיקא דאורייתא ודרבנן יחד מחמירין גם בדרבנן שלא יהא זלזול לדרבנן וכמ"ש האחרונים, וכמ"ש שם הישועות יעקב בריש ה' מקואות הנ"ל, א"כ כיון דהחמירו בראית טיפת דם כחרדל שתהא יושבת שבעה נקיים דהוי דאורייתא היה להם להחמיר ג"כ שתהא טובלת במים חיים שלא תהא זלזול לדרבנן, וע"כ דזבה לא בעיא מים חיים כלל:

והא דרש"י ז"ל לא הביא ג"כ ראיה זו מר' זירא, יש לומר משום דהיה אפשר לומר דזבה בעיא מים חיים מדרבנן ולא החמירו כמו בטיפת דם כחרדל, וסברת האחרונים דספיקא דאורייתא ודרבנן יחד אינו מוכרח להקשות מיניה על רבותיו ז"ל, ומשו"ה הקשה רק מתוספתא דמוכח מתוספתא דאף מדרבנן זבה אינה טעונה מים חיים, מדלא קתני חומר בזבה ממצורעת דזבה בעיא מדרבנן מים חיים וכמו שכתבתי לעיל:

וכן משמע שם נדה [ס"ו ע"א] א"ר יוסף אר"י אמר רב התקין רבי בשדות [מקום שאין בני תורה ואינן יודעות למנות פתח נדות מתי הן ימי נדה ומתי הן ימי זוב. רש"י] ראתה יום אחד תשב ששה והוא, שנים תשב ששה והן, שלשה תשב שבעה נקיים [שמא בימי זיבה עומדת. רש"י] וקשה ג"כ אמאי לא קאמר להו תטבול במים חיים, וע"כ דזבה לא בעיא מים חיים:

וכעת בא לידי ספר ברכת רצה מהגאון ר' הירשל ארינשטיין ז"ל וראיתי שכתב [בסימן ע"א] וז"ל ועל פי הדברים האלה עלה בדעתי ליישב דברי הר"י הלוי ז"ל שפירש דהך דשמא ירבו הנוטפין דלא חשוב מים חיים וזבה טעונה מים חיים ותמהו עליו וכו' ולפי הנ"ל אמינא דהשומע שמע וטעה והר"י הלוי ז"ל לא אמר רק דכל שרבו הנוטפין לא חשוב מים חיים וכונתו הי' דאיהו ז"ל דעתו דפסול זוחלין אינו רק מדרבנן ושאין חילוק מ"מ בין רוב נוטפין למחצה על מחצה, והוי קשיא ליה דאמאי חוששין לספיקא דשמא רבו הנוטפין הא הו"ל ספיקא דרבנן ועל זה פירש דכל כה"ג לא חשוב מים חיים, וכיון דלענין טבילת זבים ומצורעים ע"כ נחמיר מספיקא דהו"ל ספיקא דאורייתא ממילא גם לענין שיצטרך אשבורן בטבילת נדה וזבה מחמירין כדי שלא יהיה זלזול לדרבנן וכנ"ל בשם הרדב"ז, ודוק עכ"ל:

[ועיין מה שכתב הישועות יעקב ריש הלכות מקואות כעין זה]:

והנה להלכה פשוט דקיי"ל דזבה לא בעיא מים חיים דאף דרבינו הלוי ורב פלטוי גאון ורב נטוראי ס"ל דבעיא מים חיים, מ"מ הרי כל הפוסקים חולקים, הרי"ף והרא"ש בהלכות נדה והרמב"ם בפ"א דמקואות ובפ"ט] ובכלבו ורשב"א בתוה"ב וסמ"ג רמ"ח ובאשכול ויראים ובמנהיג ובספר התרומה וחינוך קע"ה וראב"ד בבעלי הנפש ובצידה

לדרך ובערוך ערך כף וכן כתב רב ניסן גאון בש"ס דפוס ווילנא בשבת [דף ק"ט ע"ב] וטור וש"ע ולבוש [ובאשכול ובמנהיג ובמל"מ כתבו דתשובת הגאונים משובשת היא] וכמו שכתב הב"ח הנ"ל דכל הנביאים פה אחד דליתא להך שמועה דרבינו הלוי, וזבה אינה צריכה מים חיים כלל אף מדרבנן והכי נקטינן עכ"ל, ומה שכתב הב"ח מקודם דאפשר מפי שמועה זו דרבינו הלוי נהגו בכל הקהלות שיכינו לנשים מים חיים נובעים לטבול וכן כתב הראב"ן ז"ל שהבאתי לעיל דמים חיים לנשים אינו אלא חומר שנהגו כן, אמנם הרי המנהיג שהבאתי לעיל כתב דהוא מנהג בטעות ולפעמים נמצא חומר שלהם קולא יתירא שטובלת במרחצאות כו' והעיד דהמנהג בכל גבול ישראל בספרד ובצרפת ובפרובינציא ברוב המקומות שטובלת במקוה שאין להם מעיין:

ובשאילת יעבץ הנ"ל אחרי שכתב לסייע דעת רבינו הלוי ז"ל כתב וזה לשונו את זה ראיתי בחפזי ללמד זכות על גדולי ישראל שלא לעשותם טועים בדבר שבמקרא כמו שיחויב לפי דעת המפורשים ז"ל והשי"ת ידיעני לזכות, אעפ"כ חלילה להעלות על הדעת להורות לאחרים] חומרא בכיוצא בזה שאינו אלא דעת החיצונים ר"ל מעתה שנמנו ורבו עלי' אבות הוראה שמפיהן אנו חיין, אף אם רשאי להחמיר על עצמו בכך ואין לתפוס אותו על זה לפע"ד, ואני חושק וחפץ מאד אם יספיק השי"ת בידי ובחסדו יגמור בעדי לעשות מקוה מים חיים, כראוי גם מטעם אחר כדי להנצל מכמה דקדוקי הלכות שבדיני מקואות וחששות רבות במקום נוטפין עכ"ל. הנה כתב רק דרשאי להחמיר בכך ואין לתפוס אותו בזה, אבל אין כאן מקום חומרא, ובאמת יש לדון כיון שכתב דדעת החיצונים וחלילה להורות כן א"כ שפיר יש לתפוס אותו אם מחמיר ע"ע וכמ"ש בפתחי תשובה [קט"ז סק"י] בשם תורת האשם דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהחמירו אמוראים כגון מה שנתבטל בששים או בכלי שני הוי כמו אפיקורסית ע"כ, ועכ"פ מחזו כיהורא כיון שכל הנביאים פה אחד דזבה אינה צריכה מים חיים, ומה שכתב דראוי לעשות מקוה מים חיים כדי להנצל מכמה דקדוקי הלכות שבדיני מקואות, הנה כעת שנהוגין אף במים חיים לדקדק בכל הלכות מקואות שיופסל בג' לוגין מים שאובין ובשינוי מראה דחוששין דמעיין שלנו אינו מעיין וכמ"ש בפתחי תשובה [ר"א ס"ק כ"ח] א"כ לעולם רגילין להזהר בכל דקדוקי הלכות:

ובחת"ס [יו"ד סי' רי"ד] כתב דבקהלתו היתה מקוה של מי גשמים עשויה מימי הגאונים הקדמונים ובפפד"מ נתקנה מקוה של מי גשמים ע"י הרב הפ"י ז"ל ושם הי' טובלין בהמי גשמים ובכל יום הי' שואבין ממנה וממלאין במים חמים שאובין והמי גשמים היו לוקחים מגנין ומרזבות והיה שם הרבה חששות וסיים בסוף התשובה, הארכתי בכל זאת

ללמד זכות על המקואות הגדולות המהוללות הללו שטובלין במקואות כאלו בלי שום דוחק כי יש באותן מקומות מעיינות ומקואות כאלו סמוכים לנהרות ובעירנו יש במחוז ציקערמאנדיל] מקוה כזה סמוכה מאוד לנהר [דאנרי] ובקלות היו יכולים להמשיך לה מים מן המעיין שלא חשו גאונים קדמונים לזה. ע"כ יצאתי ללמוד זכות, ומ"מ פשוט שהמחמיר יתברך ממקור הברכות וממעיני הישועה ישאב מים בששון [החת"ס קאי שם על המקוה שהי' שם איזה פקפוקים ע"ש] אך בדור הזה אשר בעו"ה לא לבד ביטול פ"ו גורם וכמ"ש המהרי"ק שורש נ"ו אלא ישמעו לרופאים פרוצים ויצא מזה מכשולים גדולים ח"ו, אלו הייתי נמנה עם אותה חבורה הייתי מסכים להתיר באגודה א' וחבורה א' כנכנס לש"ש עכ"ל, [וע"ש בסימן רי"ב] ובסימן ר"ג כתב וז"ל ואודות תיקון המקוה בעירו לית טב מיניה לעשות מקוה ע"י מי גשמים דהיא כשר וישר לכ"ע בלי פקפוק ע"י סילונית של מתכות מהגגים אך סמוך למקוה יעשו צינור של עץ וכו' ומה טוב אם יעשו שם חפירות סמוכות זו לזו והמחיצה שביניהם פרוצה למעלה סמוך לעליונה של מחיצה שאם תהי' אחת מלאה תתמלא האחרת ע"י הפרצה דכיון שנתמלא אחת מהם בהיתר ע"י מי גשמים או שלג כנ"ל אזי ממלאים להמקוה כשרה המלאה הלז מים בכתף בכלים וכיון שהיא כשירה במי גשמים שוב אינה נפסלת ע"י מים שאובים וכל מה ששופכים לתוכה נעשה הכל מקוה כשר וכשתתמלא על כל גדותיה תתמלא גם חברתה ע"י פרצה שביניהם כו', וכן עושים פה במקוה הגדולה, ולעולם לא יחסר המזג והוא עצה טובה והגונה אין בה פקפוק כלל עכ"ל. וכן היא היום בהרבה מקומות מקוה של מי גשמים ובעיר לאדו עיר ואם בישראל, אשר קשה למצוא שם מים חיים, כל המקואות אשר שם המה מים שאובין מחוברין למעלה כשפופרת הנוד לבורות מי גשמים הנלקחין מגין ומרזבות, ומעולם לא שמענו מי שיחמיר על עצמו בזה אם כי נמצא שמה יראים וחרדים ומופלגי תורה, ד' עליהם יחי':

ובבואי לפה קהל קודש פולטוסק בשבת תרס"ז מצאתי מקוה אחה עמוקה מאד קטנה וקצרה מלאה חלאה וזהומא, אך הבית הסמוך לה מקוה אחת בנוי גדולה ורחבה ואינה עמוקה ובאמצעה סילון רחב בנוי הולך לעומק הקרקע מקום נביעת המעיין, אך המים לא הי' מחזיקים למעלה בהמקוה, ואנשי הקהלה פזרו הרבה מעות ולא עלתה בידם להחזיק המים למעלה, ואחרי רואי כי לעיר גדולה כזו, ד' יוסף עליהם אלף פעמים, לא יספיק המקוה הקטנה והעמוקה, ובפרט בעתים הללו כו', ומה גם אשר חסתי על מיטב כספם אשר עלתה להם המקוה הגדולה, תקנתי להם המקוה במי גשמים, צויתי לסתום את הסילון אשר באמצע המקוה, ולמלאות המקוה, מי שאובים, ולהכשיר אותה

ע"י חיבור למעלה רחב משפופרת הנוד לבורות מי גשמים העשוים מחוץ למקוה, כמו אשר נעשה בעיר לאדז, ונעשו הנקבים למעלה משתי אמות מקרקע המקוה למען אשר המים במקוה יהי' לעולם גבוהים שיעור הצורך י"ב אצבעות למעלה מן הטבור, והמים השאובין במקוה לעולם מחוברין להמי גשמים אשר בבורות בחוץ בחצר [עיין יו"ד ר"א בש"ך ס"ק קי"ב] ואמנם ע"פ דין אין זה שאובין כי המים נשאבין ע"י פלומפ מהמצאות החדשות אשר אין בהם דלי [שעפער] רק המים נשאבין ע"י דחקות האויר, ואין זה נקרא שאובין וכמ"ש האחרונים ז"ל, וגם המים השאובים הולכים דרך סילונות להמקוה רחוק יותר משלשה טפחים מהמקוה, שיהי' המשכה אשר לדעת הרבה פוסקים שאובה שהמשיכה כולה כשרה, רק זאת החמרתי שלא ליקח לכתחילה מי גשמים מהגגין ומרזבות [עיין בית הלל ר"א סעיף ל"ו נדפס ביו"ד דפוס ווילנא] רק החצר הסמוך למקוה מרוצף בלבנים צימענט בשפוע, והמים יורדים מחצר לתוך הבורות דרך צנור ארוך, והצינור והבורות ג"כ בנויים מלבנים וצימענט. ובכל אחד מהבורות יש בו איזה שיעור מקוה וכמו שכתב בתשב"ץ [ח"ג סימן ל"ג] מי שהוא בעל נפש ירבה בשיעורין לצאת ידי כל ספק, וכן נהוגין בכל המקומות לעשותו יותר גדול מהשיעור כפלים וכפלי כפלים עכ"ל. וכל בור רחב אמה וארוך שתי אמות ועמוק ארבע אמות, דהיינו שתי אמות עמוק יותר מהמקוה, למען ישארו לעולם בבור מי גשמים, ולא יהיה כנטל סאה ונתן סאה דיש בו חשש לכתחילה לשיטת הראב"ד ז"ל וכמ"ש בש"ך [ר"א ס"ק ס"ג] בשם התשב"ץ, ואמנם אפילו יהא חשש דברבות הזמן יצאו מי הגשמים מהבור וישארו בו המים שאובין ג"כ אין לחוש וכמ"ש החת"ס הנ"ל [סימן ריי"ד] וז"ל ועוד במים חמים אפשר הראב"ד מודה שאני אומר העליונים צפו למעלה, ולרמב"ם נמי כיון שאין יד אדם שולט בנתינתם אפשר לא גזרו אע"פ שניטל ביד כיון שאינו נותן ביד, וכל זה אי העליונים פסולים בהחלט, אך הרי גם החמין הללו לא באו מכלי ואפילו באו מכלי הרי נמשכו ג' טפחים ע"י סילון הכשרה להמשכה וכו' עכ"ל, וע"ש מה שהאריך. ונעשו שתי בורות לאשר בעת יצטרכו לנקות בור אחד יהי' המקוה מחוברת לבור השני המלא מי גשמים:

אחרי כתבי זה בא לידי קונטרס אור בהיר מאת רב גדול שיחי' נכד החת"ס ז"ל וראיתי [בכלל וא"ו] שכתב וזה לשונו כתב המחבר ריש הלכות מקואות וז"ל אין האשה עולה מטומאתה וכו' עד שתטבול כל גופה בב"א במי מקוה או מעין שיש בהם מ' סאה עכ"ל הטהור. הקדים מקוה למעין נגד סדור הקרא דכתיב אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור והלא דבר היא, וראיתי בגדולי טהרה [ספר גדולי טהרה אינו תחת ידי שכתב על זה וז"ל מקוה או מעין, ושניהם שווים, ואם יש לפניה מקוה כשר של מי גשמים תוכל לכתחילה

לטבול באיזה שתרצה, אבל בתחלת עשיית המקוה יהדר מאד אם אפשר במעין או לפחות במי תמצית והתוקע עצמו לעשות מקוה מי גשמים מכניס עצמו לספק איסור כרת כי א"א בשום ענין שבעולם שיהיה כשר לכל הדעות עכ"ל, כונתו מבוארת דהעמיס במה שהקדים המחבר מקוה למעין שרוצה לאמר שלא תאמר דמים חיים של מעין דין קדימה להם לעומת מקוה מי גשמים, או מצד מה דניחוש לדעת רבותיו של רש"י ז"ל דזבה בעי מים חיים או מצד מה שכתבו המקובלים ע"פ סוד במדרגות המקואות, שכל זאת רצה המחבר לשלול לכן הקדים מקוה למעין לאמר דשניהם שווין ממש עד שאין להדר אחר מעין אפילו הוא לפנינו, אולם כל זאת במקוה של תורה שהוא בור בידי שמים שנתמלא מי גשמים מאליו, אבל אם אנו עושים מקוה צריכים אנו להדר על כשרות בלתי מפקפקת לכן המעין דין קדימה לו, באשר מטהר גם בזוחלין ולדעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל לא בעי מ' סאה, כי מטהר בכ"ש גם אדם אם נתכסה כל גופו במים. ואחריו מי תמצית, הגם שבזה פוסלת הזחילה ובעי מ' סאה לכ"ע מ"מ אין בו חששות כמו במקוה מי גשמים, שיש עליו פקפוקים, זה תוכן כונת הג"ט. והנה מעין המדובר בו שהיא המעולה שבמקואות הוא מעין זוחל דלא מפסל בזחילה, אבל מעין עומד לדעת הר"ש דפוסל בי' זחילה ומכ"ש מקוה החפור סמוך לנהר כרוב מקואות שלנו שהם בטח מי תמצית שהזחילה פוסלת בהם הוא מצד אחד גרוע אפילו ממקות מי גשמים וכו' עכ"ל וע"ש מה שהאריך לבאר דמקוה מי גשמים קודם למעין עומד שנקרא קוואהל מקוה ומכ"ש ממקוה הסמוך לנהר כרוב מקואות שלנו והביא שם דברי החת"ס הנ"ל עש"ה ופשוט שאין לזוז מהוראות החת"ס ז"ל עכ"ל שם:

ובני שיחיה כתב שם בהערותיו וזה לשונו בענין אי זבה צריכה מים חיים עיין בנדה כ"ט ע"ב] ומטבילין אותה צ"ה טבילות, שבוע קמא מטבילין אותה בליליתא אימר יולדת זכר היא שבוע שני מטבילין אותה בלילותא אימר יולדת נקבה היא ביממא אימר יולדת זכר בזוב היא וכו', ולא קאמר ג"כ דמטבילין לה ביממא ובמים חיים דשמא יולדת בזוב היא והתם איירי בזבה גדולה וע"כ דזבה אינה צריכה מים חיים. ועי' בכריתות [ח' ע"ב] דאשה שיש עליה ה' לידות ודאי וא' זיבות ספק, או ה' זיבות ודאי וה' לידות ספק מביאה ב' קנין, אחת על הודאי ואחת על הספק, של ודאי נאכלת והשאר עליה חובה, של ספק אינה שאכלת ואין השאר עליה חובה, ריב"נ אומר על ודאי תאמר על האחרונה ותפטור של ספק אם יש ודאי ביניהם תאמר על הודאי ותפטור ואם לאו תאמר על אחד מהן ותפטור, ר"ע אומר בין על הודאי בין על הספק תאמר על אחת מהן ותפטר, א"ל רנב"י לרב פפא אימא לך משמיה דרבא הני תנאי במאי פליגי דריב"נ מדמי להון לחטאת

דמאן דחייב ה' חטאות עד דמייתי כולהון וסוף מכפר ליה הכי נמי ל"ש, ור"ע מדמי להון לטבילין דמאן דמחייב ה' טבילות כיון דטביל חדא זימנא איטהר הכי נמי ל"ש ע"כ. והקשה שם בהשמטות וחידושין משיטה מקובצת הנדפס בסוף המסכת וזה לשונו וא"ת אמאי צריך להביא על הלידות ועל הזיבות אחת על הודאי ואחת על הספק דאהא לא פליג ר"ע, וכ"ש אם שתיהן ודאי כיון דלטבילה מדמה להו הרי אלו טבלה אחר לידה וזיבה תטהר מכולן עכ"ל הש"מ, ואי אמרינן דזבה צריכה מים חיים ואי דטבלה מנדה לא עלתה לה טבילה לזבה שפיר י"ל] דמש"ה שפיר מביאת אחת על הזיבה ואחת על הלידה. אמנם זה אינו מוכרח ואפשר לומר כמו שמתרץ שם בש"מ הנ"ל וז"ל, וי"ל דאפילו הטבילה מזיבה הוי מהניא ללידה ולא מלידה לזיבה שהרי זיבה זו מצותה ביום ולידה וו מצותה בלילה אי נמי י"ל וכו' עכ"ל ועיין עוד בערכין ח' ע"א] ברש"י במשנה שם בד"ה פתח דכתב וז"ל ואם ראתה בהן ג' רצופים הויא זבה גמורה וטעונה ספירה ז' נקיים וקרבן ע"כ ולא כתב שצריכה מים חיים, ולא כרש"י סנהדרין ופ"ז ע"א] ועיין ברש"י נדה [דף ח' ע"ב] בד"ה קשתה, ועי' ברשב"ם בב"ב [קכ"ז ע"א]. ועיין במועד קטן [דף ה' ע"א] מרגילין לתוכו ארבעים סאה וברש"י ובהשגות הב"ח שם דהיה לו הגירסא ברש"י שמרגילין שיהיה נובע במקוה, וכתב דפי' זה הוא פי' רבינו הלוי ז"ל דס"ל דזבה צריכה מים חיים, אבל לדעת רש"י דס"ל דלא בעי מים חיים צ"ל מרגילין לתוכו מ' סאה היינו מי גשמים, ועיין עוד בפנים מה במביא אאמו"ר שיחיה דברי היראים דהקשה דאי ילפינן טבילת זבה מזב, היה לנו להצריך גם לזבה מים חיים, ע"ש. ועיין בתנא דבי אליהו פרק ט"ז] יליף טבילה לנדה מזב ובנדה כ"ע מודה דלא צריכה מים חיים עכ"ל שם. ועיין עוד בזה מה שכתב לי ידידי הגאון המובהק מו"ה ישכר דוב שליט"א אבד"ק בענדין בסוף ספרו היקר דברי ישכר דברים נכונים, וכתב דגם בבענדין ובקראקא עשו מקוה של מי גשמים בהסכמת גדולי ישראל עש"ה [ע"כ סתירות איסור ה']:

ולפי הנ"ל נראה לפע"ד דהמקוה כשרה ואפילו לפי מה שכתב בחת"ס [סימן רי"ב] לצרף שני דעות שונות [דעת הרא"ה ז"ל ודעת רבינו ירוחם ז"ל] בדינים שונים, ואף דלא קיי"ל כוותייהו לפסול המקוה, מ"מ הכא דהוא מעיין וגם דנשאר בו תמיד מים כדי לטבול בפישוט ידים ורגלים אין להחמיר ולגבב חומרות כיון דיש מקום לומר דגם הפוסקים הנ"ל מודים הכא, וכן אין לצרף דעה מודחת כמו טבילת זבה במים חיים כיון דנהוג עלמא אף לכתחילה דלאו כוותייהו:

אמנם נראה לפע"ד דאלה יראים שאינם אוכלין מבהמה שהורה בה חכם יכולים ג"כ להחמיר לעצמם במקוה כזו, ולא מיחזא כיהורא, כיון דמחמירין באיסור לאו דטריפה

ק"ו באיסור כרת, ולא מיחזא ג"כ כפגם לבנים הנולדים לשאר אנשים דהבית יוסף כתב בסימן ר"א] בשם המרדכי בדין טבילה בנהרות דבאיסור נדה דרבנן משום גזירה אין שום פגם בולד, ובשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ג סימן ס"ב] במקוה אחת שכל המים היו שאובין ורק שנמשכו כולן, כתב דלשיטת רוב הפוסקים שאובין שנמשכו כולן אינו אלא מדרבנן אין שום פגם בהולד, וציין לשו"ת רבינו חיים כהן ז"ל מסימן ל"ז עד סימן מ'] ק"ו הכא אם מחמיר לעצמו מחמת חומרא וחשש לאיזה דעה מודחת דאין שום פגם וזלזל לבנים הנולדים לשאר אנשים שאינם מחמירין, ושוב כדי שיהא טובלין בה גם נשי ת"ח המחמירין לעצמן, ראוי לכתחילה לתקן המקוה, ובאופן שיסכים לזה הרב מרא דאתרא שיחיה, ות"ו לזלזל בכבוד הרב והמורה:

לך נא וראה בשו"ת מבי"ט ז"ל [סימן קמ"ג] ונדפס תשובה זו ביו"ד דפוס ווילנא [בסימן ר"א בצדו] וזה לשונו הטהור, באשר החכם ר' אלעזר בן יוחאי מדד המקוה ונמצאת חסרה ממ"ס. אם כי בדין עשית וביראת שמים לחוש על איסור חמור כזה, כי כפי מה שמדדת היה חסר, אפ"ה היה ראוי להודיע להם בלשון רכה כדי שיקבלו תוכחה, ולא לומר בפירוש שכל אשה שטבלה בהן בעלה הוא בועל נדה, כי אין בדור הזה מי שיוכל להוכיח את הדברים בפירוש, בפרט על מה שעבר, אלא להזהירם לעתיד, בנועם מילים, כדי שיקבלו תוכחה, כי הם בני אברהם יצחק ויעקב, ולא יעיזו פניהם כנגד מנהוגי הדור המוכיחים אותן ומקרבים אותן ליראת ד', כי כלנו ערבים זה לזה, ואני בטוח בצדקת החכם הדיין יצ"ו שיתקן הדבר לעתיד, אם לשעבר היה בודאי שלא מדעתו, כי הוא מוחזק ביר"ש בדברים קלים כ"ש באיסור חמור כזה, ועל כ"ת להתקרב אליו ולהם, ולהשמיע לאזנם הדברים הצריכים תיקון, ולעשות כל דבר בחברתו כדי שישמעו דבריכם, וכן חברנו החכם כמוה"ר משה יצ"ו. ראוי לו להתנהג עמו בנחת, ולכבדו ולהדרו, ובזה לא יצא שום משפט מעוקל כי ישרים דרכי ד', ושלומיכם יפרא ויסגא. נאום הצעיר המ"ביט ע"כ לשון חכמים מרפא:

ואם במקוה חסרה ממ"ס הפסולה מן התורה כתב המבי"ט ז"ל שלא היה ראוי לומר בפירוש אשר שכל אשה שטבלה בהן בעלה בועל נדה אלא להזהירם בנועם מילים, ולהזהר בכבוד הרב, ק"ו בנידון דידן, דהכל רק חששות מספיקות וחומרות:

הנראה לפע"ד כתבתי, לחדד תלמידים, בפלפול חברים, ולא הלכה להורות, בסדר טהרות, במשניות סתומות ונפלאות, אשר במסכת מקואות, ורבינו הרז"ה ז"ל בהשגותיו על הראב"ד ז"ל בספר בעל הנפש הבהיר, כתב וזה לשונו הטהור, בבואי בשער המים, נמס לבי ויהי למים, כי גאו המים, נחל אשר לא אוכל לעבור, מפני שאין לנו גמרא לרוב

המשניות שבו, ואם כך כתב הרז"ה ז"ל, אשר גדלה חכמתו עד לשמים, מה אמר ומה אדבר אנכי הדל, זבוב קצוץ כנפים.

חיים משולם קויפמן הכהן

אבד"ק פולטוסק יע"א.
ב"ה יום ב' אייר תרע"ג דווינסק.
לידידי מנוער הרב החריף ובקי פלפלן וסדרן מסיק שמעתא כמוהר"ר חיים משולם קויפמן הכהן נ"י רב דפולטוסק.
מכתבו קבלתי והנה לברר זה לא יספיק הזמן והנייר ומאוד אני טרוד כעת בכמה וכמה שו"ת לכן לא יכלתי להפיק רצונו אך אכתוב לו בקיצור:
[**בסתירת** איסור א' בענין שאובין והשקה וזוחלין] הנה עיקר גדר פסול שאובין, דיש שני מיני שעורים, או משום דהשיעור היא עצם או משום תואר, והנה גבי מקוה השיעור הוא עצם, וזה באמת פלוגתא דר' טרפון ור' עקיבא בקדושין [דף ס"ו ע"ב] *) [גבי מגורה של דסקים ביבנה שהיתה עומדת בחזקת שלימה ומדדו ונמצאת חסירה] אם דומה לבן גרושה או לבעל מום [דר"ט מטהר משל לעומד ומקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה שעבודתו כשרה ור"ע מטמא משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בעל מום שעבודתו פסולה] ויעיין בפרה [פי"ב מ"ד] גבי המזה מחלון של רבים ונכנס למקדש ונמצא המים פסולים פטור מחלון של יחיד ונכנס למקדש ונמצאו המים פסולים חייב] יע"ש בפירוש המשניות לרמב"ם ז"ל דהיה בגדר ספק ברה"ר (וז"ל כבר קדם לך שמזין על האדם לדעתו ושלא לדעתו ואם היה אחד מזה מחלון של רבים לטהר האיש והזה על איש טמא וחשב שהיא כבר נטהר ובא אל המקדש ואחר נמצאו אלה מי חטאת פסולין אשר לא הגיע אליו טהרה שלימה, הנה הוא עם זה לא יחויב קרבן להיותה בחלון של רבים, דומה
*) כדי להקל על המעיין להבין את דברי רבינו הגדול שליט"א העמוקים מני ים הוספתי דברים האלה המובאים בשני לספק טומאה ברה"ר אשר ספיקו טהור כמו שיתבאר במסכת אשר אחר זאת, ולא נאמר אליו לאיזה דבר לא חקרת על אלה המים ואז תבוא אל המקדש, כי מן הידוע שלא יקרה לטהר הרבים אלא במים כשרים, אמנם אם היה חלון של יחיד, הנה יחייבהו שיחקור ואז יבוא אל המקדש ולזה חייב קרבן, לפי שדומה ג"כ לספק טומאה ברה"י אשר ספיקו טמא עכ"ל] ויעיין בנדה [דף ג' ע"א] דלא שייך זה [דאיתא התם מקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע בין ברה"ר

בין ברה"י טמאות ר"ש אומר ברה"ר טהורות ברה"י תולין וקאמר ואבע"א היינו טעמא דר"ש גמר סוף טומאה מתחילת טומאה מה תחילת טומאה ספק נגע ספק לא נגע ברה"ר טהור אף סוף טומאה ספק טבל ספק לא טבל ברה"ר טהור, ורבנן הכי השתא התם גברא בחזקה טהרה קאי מספיקא לא מחתינן ליה לטומאה הכא גברא בחזקת טומאה קאי מספיקא לא מסקינן ליה מטומאתו ע"כ. וקשה הרי במזה מחלון של רבים בחזקת טומאה קאי ואיך קאמר דדומה לספק טומאה ברה"ר) אך משום דזה [פסול במי חטאת] הוה פסול הדין וזה [מקוה שחסרה] פסול הגוף, וכמו דמחלק בזבחים [דף ס"ח ע"ב] גבי מליקה פסולו בקודש [כל שפסולו בקודש אינו מטמא בבית הבליעה, לא היה פסולו בקודש מטמא בבית הבליעה] יעיין שם בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל [שכתב וענין מה שאמר לא היה פוסלו בקודש שאינה ראויה לקרבן, לא מצד הפסד המחשבה ולא מצד המתעסק ולא מצד אכילת שינוי המקום, שבאלו הדברים נפסדים הזבחים מצד מעלת הקודש וגדולתו, אלא מחמת שהן בעצמם נפסדים קודם שיגיע לפסלות ההקדש, ואז נמלקה היא נבילה או אם מלק בסכין שהיא נבילה [או אם מלק בחוץ כמו שזכרנו טעם כל זה] ויעיין מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ביאת מקדש פ"ד דלכך אין הציץ מרצה על טומאת הגוף משום דהוא כחול. עכ"פ כיון דזה [שיעור מקוה] עצם, פחות משיעור לאו כלום הוא. ויעיין בתוס' נזיר (דף נ' ע"ב) [גבי חלב המת שהיא שלם והתיכו טמא היה מפורד והתיכו טהור] דכל דבר שזה מעצם חיבורי אדם לאו שמיה חיבור, יעיין באהלות פ"ג והרמב"ם פ"ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה י"ז [אוכל פרוד שהוא כולו מכונס ודבק זה בזה אע"פ שאינו חיבור להתטמא ואינו כגוף אחד כמו שביארנו הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא טומאת אוכלין אחרים ואם לא כנסו אלא הרי הוא מפורד כמעשה קדירה והקטנית אינו מצטרף עד שיקבצם ויעשם גוף אחד] ובמה דפליגי ר' דוסא ורבנן בעדיות [פ"ג מ"ב] אוכל פרוד אינו מצטרף דברי ר' דוסא בן הורכנס וחכ"א מצטרף] ובטהרות [פ"ח מ"ח] ר' דוסא אומר אוכל פרוד אינו מצטרף, ובמה דפליגי הרמב"ם והראב"ד ז"ל בפ"ו מטומאת אוכלים גבי פירורים יע"ש דבהא שכתב הרמב"ם הנ"ל עד שיקבצם ויעשם גוף אחד, כתב הראב"ד ז"ל א"א אינו צריך להיותם גוש אחד אלא להטמא זה מחמת זה, אבל אם נגע שרץ בכביצה פירורין מצטרפין לטמא אחרים והוא שיהי' הפירורין נוגעין זה בזה] ותוס' זבחים [דף ק"ה ע"ב] ד"ה חיבורי אוכלין ע"י משקין [כתבו ובתוספתא תניא אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש או בקיסם אינו חיבור שאין חיבורי אדם חיבור. עיסה שנילושה במי פירות טהורה שאין לך דבר שהוא מחבר את האוכלין אלא שבעה משקין וכו'] יעיין שם ובכמה מקומות בזה. ויעיין במעילה [דף י"ז

ע"א [גבי דם השרץ והבשר מצטרפין זה עם זה] דהיכי דהדם מזה הבשר שפיר מצטרף ולא מדבר אחר. וכן בדם המת ברביעית גבי מאהיל על מקצתו יעיין בפ"ג דאהלות ובדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות טומאת מת הי"ג גבי רביעית דם] שנשפך באויר אם קרש או שהיה במקום אשבורן והוא המקום הנמוך כמו גומא והאהיל המאהיל על מקצתו נטמא] והוא עצם אחד יעי"ש בזה:

ולכך מקוה באויר לא מועיל דכיון דצריך שיהיה הדבר עצם אחר צריך לצרף, והמקום מצרפן לא אויר, יעיין בירושלמי חלה [פ"ב ה"ג] [ואין הבית מצטרף דבר שהיא מקפיד על תערובתו אין הבית מצטרף ושאין מקפיד על תערובתו הבית מצטרף] וירושלמי פסחים [פ"ג ה"ג] [ר' ירמיה בעי ויפרידנה וישליכנה לאויר הבית ויקרא לה שם תנן אר"י בשם ר' זעירה שני חציי זתים בתוך הבית אין הבית מצטרף ובכלי הכלי מצרף, והכא הוא אומר הכין, א"ר יוסה עד שהיא באויר הבית יקרא לה שם אויר הבית מצרף לחלה אין קרקע הבית מצרף לחמץ ותוס' נדה [דף ז' ע"א] ד"ה מקפת בהגהה כתבו וכן משמע קצת בירושלמי דאמר בהסכת חלה בפ"ב דבר שהוא מקפיד על חבורו] אין הבית מצטרף [נראה במקום בית גרסינן כלי] אינו מקפיד על תערובתו הכלי מצרף עכ"ל]:

וכן זוחלין אין בו צירוף. יעיין בירושלמי סוף פ"ג דחלה גבי נשיך בכל מקום שאמרו נשוך חיבור דפליגי ר"י ור"ל אם נשיך חיבור מן התורה וכו' א"ר הושעיה תפתר שבא מעיסת הנשוך ר' זעירא בעי או מה פליגין ר"י ור"ל בנשיך מאליו אבל אם המשיכו בידים כל עמא דבר מודיי שהנשיך תורה] ולכך סבירא ליה להרמב"ם ז"ל [בהלכות מקואות פ"ט ה"ו] דאף במעין היכי דריבה עליו מים צריך אשבורן כיון דאלה המים אינם מכאן לא מצטרף רק במקום אחד יע"ש. ויעיין בחולין [דף פ"ד ע"א] במה דאמר במים למעוטי זוחלין ר"ל גם במים [ורש"י שם כתב במי פירות] משום דאז אין שם מחובר עליו ולכך טמא כמו הך דפסחים [דף ט"ז ע"א] [ת"ש אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור וכתב רש"י ז"ל דאשמועינן הואיל ומחוברין נינהו לא מיטמו] ומה שכתבתי במעיין [היכי דריבה עליו מים צריך אשבורן להרמב"ם ז"ל כיון דאלה המים אינם מכאן לא מצטרף רק במקום אחד] אף דלשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"ט דמקואות ה"ח במעין כל שהוא סגי לאדם [א"כ אין צריך לצירוף] שם ר"ל לפי מה שהיא אדם, והרמב"ם ס"ל דגם היכי דהשיעור הוא מחמת סיבה מ"מ אין מצטרף ע"י אדם כמו גבי כביצה אוכלין:

עכ"פ שאובין יש בהם חסרון שאין בהן שיעור לעולם [דחבורי אדם אינו חיבור] ומלבד זה הן פוסלין הכשרים:

והנה המעיין בדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות מקואות יראה אף דבהלכה א' קאמר [מקוה שנפלו עליו שלשה לוגין מים שאובין וכו'] בין שקדמו השאובים את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים וכו' נפסל הכל ונעשה שאוב [קאמר לשון נפסל] מכל מקום בהלכה ד' [גבי מקוה שיש בו ג' גומות ממים שאובין לוג בכל גומא ונפלו לתוכו מים כשרים, אם ידוע שנפל לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא יגיע לגומא השלישית כשר] ואם לאו פסול, נקט הכא פסול ולא נקט נפסל בכל הפרק, ונפקא מינה כך, דבאמת יש בזה ג' דינים, אם מה שהן אין ראוים, ויש כמה שיטות דאף גבי מקוה שאוב שנגלד ואח"כ נעשה מים, רק נסתלק ממנו הפסול, אבל הן בעצמם אינם כשרים, וכמו בהמשכה לשיטת התוס' והרמב"ם בתמורה [י"ב ע"ב] ויש שפוסל, ויש שכל המקוה היא פסולה בגדר פסול לגמרי, ונפקא מינה שהרי לשיטת הרמב"ם בפ"ה ה"ו [וכן אם עשה מקוה שיש בו מ"ס מים כשרים ועירבו עם המקוה הזה הפסול טהרו אלו את אלו] ובפ"ח ה"ז דאם השיק למקוה אחרת כשרה כשר, זה רק בזמן שהוא נשיק אז מותר לטבול, משום דהוה כמו שהוא טובל בזה המקוה הכשירה, אבל כשיפסיק פסולה, ואין מטהר בהשקה כמו מים שאובין משום דזה יש עליו שם מקוה פסול, לא מחמת שאובין, ולא מהני כלל השקה, דהשקה לא מהני רק במים שאובין:

וכן ר"ל הך דפסחים [דף ל"ד ע"ב] במאי דאמר אין זריעה להקדש לא שמיע לכו דרב"ל משמיה דר' אושעיא מי החג שנטמאו השיקן ואח"כ הקדישן טהורין הקדישן ואח"כ השיקן טמאים, מכדי זריעה נינהו מה לי השיקן ואח"כ הקדישן מה לי הקדישן ואח"כ השיקן, אלמא אין זריעה להקדש הכא נמי אין זריעה לתרומה] ומביא ראיה מן מי חטאת אמר רבא אף אנן נמי תנינא ונתן עליו מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו אלא מעלה הכא נמי מעלה] ומן עצים ולבונה [אר"א אף אנן נמי תנינא והבשר לרבות את העצים ולבונה, עצים ולבונה בני איטמויי נינהו אלא מעלה הכא נמי מעלה] ר"ל דמביא ראיה דטומאה בקדשים אין הדין משום טומאה דלזה מהני השקה וזריעה, רק זה פסול וכמו מי חטאת ועצים ולבונה כי לזה ליכא זריעה, והכא נמי כן, דהרי מטמאים מים שבקרקע אם לא לרצון כמבואר בריש פט"ו מהלכות טומאת אוכלין ע"ש, ומ"מ בשאובין פוסל אף שלא לרצון, וע"כ דזה דין ולא מהני השקה, אבל אם קדמו השאובים לכשרים אז מהני השקה, יעיין ברמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כ"ו שכ' מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה ירדו עליהן מי גשמים אם רבו עליהן הרי הן טהורים מחצה על מחצה הכל טמא בין בכלים בין בקרקעות אימתי בזמן שקדמו מי שפיכה אבל אם קדמו מי הרמב"ם ז"ל סובר דאין

גשמים וירדו עליהם כ"ש מי שפיכות הכל טמא שמשקים טמאים שירדו על טהורין מטמאין בכל שהוא]:

והנה עיקר גדר השקה יש בזה ג' גדרים. אם משום דהוה זריעה כמ"ש רש"י ז"ל בכמה מקומות, או משום ביטול להדבר, ובזה י"ל דלכך אין זריעה להקדש כמבואר בפסחים הנ"ל וזבחים כ"א ע"א ודף ע"ח ע"ב [אלא מי חטאת עד שירבו המים על מי חטאת, ולא מהני השקה למי חטאת] משום דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, ועיין בתוס' ב"ב דף כ' ע"א ד"ה היא דאין סברא לבטל הקדש [שכתבו גבי חציצה ואי צריך ביטול מה מהני האי תיבה דמסתמא לא ביטלה שם, ועוד שלא היו יכולים לבטלה שהרי ס"ת מונח בה ואסור לשנותה לדבר אחר דמעלין בקודש ולא מורידין] ויעיין שבת דף מ"ד ע"ב בד"ה ואין:

ועיין רש"י חולין דף כ"ו ריש ע"ב (בהא דאיתא ת"ר התמד עד שלא החמיץ משיקו במים אם נטמא משהחמיץ אין משיקו במים, וכתב רש"י ז"ל דחמרא הוא וכלים ואדם ניתן להם תורת טהרה במקוה, אבל באוכל ומשקה לא נאמר בהם טבילה ומים מטהרין בהשקה שאם יש לו מים יפים לשתיה ונטמאו נותנן בכלי ומשיקן במי המקוה עד שנושקין והוי חיבור ובטלי לגבי מקוה כתרומה טמאה שזרעה בקרקע שבטלה טומאתה והיא טהורה, אבל יין במים לאו זריעה היא דטעמא לא בטיל עכ"ל) ומה שכתב רש"י ז"ל על יין דלא בטיל משום טעם היא תמוה לכאורה. יעיין רש"י נדה דף י"ז ע"א (ד"ה נטהר מקצתו) ובכורות דף כ"ב ע"א (ברש"י ד"ה משיקו במים וטהור) ובכמה מקומות דלמים דוקא מהני השקה ומשום זריעה (א"כ קשה למה כתב רש"י ז"ל הכא הטעם דליין לא מהני השקה משום דטעמא לא בטיל) אך (יש לומר) משום דשם ס"ד דרבא (דקאמר לא שנו (דמשיקו במים) אלא שתמדו במים טהורים ונטמאו אבל טמאים מעיקרא לא וכתבו התוס' דס"ד דרבא דכי נטמאו מעיקרא בפ"ע אינו מועיל להם השקה אלא בפ"ע) ובאמת מצינו כה"ג החילוק במשנה ו' פ"ד דעדיות גבי סך בשמן טהור (ונטמא ירד וטבל בש"א אע"פ שהיא מנטף טהור ובה"א כדי סיכת אבר קטן, ואם היה שמן טמא מתחילתו בש"א כדי סיכת אבר קטן ובה"א משקה טופח) יעי"ש בראב"ד בשם הירושלמי ומשום דלא מבטל לשמן טמא (מפני שטומאתו חושבתו) הכא נמי ס"ד דרבא כן (אם תמדו במים טמאים ונטמאו התמד המעט יין לא בטיל, ומש"ה כתב רש"י ז"ל אבל יין במים לאו זריעה היא דטעמא לא בטיל היינו אף שלא החמיץ והוה מיעוט יין מ"מ אם נטמאו מעיקרא לא מהני דטעמא לא בטיל) ואין כאן מקומו להאריך:

ובאמת גם זריעה יש בזה ב' גדרים. אם נעשו פנים חדשות או משום דמבטל לקרקע. והנה במה דנעשה פנים חדשות זה מועיל רק שלא יטמא אבל לא מהני לטמא שיפקע, ועיין מנחות דף ס"ט ע"א גבי בעי רמי בר חמא פיל שבלע כפיפה מצרית (והקיאה דרך בית הרעי מהו למאי אילימא לבטל טומאתה (שהיתה טמאה קודם לכן) תנינא כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה ואין עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה לא צריכא דבלע הוצין ועבדינה כפיפה מצרית מי הוה עיכול והו"ל ככלי גללים וכלי אדמה ואין מקבלין טומאה) הרי דמועיל רק שלא יטמא אבל אם נטמא לא פקע וכן בדף ע' ע"א גבי תרומה שבולת (בעי ר"א שבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם במחובר מהו כיון דמרחה טבלה לה כי קרא עליה שם קדשה לה או דלמא כיון דשתלה פקע לה טבילה מינה] יע"ש מוכרת דלא פקע התרומה:

אך אה נימא מטעם ביטול דבר להקרקע וכמו הך דפסחים דף מ"ה ע"א גבי עריבה (אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה) וכן בצק (העשוי לחזק) אז אם כבר טמא' מהני, רק בתרומה לא מהני (זריעה בקרקע וכדאיתא בפסחים ל"ד הנ"ל) כיון דכבר חל עליו דין תרומה ולא מצי לבטל דלאו דידיה הוא יעיין ברמב"ן במלחמות בפ"ג דב"מ על דף ל"ח גבי תרומה אם אסריח דפקע תרומה יע"ש:

וכן נפקא מינה אם נזרע מאליו דלא טרח לבטולי, או היכי דלא מבטל ליה לגמרי, יעיין נדרים דף נ"ה ע"ב (ועד כאן לא שמעת ליה לרשב"ג (בגדיל בפטור פטור דלא קא בטיל היתר) דלא קא טרח אבל היכי דקא טריח בטיל ברובא (כגון הכא דנטען כדקתני שתיקנה וזרעה הואיל ועביד בה מעשה גדילין של איסור מבטלין את ההיתר. רש"י) דלא כתוס' מכות דף ד' ע"א (גבי חביות מלאה מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לשלשה לוגין שלא יהא במקום אחד והקשו בתוס' לגירסת רש"י ז"ל דגריס חביות מלאה מים הרי היה השקה לים ומש"ה גרסו התוס' חביות מלאה יין דלא מהני השקה ליין) התם ביטול ליכא (כיון דנפלה ממילא והיא לא השקה בידים לא מהני השקה) אבל זריעה יש ולכך בנדרים דף ע"ו ע"א וע"ב (ת"ש אמר להם ר"א ומה זרעים טמאים כיון שזרען בקרקע טהורין זרועין ועומדין לא כ"ש) מוכח בר"ש ור"ן דזרעם בידים דוקא (יעיין בר"ן ז"ל סוד"ה ורבנן) והך דמעשרות פ"ה מ"ב גבי בצלים משהושרשו בעליה טהרו מלטמא נפלה עליהם מפולת (והם מגולים הרי הן כנטועי בשדה) שם נקט רק טהרו מלטמא ר"ל מכאן ולהבא אבל הטומאה לא פקע כיון דזה ממילא ואין עליו שם ביטול רק זריעה:

וכן הדין גבי מים שאובין דגדר ביטול ודאי מהני יעיין בר"ש פ"ב דטבול יום מ"ב (הביא התוספתא חומר באוכלין שאין במשקין שאוכלין אין להם טהרה מטומאתן אבל משקין שנטמאו יש להם טהרה מטומאתן ע"י השקה במקוה. וכתב הר"ש ז"ל ואי משום דמשכחת נמי טהרה לאוכלין כגון חטים שנטמאו וזרען בקרקע, כיון דאשרוש כחטי אחריני חשיבי) דס"ל השקה הוה כמו טבילה ולא כמו זריעה יעי"ש (דאי הוה כמו זריעה שוב שוה אוכלין למשקין) ונפקא מינה דטבילה לא פקע רק הפסול אבל לא נתכשרו ורק כמו המשכה וכמו מקוה שנגלד וכדומה אבל מטעם זריעה הוה פנים חדשות, ונפקא מינה אם השיקם למעין אם יש עליהם דין מעין, או להיפוך מים חיים של פרה או של ניסוך שהשיקן למי מקוה אם כשרים, באם מטעם טהרה מהני ומטעם ביטול וזריעה לא מהני, ויעיין פסחים דף ל"ד ע"ב הנ"ל מי חג שנטמאו והשיקן (באמת המים שבעזרה. רש"י) טהורים וע"כ דאמת המים פסול לניסוך (דאל"כ יקח מאמת המים) ומ"מ מהני השקה. וע"כ לא משום ביטול וזריעה רק טהרה, וכמו הך פלוגתא דמקואות דפ"י מ"ו (בש"א אין מטבילין חמין בצונן ולא צונן בחמין לא יפים ברעים ולא רעים ביפים בה"א מטבילין) דשם אי אפשר לבטלן ואינו רוצה לבטל דמקפיד על תערובתו וכמו דאמר בירושלמי פ"ב דחלה ה"ג (דבר שהוא מקפיד על תערובתו אין הבית מצטרף ושאין מקפיד על תערובתו הבית מצטרף עיסה טמאה ועיסה טהורה עשוי כדבר שהוא מקפיד על תערובתו) וע"כ משום טהרה, וכן היכי דהשקו מאליהן בזה ליכא ביטול:

ואתי שפיר מה שהקשו מהך דפ"ג דמקואות מ"ג (בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם היא בפסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים ג' לוגין) ומוקי לה (הר"ש שם) בחרדלית של גשמים דאל"כ הא השקה (וכמ"ש הכ"מ בפ"ה דמקואות ה"ו דאולי היתה אמת המעין נובעין אפילו אינה אלא כל שהוא היתה מטהרת את המים שאובים שבבור) (אך (לפ"ז י"ל) דשם (בבור שהיא מלא מים שאובין) כיון שלא נישק ע"י מעשה (ורק האמה נכנסת לה מעצמה) לא הוה ביטול, וזריעה ג"כ לא שייך בדבר שכבר חל עליו שם פסול וכמו שכתבתי:

וזחילה בנפרץ. זה רק שנפרצה המקוה אח"כ דאז כל המקוה מתנענע וכמ"ש בע"ז דף נ"ט ע"ב יע"ש בתוס' ד"ה אר"ה שכתבו והטעם כי מיד שנפתח הנקב נתנענע כל היין שעד הברזא לצאת דרך שם) ומנחות דף צ' ע"א גבי בירוצין יע"ש (במשנה מדת הלח בירוציהן קודש ומדת היבש בירוציהן חול ר"ע אומר מדת הלח קודש לפיכך בירוציהן קודש מדת היבש חול לפיכך בירוציהן חול ר' יוסי אומר לא מן השם הוא זה אלא שהלח

נעקר (מתוכו של כלי) והיבש אינו נעקר (שלא נכנס לכלי) ובגמרא דלח נעקר ומגווה דמנא קאתי) משא"כ כשזוחלת כן מתחילה אין בזה קפידא כל כך:

מכבר כתבתי לו על דבר מה שהקשה מגל (שנתלש מן הים דמטהר אף שאין הקרקע מחברו רק אויר) שם נפל על הקרקע (שעומדים שם אדם וכלים) וכן הא דמטבילין בראשין בחולין דף ל"א ע"ב ובחגיגה דף י"ט ע"א שם מחוברין בקרקע, משא"כ אויר כירושלמי הנ"ל פסחים פ"ג גבי חמץ דאין אויר מצטרף, וכן כתב במרדכי פ"ד דשבת (וגם רבינו שמחה התיר בתחילתו לטבול בשלג ולבסוף חזר בו כי אי אפשר שכל השלג העולה למ"ס יגיע בבשרה, ועוד דאמרינן אין מטבילין בכיפין וגם ליטול ידים בכלי מלא שלג המחזיק רביעית כך הדין ע"כ) דשלג ג"כ לא מצטרף אם לא רסקן כמבואר בנדה דף י"ז ע"א (דשלג אם נטמא מקצתו לא נטמא כולו) דהם נפרדים. וזה ר"ל המרדכי יע"ש שלכאורה דבריו תמוהים (מה דהביא ראיה מהא דאין מטבילין בכיפין, אך כוונת המרדכי כמו דאין מטבילין בכיפין משום דאין אויר מצטרף ה"ה בשלג דהם נפרדים ואין מצטרפין):

ומה שהקשה (בשם האחרונים) בהא דבכורות דף כ"ב ע"א (הלוקח ציר מעם הארץ משיקו במים וטהר ממ"נ אי רובו מים מהני השקה ואי רובו ציר לאו בר קבולי טומאה הוא, משמע דאי ציר מק"ט לא מהני השקה, והרי בזבחים דף כ"ב ע"א קאמר דמטבילין בעינו של דג וכל דבר שהוא מבריית המים מטבילין בו, ובמקואות פ"ו מ"ז פלוגתא דת"ק ורשב"ג דכל דבר שהוא מבריית המים אם מטבילין בו, ואם מטבילין בו אינו ממעט בשפופרת הנוד עי"ש בתוס' יו"ט, (וקשה לפ"ז אמאי לא מהני השקה לציר דגים) אך דג אף דהוא אוכל ומטמא טומאת אוכלין וצריך הכשר כמבואר פ"ו דמכשירין מ"ג, זה משום דנשתנה לצורה אחרת, וכמו מלח אף דמשלים למקוה מ"מ לא מכשיר וכמבואר בתוספתא הובא ברמב"ם פ"י מהלכות טומאת אוכלין ה"ב, וכמו מי רגלי בהמה דיש עליו שם אחר, אך דג גופו אם צדו לאכול שוב בטל שם משקה ממנו, וכן מורים ציר הוה אוכל ולא שייך גביה דין השקה ולא כמו שלג (דמהני השקה) וגבי עינו של דג (דמותר לטבול בו) היינו אם עדיין לא צד הדג והוה בגדר מחובר, וגם כיון דבטל לנהר שהוא שם וכמו דמותר להטביל בראשו של אדם יעיין חגיגה דף י"ט ע"א. וגם באמת ברש"י זבחים דף כ"ב ע"א דייק על יתושים (דטובלים בהם) בלא כנפים (דבאו ממים) דבלא זה הוה הפסק וכמו מקוה שחלקו יעיין רש"י חולין דף ס"ז ע"א (כל השרץ השורץ על הארץ לרבות יבחושין כתב רש"י ז"ל כמין יתושין דקין הנמצאות במרתפות של יין):

ומה שהקשה בהא דשבת דף ל"ה ע"א (אמר רב מעיין המטלטל טהור וזה בארה של מרים, וכתב רש"י ז"ל טהור הטובל בו והרי בתורת כהנים קאמר אי בור יכול אף בור שבספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעיין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע) מעין המטלטל זה הוה כמו מחובר כיון דהמציאות כן, וכמו כרם מטלטל בירושלמי פ"ז דכלאים ה"ו (ר' יודה בן פזי בעי נטע חמש גפנים בחמשה עציצים ועשאן שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב, את אמרת כרם הוא, הפכו (והעמיד להעציצים שלא כסדר שתים כנגד שתים) ויש כרם מטלטל:

ובעירובין דף ל"ג רשות הרבים מטלטל (עמוד תשעה ורבים מכתפים עליו וזרק ונח ע"ג חייב) גם י"ל כמו דאמרינן בשבת דף ל"א ע"ב וערובין דף נ"ה ע"ב על פי ד' יחנו (כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי) ולא הוה גדר סילוק וסתירה, ובירושלמי פ"ז דשבת ופי"ב קאמר דהוה כמו לעולם, והכא נמי כן (גבי בארה של מרים הוה כמו מחובר) ולכך לא הביא הרמב"ם ז"ל זה (דבזמן הזה באמת לא חשיב מחובר) וכן גבי גל שנתלש מן הים (דחשוב מחובר) ועיין בתוס' בחגיגה דף י"ט ע"א, ואתי שפיר הא דדג (דטובלין בעינו) יעיין ע"ז דף נ"ט ע"א (מים של רבים אין נאסרין, פי' דיחיד נאסרין ותפ"ל דהא מחוברין נינהו, לא צריכה דטפחינהו ותלשן בידיה) הא נעקר מעצמו הוה חיבור (כל שלא שלטה בו תפיסת ידי אדם) ובמשנה סופ"ז דמקואות גבי מחט (שהוא נתונה על מעלות המערה היה מוליך ומביא במים כיון שעבר עליה רגל טהורה) וזה גדר דאדם כקרקע, ועיין חולין דף קל"ט ע"ב וברש"י ז"ל (קן בראשו של דם מהו אמר ואדמה על ראשו, וכתב רש"י ז"ל מדלא קרייה עפר ולא אבדה את שמה אדמה ש"מ אדם גופיה אדמה הוא):

(**בסתירת** איסור ב' במקוה שמימיה מרודדין אם מותר להוסיף מים שאובין) מהך דפסחים דף ל"ד ע"ב הנ"ל (דמי החג של ניסוך המים שנטמאו דמשיקן באמת המים שבעזרה) מוכח דהשקה הוה אף במקום שהדבר שמשיקין אינו ראוי להדבר, דאמת המים אינו ראוי לניסוך המים ומ"מ מהני, והכי נמי כן גבי מקוה מרודד (אע"ג דאין ראוי לטבול בה מ"מ מהני אם שופך בה מים שאובים שהוה השקה) וכן נ"מ אם המים השאובין נופלים למטה ועל ידו מתנענע המים הכשרים, יעיין מנחות דף צ' ע"א גבי בירוצין הנ"ל (דלא נעקר ומגווה דמנא קאתי ובהך פלוגתא דערלה פ"ב מי"ג פלוגתא דר"א ורבנן אם העליון מוציא תחתון יע"ש בזה (כלים שסכן בשמן טמא וחזר וסכן בשמן טהור או שסכן בשמן טהור וחזר וסכן בשמן טמא ר"א אחר הראשון אני בא (דראשון נפלט לחוץ) וחכ"א אחר האחרון סברי דאחרון נפלט) ובתוספתא דתרומות פ"ח הי"א

יע"ש, וגם במים חמין מבואר בירושלמי דתרומות פ"י ה"ב דהבל כובש יע"ש (דהבל של פת חמה כובש ומדחה הריח של יין) וא"כ החמין יורדין למטה. אך בזה (במים חמין) ההשקה רק בגדר טהרה ולא בגדר ביטול כיון דמקפיד על תערובתם. אך לב"ה דפ"י דמקואות מ"ו (בש"א אין מטבילין חמין בצונן וכו' ובה"א מטבילין) א"כ לא פוסלין (את המקוה) אבל לא נתכשרו (לצרפם) וזה ר"ל בירושלמי דיומא פ"ג ה"ה (תני א"ר יהודה עששית של ברזל היו מרתיחין מערב יו"כ ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן ופריך ויחם לו חמין ומשני שלא יהיו אומרים ראינו כ"ג טובל במים שאובין ביו"כ, והקשה שהרי לר' יהודה טבילה ראשונה משום סרך בעל קרי ור"י הרי ס"ל דשאובין כשרים בבע"ק) יעיין בברכות דף כ"ב ע"א (אמר להו רב הונא לרבנן מפני מה אתם מזלזלין בטבילה זו אי משום צינה אפשר במרחצאות, א"ל רב חסדא וכי יש טבילה בחמין) אף במקום דשאובין כשר לבע"ק כמבואר שם בע"ב ובמקואות רפ"ח, יעיין בהשגות הראב"ד ז"ל בהלכות ברכות פ"ו ה"ה (דאם טבל ידיו במקוה של מ"ס שאובין מהני כמו בבע"ק) (מכל מקום חמין לא מהני) ולא כמו בתענית דף י"ג ע"א (לימא מסייע ליה כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביו"כ במאי אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו) דשם נקט שאובין נינהו (כיון דאיירי גם בשאר חייבי טבילות, אבל בברכות שם דאיירי בטבילת בע"ק לא נקט שאובין נינהו דבאמת שאובין כשרים לבע"ק] ור"ל [טבילה בחמין מי איכא] דהני לא מהני השקה להכשירם למקוה, וכן המשכתה [לא מהני בחמין] וא"ש מה שכתבו התוס' תמורה דף י"ב ע"ב שהקשו דהיכי מצינו למימר דלרבנן שאיבה שהמשיכה כולה ואין במקוה מי גשמים אחרים שיהא כשר, א"כ קשיא מפ"ק דתענית דקאמר טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו ואי כדברי רש"י דשאובה מטהרת בהמשכה בלא שום מי גשמים א"כ מצינו טבילה בחמין כגון שהמשיכן] [ולפ"ז ניחא] כיון דמקפיד עליהן [על החמין לא מהני] ורק בגדר טהרה, ולטהרה מהני בלא ביטול, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' כלים הלכה כ"ד גבי מניקת [כמו שפופרת] של מתכות שקבעה לדלת דלטהר [מן טומאה שנטמאת] אין צריך רק חיבור וכדי שלא תקבל טומאה מכאן ולהבא צריך שינוי מעשה יע"ש בהשגות הראב"ד ז"ל] וכן סבירא ליה שם בפרק כ"ג ה"י [סדין שנטמא במדרס ואח"כ עשאהו פרכות טהור מן המדרס ומאימתי היא טהרתו מן המדרס משיקשר בי הלולאות שהיא נתלה בהן כשאר פרכות] והוא שיטת ב"ה פ"ב דכלים מ"ו [סדין שהוא טמא מת וכו', מאימתי טהרתו בש"א משיתבר בה"א משיקשר רע"א משיקבע] דלטהר מן טומאה שיש עליו די בחיבור בלבד, ושאר הני, ר"ל דיבטל מן כלי מכאן ולהבא יע"ש בר"ש ובתוספתא רבי

אומר [טהור מכלל טומאה ומקבל טומאה מכאן ולהבא] עכ"פ טהרה על שעבר מהני בזה דהוה בגדר טבילה ואין צריך מעשה בגוף הדבר, וכן הדין גבי שאובין, אך מ"מ הם עצמן לא נכשרו לטבילה:

אבל הא שע"י השאובין גבהו המים [ויכול לטבול בהמקוה] מהני, ולא הוה כמו דבר עומד על פסול, וכמו בגיסטרא דתוספתא דמקואות הובא בר"ש פ"ב מ"ד [גיסטרא שהיא משוקעת בקרקע בור של גת וירדו גשמים ונתמלאת הרי אלו פסולין מפני שהן גדורים ע"ג כלים ור"א מכשיר] וכמו גודרין ע"י כלים [דסוף פ"ה דמקואות] ופ"ו מ"י גבי אביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה דברי ר"מ, וחכ"א אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיע לאביק כשרק ולא דמי להך דסוף פ"ה דמקואות [ומודים שהוא גודר כלים וטובל בהם] דשם רק מבריח ארי דב"ב דף נ"ג ע"א יע"ש [א"ר אסי א"ר יוחנן נתן צרור [בחור שבגדר השדה] והועיל נטל צרור [מן הגדר ועשה בו נקב] והועיל הרי חזקה, מאי נתן ומאי נטל, אילימא נתן צרור וסכר מיא מינה [שלא יכנסו המים בו] נטל צרור ואפיק מיא מינה שיצאו לחוץ] האי מבריח ארי בנכסי חבירו הוא, אלא נתן צרור דצמר לה מיא חיבר את המים שלא יצא לחוץ נטל צרור וארוח לה מיא [נכנסו המים ויעיין ע"ז דף נ"ט ע"ב [ההיא חביתא דחמרא דאישתקל לברזא אתא עכו"ם אידרי אנח ידיה עלויה א"ר פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסור ואידך שרי ואיכא דאמרי א"ר פפא עד הברזא חמרא אסור ואידך שרי, וכתב רש"י ז"ל כל יין שלמטלה לנקב אסור דכיון דכולו נמשך אחר הנקב לצאת דרך שם הו"ל חיבור ואסור] אבל למטה גרר וכמו בפרה פ"ה מ"ז גבי סמרטוט [השוקת שבסלע וכו' ניקבה מלמטן ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה פוסלין מפני שאינם עגולים כלי, מן הצד ופקקה בסמרטוט המים שבתוכה כשרים מפני שהם עגולים כלי] ובטהרות פ"ח מ"ח יע"ש בר"ש תוספתא רשב"א אומר המזחילה שהיא שותת ויורדת משקין, ובא טמא והפסיקן, העליונים טמאים מפני שהם גרורים ע"ג ידיו והתחתונים טהורין] ובתוספתא פ"ד מ"ה דלמטה נקב בטל שם כלי ע"ש בר"ש [תוספתא קסטלין המחלק מים בכרכים אם היה נקוב כשפוה"נ אין פוסל את המקוה כו' בד"א מן הצד מלמטה אינו פוסל את המקוה] וכן הוא ברמב"ם דהוה כמו מעמיד יעיין ברש"י יבמות דף ק"ב ע"ב וכמה מקומות בזה לכן אין בזה [דנגבהו המים] חשש גדול:

[**בסתירת** איסור ג' בענין נתן סאה ונטל סאה] והירושלמי דתרומות פ"ה ה"ב [תני רבת התרומה נעשה כמרבה במזיד והא תנינן היו בו מ"ס נתן סאה ונטל סאה כשר עד היכין ר' איסי בשם ר' מנא בר תנחום ר' אבוה בהם ר' יוחנן עד רובו של מקוה וכא את אמר

הכין, תמן היו בו רוב ואת מרבה עליו והיא כשר ברם הכא כל סאה וסאה צריכה מאה סאה] והנה גבי נתן סאה ונטל סאה לשיטת הרמב"ם דקאי גם אמים שאובין, והטעם כיון דלא מבטל המים למקוה שהרי ניטל מהם אח"כ, שוב לא הוה בגדר זריעה רק בגדר טהרה, ואז הם המים בעצמן לא נתכשרו רק דלא פסלו וכמש"ל, ולכך רק עד רוב, ומשום כמבואר בירושלמי תרומות הובא ברמב"ם בפי"ג מהלכות תרומות ה"ד דאם רוב חולין אינו מדמע יע"ש והנה בתרומות פ"ה מ"ז [סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת הגביהה ונפלה אחרת הרי זו מותרת עד שתרבה תרומה על החולין] מפרש הרמב"ם ז"ל בפי"ג דתרומות ה"ה דרוב ר"ל ק"א סאה תרומה ולא כפירוש הראב"ד [דרוב היינו נ"א של תרומה] ומקשה הירושלמי דמ"מ יטול אח"כ סאה וישאר רוב חולין, דהרי ס"ל דלא אמרי' דנטל מן החולין, דא"כ יהא כמ"ש הראב"ד וע"כ דנוטל התרומה לפי חשבון כהך דחכמים דר"א דשם [פ"ה מ"ו דאין המדומע מדמע אלא לפי חשבון] ולפי זה החשבון כל כמה דמוסיף תרומה בסאה המורמה יש יותר תרומה, וכל זמן דלא הוה ק' תרומה ועוד, לא הוה רוב תרומה, וא"כ אף כה"ג יהא שרי, דיטול הסאה ולפי חשבון יהא רוב הסאה תרומה, ושוב ישאר בהנתרים רוב חולין, ותירץ הירושלמי דהוה כמרבה במזיד ר"ל בידים דעי"ז שנוטל הסאה עי"ז נתרבה החולין, ואח"כ מבאר הך דמקואות ושם ר"ל רובו כ"א סאה, וזה דמקשה דכאן כ"א סאה וכאן ק"א סאה, ולא נ"א סאה כהראב"ד, ותירץ הירושלמי דבתרומה כל כמה דלא הוה יותר מק' תרומה הוה רוב חולין, אבל במקוה על כל סאה צריך מ"ס, כן צ"ל ולא מאה, ור"ל דסאה שנפלה לפחות מן מ' כשרים נפסל הכל, ולכך צריך דוקא עד כ"א, ולא כמו בתרומה, כן ר"ל הירושלמי וכהרמב"ם [דרוב היינו ק"א] ויראה בהך דבכורות דף כ"ז ע"א גבי הך דרב הונא בריה דרב יהושע [כי מתרמי ליה חמרא דתרומה הוה רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלא דתרומה ושקיל חד תרומה מכאן ואילך רמי חדא ושקיל חדא] וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פי"ג דתרומות הי"א ובהשגת הראב"ד ז"ל שם והרמב"ם ס"ל כמו שכתבו התוס' בבכורות דף כ"ב ע"ב גבי מי פירות דהכי גמירי לה עד רוב ולא שייך חוזר וניעור והכי נמי כן דשוב נתבטל התרומה ואין כאן מקום להאריך:

ומה ששאל הפירוש בירושלמי סופ"ד דתרומות [אמר מה שלמעלן תרומה מה שלמטן חולין, מה שלמטן תרומה מה שלמעלן חולין לדעתו הדבר תלוי, ואף במקוה כן אמר מה שלמטן קוויה כשרה מה שלמעלן קוויה פסולה, מה שלמעלן קוויה כשרה מה שלמטה קוויה פסולה לדעתו הדבר תלוי] לפי מה שכתבתי לעיל דהשקה צריך כונה ולא מהני השקה ממילא ואם נפלו למקוה כשרה לא נפסלה המקוה, אבל המים פסולין וצריך

לסלקן מן המקוה, ואם אינו יודע היכן מקומן יכול לומר שלמעלה הן או למטה הן, דזה רק דין ותקנה וכמו גבי תרומה כמבואר בזבחים דף ע"ב ע"ב דחבית שנתערבה במאה די שיקח מכל חבית אחד מק"א יע"ש, והכא נמי כן, כן הוא כוונת הירושלמי:

[**בסתירת** איסור ד' בדעת הרשב"ם ז"ל דגם מקוה שלימה נפסלת אם שפכו לתוכו מים שאובין יותר ממי המקוה] ובאמת רש"י ז"ל בשבת דף ט"ו ע"א ס"ל דהא דאין מים שאובין פוסלין מקוה כשר זה רק אם המשיך וכשיטת הרשב"ם ז"ל בהא דמלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה כתב רש"י ז"ל אם נפלו לתוכן קודם שנשלם אבל אם נשלם שוב אינו נפסל ואפילו המשיך לתוכן אחרי כן אלף סאה עכ"ל, משמע דוקא אם המשיך אבל אם שפך למקוה פסול] ויעיין מ"ק דף ה' ע"א ברש"י [גבי הא דמקוה שאין בו מ"ס מרגילין לתוכו מ"ס כתב רש"י ז"ל שמרגילין שיהא נוגע במקוה אמת המים כדי שיהא בו מ"ס] ורש"י על הרי"ף שם שכתב מרגילין מביאין מים מחוברין ולא שאובין] ועיקר הגדר דכיון דהוא מקוה שלם המים שאובין בעצמם נתכשרו, ולפ"ז היכי דאין רוצה לבטלם כגון בנתן סאה ונטל סאה [מדנוטל סאה ע"כ דאין מבטל מה דנתן סאה] שוב י"ל דלא נתבטלו רק כמו מקוה שהגליד או המשיך וזה שיטת הרמב"ם פ"ד ה"ז דנותן סאה מים שאובין ונוטל סאה כשר עד רובו] והוה רק גדר טהרה וכמ"ש הר"ש בפ"ב דטבול יום מ"ב יע"ש ובהא דתוספתא דלמשקין מהני השקה ולא לאוכלין דחטים שנטמאו וזרען בקרקע דטהורין היינו דכיון דאשרוש כחטי אחריני חשיבי ויעיין בירושלמי מו"ק פ"א ה"א גבי בזמן שיורד גשמים הוה כמו שמשיקן לים הגדול יע"ש אף דממילא הוא. ובזה יש לומר דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות טומאת אוכלין פ"ב הכ"ו [מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה ירדו עליהן מי גשמים אם רבו עליהן הרי הן טהורים וכו', אבל אם קדמו מי גשמים וירדו עליהן כ"ש מי שפיכות הכל טמא וכו'] וזה החילוק דאז [אם ירדו מי גשמים על מי שפיכות] הוה כמו השקה לים הגדול. וכן ר"ל הרמב"ם בפי"ב מהלכות טומאת אוכלין ה"ו גבי מי שירדו עליו גשמים אפילו היה אב הטומאה המים שעליו אע"פ שירדו מצד העליון לתחתון טהורין] ור"ל דהוה המי גשמים אז כמחובר, ומחובר לא מטמא רק לרצון כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפט"ו שם ה"א, ואף דהך הירושלמי מוע"ק הנ"ל קאי רק אחוה"מ, מ"מ הרי נקט לשון השקה ובפרט למה שכתב הרמב"ם בהלכה ג' דכל שלא תלשו ברצון הוה כמחובר יע"ש בזה, ואין כאן מקום להאריך:

ובאמת הרמב"ם ז"ל בהלכות טומאת אוכלין פ"ב ה"ח [כתב קישות שנטעה בעציץ וכו', וכן אם היו בו מים אינן מכשירים] ובהלכה י"ג [משקין טמאים שנפלו על האוכלין נטמאו אע"פ שנפלו שלא ברצון הבעלים, שהרי הטומאה וההכשר באין כאחת, והוא

שלא יהיו בקרקע] דכל שנתנן על הקרקע בכוונה זה גופא הוה כמו זריעה, וזה טעם דמאן דמכשרי שאובה שהמשיכה כולה, ר"ל דלא המשיכם בכוונה שירדו למקוה, רק שישארו על הקרקע ואח"כ מאליו נתכנסו במקוה:

ובאמת כתבתי בזה במקום אחר, דהך דפ"ו דמקואות הי"א והי"ב גבי אביק ומטהרת [מים שאובין שהיו בצד המקוה אע"פ שהמים נוגעין במי המקוה לא פסלוהו, מפני שהן כמקוה סמוך למקוה, היו השאובין באמצע פוסלין את המקוה, שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן, והעליונה מלאה מים כשרים והתחתונה מלאה מים שאובין, ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה, אם יש כנגד הנקב ג' לוגין מים שאובין נפסלה העליונה, מפני שהנקב כאלו באמצע העליונה לא בצידה] ר"ל אף אם יש במקוה מ"ס, מ"מ כיון דאינו נוגע במקוה שוב לא נתכשרו המים שאובין, וא"כ יש במקוה ג' לוגין מים שאובין ופוסל אף מקוה שלם כיון דהם עצמם פסולים ובמקואות פ"ו מ"ו האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל, מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה דברי ר' מאיר, וחכ"א אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר ואם לאו פסול, ור"א בן צדוק אומר אם מקבלת האביק כל שהוא פסול] וטעם דמאן דאמר אם מקבל רביעית עד שלא יגיעו לאבק, משום דאז חל שם מחובר על הרביעית, כמו דאיתא בפסחים דף י"ז ע"ב [א"ר פפא הא דאמרת בקרקע טהורים לא שנו אלא מים אבל דם לא, ומים נמי לא אמרן אלא דהוה רביעית דחזי להטביל בו מחטין וצינורת אבל לא הוה רביעית טמאים] וכמו שכתב הראב"ד ז"ל בפט"ו מהלכות טומאת אוכלין ה"א [ומה שאמרו שאין מי הגבא מקבלין טומאה עד שיתלשו דוקא שיש בהן רביעית כדי להטביל בהן החטין וצינורות] ונמצא אביק משמש קרקע וטהור. ויעיין ברש"י נזיר ל"ח יע"ש בזה [גבי הא דפריך והאיכא מקוה רביעית, ומשני בר מההיא דבטלוהו רבנן, וכתב רש"י ז"ל לישנא אחרינא והא איכא מקוה דתנן במסכת מקואות וחכ"א אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיע לאבק כשר ואם לאו פסול, ובטלוהו רבנן, מפי המורה, וקשיא לי היכי בטלוהו רבנן, וי"ל הא דקאמר וביטלוהו רבנן אהא סמוך דהא קתני עליה ר"א בר צדוק בפרקין כל המעורב למקוה, אם מקבל האביק כל שהוא כשר] וזה ר"ל ג"כ הך דב"ב דף ס"ו ע"א גבי כוורת אין מקבלת טומאה [ולמד לה מקרא ויטבול אותה ביערת הדבש, מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת, וכתב הרשב"ם ז"ל דדבש כיון דהוא במקום גידולו חשיב ליה מחובר, אבל אין הכוורת מחוברת ממש בקרקע] ר"ל דדבש הוה מחובר והוה כוורת משמש בקרקע ואין כאן מקומו להאריך:

אמת מדברי הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ה דמקואות וכתב מקוה אין בו מ"ס ונפל לתוכו פחות מג' לוגין וים טמאים שאובין הרי זה כשר לחלה לתרומה וליטול מהן לידים ופסולים להקוות עליהן ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן הרי אלו כשרים להקוות עליהן וכו', יע"ש בראב"ד ז"ל] מוכח דאף בפחות מג' לוגין היכי שהם פעלו במקוה כמו מים טמאים והקווה עליהן דגלוי דעתיה דניחא ליה וא"כ טימאם כמבואר בפט"ו מהלכות טומאת אוכלין ה"א [דמים מחוברים מקבלין טומאה ברצון] שוב המקוה פסולה, לבד אם אח"כ רבו מי גשמים דאז פקע הטומאה כמבואר בפ"ב מהלכות טומאת אוכלין הכ"ו יע"ש [מי שפיכות הרי הן בחזקת טומאה ירדו עליהן גשמים אם רבו עליהן הרי הן טהורין] אבל בסיפא בנפל לתוכו פחות מג' לוגין אפילו כולן טמאים ואח"כ נפלו לתוכן משקל דינר מי גשמים שהשלימו כשר, כשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר] דהוא לא הקוה רק נפלו מאליו מים כשרים, א"כ הם טהורים כשרה המקוה. וזה כמו דאמרי בירושלמי ערלה פ"ב ה"ג גבי הך דמחמיץ [במשנה כל המחמץ והמתבל והמדמע בתרומה ובערלה ובכלאי הכרם אסור, בש"א אף מטמא ובה"א לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה, ובירושלמי תמן תנינן מי הצבע פוסלין אותו בשלשת לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה אבא בריה דרב נחמן דברי ר' מאיר [דר"מ בתורת כהנים פליג וס"ל דפוסלין בשינוי מראה] משום שאיבה ניכרת [דהואיל והשינוי מראה של מי צבע ניכר פוסל בשאובה אפילו אין בהם ג' לוגין. פ"מ] ר' חינא בשם ר' אבא אתיא דר"מ כב"ש, כמה דב"ש אמרי משום חימוץ מחמיץ כן רמ"א משום שאיבה ניכרת] דשמאי אומר דאין צריך כביצה לטמא דס"ל דאין זה שיעור רק משום דבר הנראה וניכר בה המטמא וכן לר"מ במי צבע אין צריך ג' לוגין והוא בתורת כהנים פרשת שמיני יע"ש. וזה כוונת הירושלמי דר"מ כשמאי, דר"מ ס"ל דמי צבע שאובין פוסל אף בפחות מג' לוגין א"כ חזינן דאין זה שיעור רק דהוה חשיבות. ותליא בהך בעיא דנזיר דף נ"א ע"ב גבי נמלה שחסרה [מהו שיעורא גמירן לה והא חסרה או בריה גמירי לה והאיכא] ואף דלא קיי"ל כן [כר"א במי צבע פחות מג' לוגין] מ"מ היכי דע"י זה נטמא ס"ל להרמב"ם ז"ל [ומש"ה פוסל במים טמאים שאובין פחות מג' לוגין]:

וכן ס"ל דהיכי דע"י זה נעשת פעולה היה לרצון (ומקבל טומאה אה במחובר) וראיה דאיך אמרינן בפ"ו דמקואות מ"ג (שלשה מקואות בזה נ' סאה ובזה כ' סאה ובזה כ"ס מים שאובין והשאוב מן הצוי וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו המקואות טהורין והטובלין טהורין, היה השאוב באמצע וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו המקואות כמו שהיה והטובלין כמו שהיו) דהיכי דהשאוב באמצע דהמקואות כשהיו (וקשה) אמאי

לא נטמאו המקואות ע"י הטמאים שנכנסו לשם, וע"כ דזה הוה כמו שלא לרצון, כיון דהם נכנסו לטהר והם לא נטהרו. ועיין במה שהקשה הראב"ד על הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות טומאת אוכלין ה"ב גבי הלך הטמא דהוה שלא לרצון (וכתב הראב"ד ז"ל א"א זה תימה לדבריו כשהלך בהם הטמא אין רצין גדול מזה) יעיין בתוס' שבת דף ד' ע"ב ד"ה אלא ותירץ ר"ת דהא דקאמר מחשבתו משוי' ליה מקום היינו היכי דלא ניחא ליה בענין אחר אלא בענין זה, כמו משתין ורק שאינו יכול להשתין ולריק בענין אחר, וכן זרק בפי כלב שרצונו שיאכלנו הכלב או שישרף העץ בכבשן) ודף ה' ע"א (מה"ד ה"מ היכא דאחשבה היא לידיה) ודף ק"ב ע"א (גבי זרק ונח בפי הכלב וכו' ר"מ אומר אף אם היתה שבת והוציאו בפיו וכו', ואמאי הא אין דרך הוצאה בכך אלא כיון דמוציאו מחשבתו משויא ליה מקום) דרק היכי דלא ניחא ליה רק כה"ג יע"ש:

משא"כ היכי דנעשית מחשבתו מבואר בתוספתא דפרה הובא בר"ש פ"ח מ"ז דהיכי דנכנס הטמא במקוה מצומצם המים טמאים והוא טהור דהוה לרצון כיון דנעשית מחשבתו יע"ש בזה (תוספתא ויש כאן שהיא אומר טהרני וטמאתיו כיצד מקוה שיש בה מ"ס מכוונת ירד וטבל בתוכה הוא טהור ומקוה טמא) וכעין שיטת הרמב"ם ז"ל הידוע בהלכות אבות הטומאה סוף פ"ו דלא נטהר רק אחר שיצא מן המקוה יע"ש (הנוגע באב מאבות הטומאה המושלך בתוך המקוה כגון נבילה או שרץ או משכב שהי' במקוה ונגע בו הרי זה טמא שנאמר אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונוגע בנבלתם יטמא אפילו כשהן בתוך המקוה מטמאין, וכשיעלה מן המקוה זה הנוגע יטהר וכן זב שדרס על המשכב שהוא מונח במקוה הרי המשכב טמא וכשיעלה המשכב מן המקוה יטהר שהרי עלתה לו טבילה, וזה הנוגע במשכב כשהוא במקוה אם פשט ידו ונגע חוץ למקוה הרי זה מטמא בגדים ואין צריך לומר שהיא מטמא אוכלין ומשקין. וכתב הכ"מ ונראה מתוך דבריהם שהטעם שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מהמקוה לא בעודו בתוך המקוה עכ"ל. ומש"ה במקוה מצומצם כשהתחיל לצאת כבר חסרה ממ"ס ונטמא המקוה ע"י משום דהוה לרצון והיא נטהר אח"כ כשיצא משים דמקודם טבל במקוה שלם, וזה דלא כהגר"א ז"ל שכתב בתוספתא שם דפירש טמא היינו פסול דחיסר ממ"ס ובתו"כ שמיני ומנין שאם טמא יטהרנו ת"ל אך מעין וכו', ופירש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ל"א שאם הי' חסר יטהרנו אך הסמ"ג פירש אם הי' טמא היינו טמא ממש ע"ש):

[**בסתירת** איסור ה' בענין טבילת זבה אי צריכה מים חיים] וחשש מים חיים לאו כלום הוא ורק לטהרות, ובזה יש לתרץ שיטת הגאונים (דכתבו דזבה צריכה מים חיים) וכן לבעלה בזמן טהרות, אבל לא עכשיו, יעיין תוס' נדה דף י"ב ע"ב (סוד"ה דמתני שכתבו

וכן בפסקא דהלכה כר' חנינא אין להקשות דאמאי צריך לפסוק כר"ח כיון דבעסוקה בטהרות איירי וכי הלכתא למשיחא, דהא בארץ ישראל לעולם היו עוסקים בטהרות כדאמר לעיל דף ו' ע"א חבריא מדכן בגליל) ודף ס"ז ע"א (בד"ה פתחה עיניה שכתבו דכי איתמר הני רק לטהרות אבל לבעלה טהורה) וביבמות דף מ"ח ע"ב הלוקח עבד מן העכו"ם ולא רצה למול כו' רשב"א אומר אין משהין אותו בארץ ישראל מפני הפסד טהרות:

השלמה להנ"ל. הנה במה שכתבתי לעיל בהך דפסחים (ל"ד ע"ב) הנני צריך לבאר קצת, ור"ל דהגמרא מביא ראיות דעל ידי טומאה נולד פסול ולזה לא מהני השקה, ובזה אתי שפיר ג"כ דאף דהרמב"ם ז"ל סבירא ליה כס"ד דרב פפא בפסחים (י"ז ע"ב) דמשקי בי מטבחיא דכן הלכה למשה מסיני מ"מ יש גדר טומאה במי החג אף לאחר שהקדישן ולא דמי לדם דרק כפרה ולא לחם וכמו שכתבו התוס' זבחים (דף מ"ג ע"א) (דלא שייך למימר גבי דם פקע פגולו כי אם גבי הקטרה דוקא שנעשה לחמו של מזבח] ומייתי [בפסחים ל"ה ע"א] ראיה מן טבול יום [שאסור] בתרומת ומחוסר כפורים (דאסור) בקדשים ור"ל כך דעיין בנזיר (דף מ"ד ע"ב) גבי טבול יום דזב כזב דמי [דכי היכי דזב אסור ליכנס במחנה לויה דהיינו בעזרה הכי נמי טבול יום של זב, רש"י] וזבחים (דף י"ז ט"ב) גבי מחוסר כפורים דזב כזב דמי לענין קדשים שלא הותר אצלו והו"ל כאלו לא טבל, רש"י] וכריתות (דף יו"ד ע"א) ובאמת זה הוי מחלוקות דתנאי בסיף פ"ג דטבול יום אם טבול יום נקרא טמא ע"ש [ר' מאיר אומר אלו ואלו טמאים בטבול יום שמשקין של טמא מכשירין לרצונו ושלא לרצונו וחכ"א אין טבול יום טמא] ובירושלמי חלה (פ"ג ה') בהך ר"י ור"ל גבי נשוך מה דמקשי שם מן טבול יום יע"ש [א"ר אימי איתפלגין ר"י ורשב"ל ר' יוחנן אמר הנשוך תורה שבכל מקום שאמרו דנשוך חיבור מה"ת היא] רשב"ל אמר אין הנשוך תורה דתמן תנינן (בטבול יום פ"א) המכניס חלות ע"מ להפריש ונשכו בש"א חיבור בטבול יום ובה"א אינו חיבור, אמר רשב"ל ממה דתנינן אינו חיבור הדא אמרת שאין חייבים עליו משום טמא אוכל טהור א"ל ר' יוחנן שנייא הוא בטבול יום דכתיב ביה טהור וטמא (דכתיב ביה טהור ורחץ בשרו במים וטהר וכתיב ביה טמא ובא השמש וטהור דילמא דמעיקרא טמא הוא הא כיצד. פ"מ] טהור לחולין מבעוד יום ולתרומה עד משתחשך] ור"ל אם התורה חלקה לפרטים דטבילה מהני לחולין ולמעשר והערב שמש לתרומה וכפרה לקדשים, או לאחר טבילה נולד דבר חדש שם טבול יום, ולאחר הערב שמש נולד דבר חדש מחוסר כפורים וזה ר"ל מעלה דפסחים שם טבל ועלה אוכל בתרומה, בתרומה אין בקדשים לא אמאי טהור הוא אלא מעלה הכי נמי מעלה] ונפקא

מינה ג"כ אם עבר ולקח מדמי מעשר שני תרומה ונטמאת אח"כ במגע טבול יום אם על ידי זה יכול לפדות וכבר כתבתי בזה בחבורי. ועיין בירושלמי פ"ג דמעשר שני, וכן בעצים ולבונה הטומאה רק דין ולכך אין פודין עליה עיין מנחות (דף ק"א ע"א) [אלא עצים ולבונה וכלי שרת ליפרקו אלא לאו משום דטהורין בעלמא אין נפדין והני נמי אע"ג דנטמאו כטהורין דמי] ולזה קאמר בפסחים שם עצים ולבונה בני איטמוי נינהו אלא מעלה הכא נמי מעלה] וכן גבי הך דמים חיים אל כלי [דקאמר בפסחים שם ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו אלא מעלה ה"נ מעלה] ר"ל דהנה מבואר בספר בה"ג בהלכות נדה בשם ר"א משבחא דהיכי דסכיר נהרא לא מהני טבילה רק אם בזע פורתא ר"ל ניקב משום דס"ל כהך שיטה שכתבו התוס' בבכורות (נ"ה ע"ב) דמעיין מטהר דוקא זוחלין ולא אשבורן ורק אם נפרץ אז הוי גדר זוחל, וכמו לחומרא גבי מקוה שנפרץ (דפסולה מטעם זוחלין] וכן מבואר בספר הישר לר"ת ז"ל (סימן תרכ"ב) יע"ש כי הדברים קצרים. ומה דמבואר שם בכה"ג דהיכי דסכר לנהרא כשר שם ר"ל אם נפרץ ע"ש והטעם דכתבתי בזה במ"א דלגבי טומאה והכשר אין על פירות מחוברים שם פרי כלל והוי כעץ, משא"כ לתרומה ולמעשר, ולכך אין מחשבת אוכלין במחובר לגבי טומאה ולמעשר יש מששבת אוכלין במחובר] כמבואר בנדה (דף נ' ע"ב) אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן עולשין שזרען מתחילה לבהמה ונמלך עליהם לאדם צריכות מחשבה לכשיתלשו [צריכות מחשבה לאכילה ושוב תטמא טומאת אוכלין. רש"י] ונדה דף נ"א ע"א [אמר רבא ומודה ר' יוחנן לענין מעשר דמחשבת חיבור שמה מחשבה] וע' קדושין (דף ס"ב ע"א) גבי תרומה במחובר דלא הוי כמו קדושין בשפחה דהוי גדר בהמה יע"ש והכי נמי גבי מעיין כל זה שהוא במקור הנביעה אז אין שם מעין עליו כלל ולכך לטבילה פסול רק לאחר שנמשך ולהכי היכי דסכר לא יטביל שמא שם מקום הנביעה וגבי ניסוך המים דוקא ממקור הנביעה ולכך אמת המים שבעזרה פסול דהוא נמשך אבל לגבי פרה ולזב כשר עיין פרה סופ"ח אמת המים הבאה ממקום רחוק דחיישינן שמא נפסק ויראה שם ברמב"ם סופ"ו דכתב שם [אמת המים הבאה מרחוק הואיל ותחילתה מן המעין כשירה למלאות ממנה ובלבד שישמרנה שלא יפסקנה אדם ונמצא ממלא מן המים שפסקו תחילתן מן המעין שהן פסולין] ר"ל דבאמת לא היה לנו לחוש לזה ורק כיון דקיי"ל דבעי כוונה למלוי המים וכל זמן שלא נשמר לא הוי כוונה מעלייתא וכעין הך דב"ב (דף קמ"ב ע"א) רבא אמר שאני התם דרפוי מרפיאן בידייהו מעיקרא הרי דכיון דהיה ספק אצלם לא נתכוונו לקנות] וכמה מקומות בזה אבל לנסוך זה פסול משום דצריך מים שלא נשתנו יעיין סוטה (דף ט"ו ע"ב) גבי סוטה מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה]

וכמה מקומות, ודברי הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש פ"ה משא"כ גבי פרה כמבואר פרה סופ"ח [המים שנשתנו ושינויין מחמת עצמן כשרים] ויעיין בנדה (דף כ' ע"א) גבי אדמה דניטל ממקומו נשתנה וזה כוונת הספרי פ' חקת פסוק י"ז ונתן עליו מים חיים אל כלי במי מעיין הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא במים שהם חיים לעולם וכו'] ר"ל דאין צריך ממקור החיות רק די בנמשך, ומ"מ בקרא כתיב מים חיים אל כלי וזה ר"ל הגמרא פסחים הנ"ל והא מחוברים נינהו. יעיין בפרה סופ"ו בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל שנלקחו ממקורם, ובזה יש ליישב הך דע"ז (דף מ"ז ע"א) בעי רבא המשתחוה למעין ממיין מה לנסכים וכו' ומי מיתסרי והא אר"י משום רשב"י מים של רבים אין נאסרים לא צריכא דקא [נבעי מארעא] ואכ"מ להאריך:

לענין מ"ש גבי בארה של מרים, ובדרך דרוש יש לבאר גדר מי מריבה דהנה בקרא כתיב דמשה לקח המטה מלפני ד' כאשר צוהו, ולא נקט כמו גבי לבישת אלעזר כאשר צוה ד', אך כך דבאמת משה רבינו פירוש הנבואה שנאמרה לו דהכוונה על מטה אהרן דהיה של עץ וא"כ לר' יוסי דס"ל במקואות פ"ה מ"ה דע"י דבר המקבל טומאה נפסל כל המעיין ויעיין שבת דף ס"ו ודף קכ"ג ע"ב וכ"מ בזה וא"כ שוב לא הי' להם מקום לטבול יעיין בתוס' בכורות דף נ"ו ע"א [שהקשו במה טבלו במדבר] ויעיין שבת דף קנ"ב ע"א דשלום בבית בטל [לעת זקנה] וזה לשון מריבה של בני ישראל דבטל השלום שלא היה להם במה לטבול ולכך נענש דבאמת היה הכוונה העליונה על מטה של משה דהיה של סנפירין דהוא אבן דאין מקבל טומאה, ולכך נקט צוהו ר"ל דהוא משה רבינו פירוש כן הכוונה, ולכך נאמר לו בלשון זה דנביאות משה היא המציאות והעצם, ומחמת שכן היה המציאות כן נאמר לו ויש בזה אריכות גדול ואכמ"ל, ומחמת גודל הטרדה אקצר:

ידידו יוסף ראזין רב דפה הנ"ל.